

Slovesno tudi na Oklem

Borci Kamniško-zasavskega odreda so 24. februarja pred 40 leti na Oklem nad Ihanom, ko so hoteli prepeljati novince čez Savo na Dolenjsko, padli v močno sovražnikovo zasedo. Nemci so s pomočjo izdaje že prej zvedeli za nastanitev partizanov na Oklem, in so jih tistega jutra skrivaj obkrožili. Četa takrat ni bila dovolj previdna in širše zavarovana. Nemci so, oboroženi z avtomatskim orožjem, nenadoma silovito napadli v polkrogu, s strani pa so pred hiše streljali z mitraljezi. Ob prvih streljih so borci poiskali kritja in zavzeli položaje. Nekaj jih je ostalo v hišah in so od tam streljali na Nemce, drugi pa so se prebijali čez dvorišča na položaje pri silosih – večina teh borcev je padla pod streli nemških mitraljezov. Tu se je prebijala tudi skupina okrožnega komiteja KPS in VOS ter se spopadla z Nemci v neposredni bližini.

Tretja skupina borcev je streljala na Nemce iz gospodarskih poslopij ter se skušala prebiti, ko so Nemci že čisto blizu začeli vpiti, naj se vdajo. Veliko jih je padlo tudi tu, večina jih je bila ranjenih. Neoboroženi novinci so se stisnili v hlev, ki še danes stoji kot priča na tragedijo, in čakali na izid boja. Ko so Nemci in raztrganci prodrli na dvorišče, so pobili in postrelili vse ostale ranjene partizane. Ujete novince so nagnali iz hleva, jih 17 izbrali in nato v dolini postrelili. Drugi so jim morali potem vleči vozove z naropanim plenom v Ihan, hiše pa so požgali.

V spomin na ta dogodek pred 40 leti, ko je padlo 72 borcev, je bil minulo soboto že 25. spominski pohod na Oklo. Udeležilo se ga je nekaj sto pionirjev, mladine, borcev, pripadnikov TO, predstavnikov in krajanov DPO Ihana ter sosednjih krajevnih skupnosti in občin. Na slovesnosti na Oklem sta navzočim spregovorila predsednik ZB NOV Ihan Slavko-Povž in borec te bitke Rado Kokalj. Delegacije so položile vence k spomeniku padlim, mladina iz Ihana pa je slovesnost in pohod sklenila z lepim kulturnim sporedom.

Jože Čurin

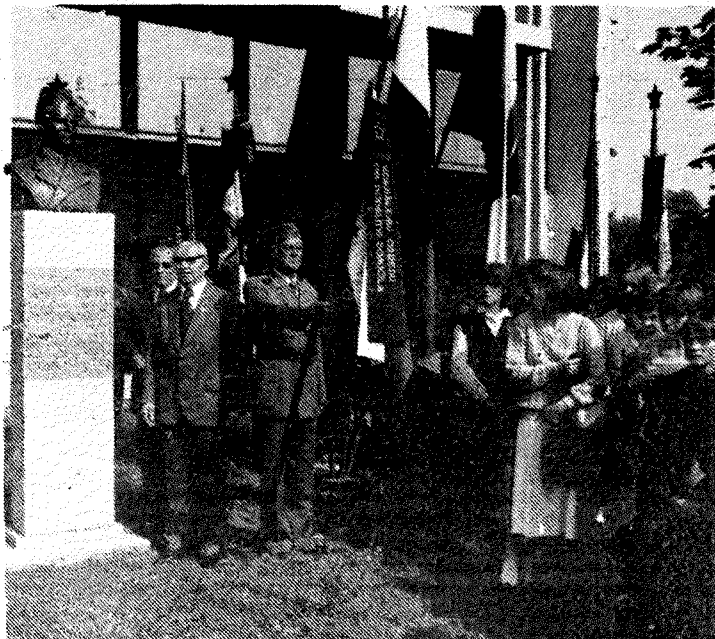
Stoletnica rojstva Jožeta Srebrniča

Na Goriškem so počastili 100. obletnico rojstva (28. februar 1884) in 40-letnico smrti (11. julij 1944) narodnega heroja, predvojnega komuniste, borca za narodnostne in socialne pravice Jožeta Srebrniča. Rodil se je v Solkanu, bil udeleženec oktobrske revolucije, leta 1924 pa je postal prvi slovenski komunistični poslanec v rimskem parlamentu. Mnogo let je prebil tudi po zaporih, taboriščih in v konfinaciji. Svoje življenje je končal tragično, ko je utonil v Soči pri Rodežu, ob vračanju z zborovanja v Kožbani v Goriških Brdih.

Osrednja slovesnost je bila v prostorih Primorskega dramskega gledališča v Solkanu. Tu je Goriški muzej pripravil tudi razstavo dokumentov in fotografij o njegovem življenju in delu. V Novi Gorici pa je bila okrogla miza, kjer so spregovorili o pomenu Jožeta Srebrniča

Janez Alič

Spomin na soborca

Pred 70. leti se je rodil v Mengšu narodni heroj Matija Blejc-Matevž, komandant Kokrškega odreda. Zato smo v četrtek, 23. februarja 1984, nekdanji borci skupaj s krajanji in mladino Mengša obiskali njegov grob. Delegacije borcev Kokrškega odreda in Kamniškega bataljona so položile venec. Na rojstni hiši je pred spominsko ploščo položila venec delegacija krajevnega organizacije ZN NOV Mengeš. Nato smo skupno odšli pred osnovno šolo, ki nosi ime po narodnem heroju Matiji Blejcu-Matevžu. Delegacija občinskega odbora ZZB NOV Domžale je skupaj z mladino šole položila venec pri doprsem kipu pred šolo.

Tovariš Matija Blejc-Matevž je padel kot komandant Kokrškega odreda 24. decembra 1942 v boju z Nemci na Kostanjski planini.

Komunisti moramo odločno v ofenzivo

Centralni komite Zveze komunistov Slovenije je na ponedeljkovi seji namenil največ pozornosti uresničevanju gospodarske politike v letošnjem letu. Uvodno besedo je imel član predsedstva CK ZKS Štefan Korošec. Med drugim je poudaril, da sta centralni komite slovenskih komunistov in centralni komite ZK Jugoslavije sprejela usmeritve in naloge komunistov pri uresničevanju programa dolgoročne gospodarske stabilizacije. Na ponedeljkovi seji pa naj bi ocenili, kako smo komunisti v delegatskem sistemu in družbenopolitičnih organizacijah delovali pri oblikovanju gospodarske politike za leto in ustvarjali možnosti za uresničevanje nalog stabilizacijske politike v letu 1984 v samoupravnih organizacijah in skupnostih. Poudaril je, da naša naloga ni in ne more biti vnovično potrjevanje dokumentov, ki so jih že sprejeli skupščina in drugi organi. Dolžni pa smo te probleme, ki se pojavljajo v začetku leta pri gospodarjenju in poslovanju organizacij združenega dela zlasti v zvezi s cenami, ustvarjanjem in pridobivanjem deviz ter zadolževanjem v tujini, oceniti in na osnovi nalog določiti vzroke, ki naj spodbudijo ljudi v vseh okoljih k iskanju izhodov iz sedanjih težav. Ob teh nalogah moramo voditi tudi idejno bitko za izvajanje sprejete politike.

Po uvodnem poročilu Stefana Korošca je v živahni razpravi sodelovalo devetnajst razpravljalcev, ki so največ pozornosti namenili problemom ob zamrzitvi cen, naraščajoči inflaciji, gospodarskim odnosom s tujino, zlasti pa zadnjim dogodkom ob potrjevanju oziroma zavračanju reprodukcij celot, izgubam – te so narasle že na 12,6 milijarde dinarjev – finančni konsolidaciji našega gospodarstva in kadrovske politiki.

Centralni komite je sprejel tudi okvirni program svojega dela in dela svojih organov ter sklep, da se komunisti v posebni družbenopolitični skupnosti na Obali povežejo v obalno organizacijo ZKS, kar naj bi prispevalo k še večji akcijski enotnosti komunistov na tem območju. Člani CK ZKS so razpravljali tudi o informaciji o kadrovskih predlogih za odgovorne naloge v centralnem komiteju ob poteku dveletnega mandata. Po predlogu, ki ga bodo obravnavale občinske organizacije ZK, naj bi za predsednika CK ZKS znova izvolili Andreja Marince, predsedstvo pa za svojega sekretarja vnovič Miho Ravnika in osem od sedanjih desetih izvršnih sekretarjev.

Ob koncu zasedanja centralnega komiteja ZKS pa je ime sklepno besedo Andrej Marinc. Poudaril je, da lahko vsa prizadevanja v duhu usmeritev osme seje CK ZKS in plenarov CK ZKJ in dejavnost komunistov v političnem sistemu ocenimo pozitivno. Andrej Marinc je tudi menil, da vsi premiki v dejavnostih komunistov ne ustrezajo sedanjim gospodarskim in političnim razmeram. Ni dovolj to, kar delamo, ni dovolj selekcije, ni dovolj dela na področjih, za katera smo se dogovorili na kongresih. Poudaril je tudi, da bo napredek mogoč le tako, če se bodo komunisti lotili problemov celotno, ne pa zapostavljali enega na račun drugega. Prav tako ne smemo dovoliti nikakršnega malodušja ali sklicevanja na bresperspektivnost, ki ju nekateri vnašajo v javno življenje. Imamo jasno določen izhod iz sedanjih težav, zanj pa se je treba borovati v vsakem okolju, saj gre tudi za spopad s starimi odnosi, ki se nočejo umakniti. Pri tem jih podpirajo del administrativnega aparata, del političnih struktur in del velikih sistemov. Zato je nuja odločna bitka za oblast delavca, da ta odloča o presežnem delu, je med drugim poudaril Andrej Marinc.

Bojan Kuntarič

Osmič v Občicah

Letošnjih osmih Roških smučarskih tekov za pokal našega tednika, ki so bili v soboto, 25. februarja, v rojstnem kraju TV-15 v Občicah, se je poleg številnih udeležencev, od najmlajših pa do najstarejših, udeležilo tudi trinajst borcev in kurirjev NOB. Startni strel je kot vsa leta doslej sprožil narodni heroj Jože Borštnar. Več o tekmovanju in vsem v zvezi z njim preberite na 8. in 9. strani.

Inflacija in stabilizacija

Ko je komisija zveznih družbenih svetov pripravljala izhodišča stabilizacijskega programa, ki smo jih prav vsi podprli z obema rokama, je bila enotnega mnenja, da brez obvladovanja inflacije, ki mora biti pod desetimi odstotki, ni mogoče pomisliti na stabilizacijo gospodarskih tokov v državi. Zato se je takoj lotila drugega dokumenta – priprave antiinflacijskega programa.

Zapisali so res lepe številke: leta 1982 naj bi bila stopnja inflacije 25 odstotkov (in res je bila 29,5 odstotka, kar ni tako porazno), lani naj bi bila okoli 20 odstotkov (dosegla pa je rekordno raven 58,4 odstotka), konec letošnjega leta naj bi bila približno 14 odstotkov in konec prihodnjega končno pod desetimi odstotki. Da bi vse to tudi uresničili, smo v antiinflacijskem programu zapisali, da je treba obvladovati cene in postopoma odpravljati neskladja med cenami, da je »družbeno urejanje cen (zaradi visoke stopnje gospodarskih nevesočnosti) izjemnega pomena prav na začetku stabilizacije, da je treba natanko paziti, da pri uresničevanju politike aktivnega tečaja dinarja devalvacija nacionalne valute ne preseže razlike med rastjo cen doma in v tujini (razvitem svetu), in da je mogoče devizne transakcije znotraj države, med tozdi, opravljati le po uradnem tečaju dinarja. Vemo, koliko malo tega je bilo uresničeno in uresničljivo.

Lanska rekordna inflacija ima svoje korenine tako v razvrednotenju dinarja kot tudi v nagli rasti cen (dvainpolkrat!) po lanskem juliju, ko jih je ZIS povsem spustil z vajeti in iz tretjega hladilnika. Konec julija je bila stopnja inflacije namreč natanko 20 odstotkov. Dinar je lani devalvirал za 86,9 odstotka, če pa bi upoštevali

določila antiinflacijskega programa, ne bi smel drseti bolj kot 20 do 25 odstotkov.

Zdaj so cene, kot vemo, spet zamrznjene. Čakamo, da jih bodo odtajali, kar bo pomenilo, da bodo – če ne bo pravih ukrepov, in nič ne kaže nanje – spet zdivjale. Ljudje, ki se bolj spoznajo na cene, govore o »nujnosti« visoke inflacije, antiinflacijski program pa je, kot vse kaže, postal nekakšna literatura za prihodnje rodove. Kakorkoli – na področju cen je opaziti slejkoprej nagljenost k eksperimentiranju in celo avanturizmu.

Kaj pravzaprav predlagajo nasprotniki takšne vladne censke in protiinflacijske politike. Trdijo, da bi morali čimprej pripraviti realnejše odnose cen na temelju odnosov cen v razvitih državah. Cilj je, pravi, gospodarska stabilizacija: pot v stabilnejše gospodarjenje pa je treba zgraditi prek porušenih zidov inflacije; kako pa naj bi to storili – natanko piše v že sprejetem antiinflacijskem programu. Vse razvite dežele tržnega gospodarstva planirajo letno stopnjo inflacije in se trmasto bojujejo, da cene ne smuknejo niti za trohico prek začrtane meje. Gospodarjenje v razmerah visoke inflacije je lov v kalnem, cesarstvo zakonov džungle, pri čemer so oškodovani slabši (večina delavcev), pridobijo po močnejši (boljše plačani v gospodarstvu in družbeni nadgradnji in zasebniki). Zato se nedopustne socialne razlike v naši družbi še poglobljajo.

Drugi spet govorijo, da se je vrednost slabotnega dinarja v primerjavi z dolarjem, ki se je naglo redil, lani zmanjšala za polovico, v začetku letošnjega leta pa je dolar začel hujskati. Mar to pomeni, da smo v minulih letih nekoliko podcenili domačo valuto in da bo mone-

tarna politika v prihodnje na tem sektorju bolj pazljiva? So ljudje, ki tudi v zvezni skupščini trdijo, da je dinar podcenjen za četrtno ali še nekaj več, in da bi ga morali – glej čudo! – revalvirati.

ZIS je seveda odločno odvrnil, da bi imela revalvacija dinarja nepredvidljive in dolgotrajne posledice za naš izvoz in plačilno bilanco. ZIS je tudi pojasnil: slabši je dinar v primerjavi s košarico tujih valut, bolj je spodbujen jugoslovanski izvoz. Zdi pa se, da preveliko drsenje dinarja lani ni dalo obetavnih izvoznih rezultatov. Zdi se tudi, da je neka navidna črta, ki je ni mogoče prestopiti le s takšno vrsto monetarne podpore izvozu in da večjega izvoza ne bo brez večanja storilnosti dela in brez uravnovešenja ponudbe in povpraševanja na domačem trgu. Le na ta način je mogoče povečati konkurenčno sposobnost jugoslovanskega gospodarstva. Res je jugoslovanski izvoz v lanskem letu presegal deset milijard dolarjev (ob uvozu 12,4 milijarde dolarjev). V normalnejših okoliščinah bi bil to dober rezultat, saj bi neblagovni priliv gotovo pokrtil razliko. Zdaj, ob dolgovih, to ni dovolj. Povečanje izvoza pa je »biti ali ne biti« jugoslovanske politike stabilizacije in ekonomskega razvoja države.

Da bi to dosegli, bi potrebovali umirjene in pravočasne pogoje gospodarjenja, obvladane censke viharje, zagotovljeno energijo, surovine, reprodukcijski material, trdno kreditno monetarno politiko, morali bi več in bolje delati, morali bi v izdelke vlagati več znanja in svoje pameti... Daleč smo še od vsega tega.

Ivan Vidic

Potrjeno prijateljstvo

Vsaj s treh vidikov je mogoče oceniti pomen te dni končanega obiska Mika Špiljaka v Egiptu. Prvi vidik pove, da sodi Špiljakov obisk v sklop široko zasnovane diplomatske dejavnosti Jugoslavije v zadnjem času. Obiski na raznih ravneh v Združenih državah, v Avstriji, Libiji, Iraku, Sovjetski zvezi in še v vrsti drugih držav, izpričujejo pomen Jugoslavije, da nadaljuje svojo pomembno vlogo v mednarodnih odnosih, s katero si je pod Titovim vodstvom pridobila tolikanj ugleda in simpatij po svetu. Kot vedno gre tudi tokrat za dvoje: za utrjevanje in širjenje enakopravnega sodelovanja z deželami po svetu in hkrati za prizadevanja, da bi preusmerili sedanji neugodni tok mednarodnega dogajanja v pozitivnejšo smer.

Drugi vidik Špiljakovega obiska je prizadevanje tako Egipta kot Jugoslavije, da obnovita in potrdita že tradicionalno tesno sodelovanje in prijateljstvo, ki ima svoje korenine v skupnih prizadevanjih za uveljavljanje neuvrščenega gibanja. Sadatova privolitev v sporazum v Camp Davidu je res delno zavrla odnose med državama, vendar je bila Jugoslavija kljub temu ves čas nasprotnica raznih namer in poskusov, da bi Egipt kaznovali z raznimi izključitvami, med drugim tudi iz kroga neuvrščenih držav. Egipt je pod Mubarakom vnovič potrdil nespremenljivost politike privrženosti ciljem in načelom neuvrščenosti. Vrh tega si je Egipt v zadnjem času vnovič pridobil svojo nesporno vlogo v arabskem in na splošno v muslimanskem svetu. Egipt je bil tudi tista država, v katero se je najprej zatekel

Arafat po znani tragediji palestinskih borcev v Bejrutu.

Končno, pomen obiska Špiljaka bi kazalo ocenjevati tudi v sklopu sedanjega stanja in dogajanja na območju, kamor sodi Egipt, se pravi na Bližnjem in Srednjem vzhodu. Dve nevarni vojni divjata na tem območju, vojna v Libanonu in pa iraško-iranska vojna. Ni dvoma, da ta dogajanja neposredno vplivajo na razmere in stanje na celotnem sredozemskem območju, kamor sodita tako Egipt kot Jugoslavija. Zato rej nobeni državi tega območja, ki ji je kaj do lastne varnosti in do svetovnega miru, ne more biti vseeno, kako se razpletajo dogodki na tako vnetljivem območju, kot je prav Bližnji vzhod. Pogovori Špiljaka z egiptovskimi državniki so pokazali, da ni razlik in ne razpok v stališčih glede vprašanja, kako iz krize na Bližnjem vzhodu. Obe državi sodita, da je palestinsko vprašanje stržen krize in brez rešitve tega vprašanja – v taki obliki, ki bi zadostila upravičenim prizadevanjem Palestincev – ni in ne more biti miru na tem območju sveta. Jugoslavija in Egipt prav tako sodita, da je sredozemsko vprašanje tesno povezano z vprašanjem evropske celine, pa torej vsako poslabšanje razmer v Evropi nujno pušča sledove tudi na Sredozemlju in narobe. Znano pa je, kako sta tako Evropa kot Sredozemlje primer velike angažiranosti blokovskih sil in prizorišče mnogoterih njunih sporov in nasprotujočih si interesov.

Končno, pri oceni pomena obiska v Egiptu ne gre

prezreti tudi dvostranskih koristi, še posebej gospodarskih. Lansko leto je znašala vrednost našega izvoza v Egipt 173 milijonov dolarjev. Vedeti pa moramo, da so se v zadnjih letih odprle Egiptu pomembne perspektive gospodarskega razvoja, pa je zato obisk lahko še kako pomemben za našo gospodarsko usmeritev k sodelovanju s to deželo. Egipt dobiva na leto okrog milijarde dolarjev dohodkov od pristojbin za plovbe po Sueškem prekopu, ki so ga pred leti z japonsko pomočjo znatno razširili. Drugi vir dohodkov je nafta, katere vire so prav tako povečali, tako da jim nafta prinaša na leto 3 milijarde dolarjev. Odkar so Egiptani bolj ali manj normalizirali odnose z bogatimi arabskimi državami, postajajo denarne pošiljke njihovih zdomcev – teh je okoli 2 do 3 milijone pomemben vir dohodka tuje valute, ki dosega vsoto dveh do petih milijard dolarjev na leto. Če k temu dodamo še dobro milijardo, kolikor iztržijo od turizma, potem je očitno, da so gospodarske možnosti Egipta dokaj obetavne. Vrh tega Egipt dobiva še za okoli 2 milijardi dolarjev ameriške pomoči.

Vrsta razlogov torej narekuje Jugoslaviji, da kar najbolj utrdi z Egiptom ne le politične marveč tudi gospodarske vezi. Hkrati pa ni moč prezreti vloge, ki jo državi lahko opravičata – seveda skupaj z drugimi državami neuvrščenega sveta – pri krepitevi neuvrščenega gibanja in pri oživitvi njegove vloge v sodobnem razvitem svetu.

Drago Košmrlj

Sedemdeset let Viktorja Avblja-Rudija

Ideje, ki so dokaj hitro našle pot tudi v Prevoje, vasico ob cesti Ljubljana-Celje, niso šli mimo siromašnega mladeniča, kmečkega sinu Viktorja Avblja: že 1937. leta se je priključil komunistični partiji in ji ostal zvest vse do danes.

S to zvestobo v srcu in zavestjo, da se bojuje za slovenskega delovnega človeka, za izkoriščenega kmetiča, je partizan Rudi prehodil dolgo pot. Pred vojno je razpečeval partijsko literaturo, ponujal domačinom Rdeči prapor, prepričeval in pojasnjeval, vseskozi pa je bil tesno povezan s preprostim človekom, proletarcem. Iz tega so zrasle izkušnje, ki jih je kaj kmalu s pridom uporabil. Najprej seveda kot sekretar komiteja v Novem mestu, nekoliko pozneje pa kot prvi komisar Gubčeve brigade. Pristnost v odnosih ga je tesno povezala z legendarno 14. divizijo. Kot nekdanji komisar 1. operativne cone, 15. divizije in namestnik komisarja Glavnega šta-

zavzetostjo, kljub velikim naporom in odrekam, ki jih je delil skupaj z borci. Še dandanašnji Viktor Avblj

rad spregovori o »svoji« diviziji pa tudi borci radi pokramljajo s »svojim« političnim komisarjem.

Divizija je ostala na Štajerskem, Viktor Avblj-Rudi pa je odšel. Na nove dolžnosti, novim skrbem naproti. Konec vojne je pričakal kot komisar 9. korpusa.

Naposled je partizan Rudi odločil komisarjske posle, slekel uniformo in odšel – v pisarno. Bil je javni tožilec Slovenije pa sekretar oblastnega komiteja v Mariboru in predsednik sveta za blagovni promet. Ljudje, ki so ga srečevali na njegovih življenjskih poteh, vedo povedati, da je znal biti tudi ga-rač. Za komandanta in komisarja, ki je znal jurišati, pravzaprav nič čudnega. Opravljal je številne pomembne funkcije, vselej pa sta se v njegovem življenju povezovala gospodarstvo in politika. Zaupali so mu vod-

stvo glavne zadržne zveze, predsedstvo izvršnega sveta SRS, bil je poslanec, član CK ZKJ... bil je še marsikaj.

Vse je opravljal z vso potrebno resnostjo, delavnostjo in oplemenitenostjo z bogatimi izkušnjami, pridobljenimi v predvojnem delavskem gibanju, revoluciji in povojni graditvi, z izkušnjami, ki so ga naposled pripeljale do predsedstva SRS. Ljudje in prijatelji vedo povedati, da je Rudi odločen, ko je treba, in popustljiv, ko je za to čas in potreba, hudomušen, če je treba in ko je na pravem mestu, tovariški vselej in do vsakega... Vedo tudi povedati, da je vselej trdil, da je vse, kar je v njem dobrega, dobil od revolucije in da revolucionarno delo vselej, v vseh časih in razmerah hkrati pomeni tudi nenehno obnavljanje, moč in bogato življenjsko vsebino.

MST

Še bolj osvetliti mladinske posvete

Na Štjaku je bil med 28. februarjem in 1. marcem prvi pokrajinski zbor Zveze slovenske mladine za Slovensko primorje; na Dolu pri Čepovanu pa od 22. do 25. maja istega leta prva pokrajinska konferenca Zveza komunistične mladine za Slovensko primorje. Zbor na Štjaku je bil veličasten pregled množičnosti in enotnosti, ki ga je dosegla ZSM na Primorskem pri združevanju protifašistične mladine glede na svetovni nazor. Tako strnjena se je izrekla za sklepe drugega zasedanja AVNOJ. Posebno navdušeno je pozdravila odlok o priključitvi Primorske k Sloveniji in Jugoslaviji.

Komunistično bojno jedro te široke antifašistične mladinske fronte je nato na prvi pokrajinski konferenci SKOJ na Dolu pri Čepovanu analiziralo politični in vojaški položaj. Sprejeli so številne naloge mladine v zvezi z volitvami v organe ljudske oblasti nove Jugoslavije in okrepljenimi napori za osvoboditev domovine.

Kako sta potekali ti posvetovanji in v čem je njun pomen v okviru revolucionarnega mladinskega gibanja, ki je bil sestavni del bojev primorskega ljudstva za nacionalno in socialno osvoboditev, je že precej znano. Kljub temu bi želeli preživeli mladinski aktivisti in borci skupaj z zgodovinarji podoba in oceno obeh mladinskih posvetov še bolj osvetliti. Zato prosimo nekdanje mladinske aktiviste in skojevce iz primorskih enot in aktivov s terena, ki so se udeležili teh posvetovanj, naj sporočijo redakciji TV – 15 svoje naslove. Hkrati napišite, s kakšnimi lastnostmi ste bili na konferenci, na kateri in če imate morebiti kakršnokoli dokumentacijo (fotografijo) o konferenci ZSM oziroma SKOJ.

S sabljami do neodvisnosti

Svetovno javnost, še posebej pa neuvrščene vznemirjajo novice o nemirih v nekaterih indijskih zveznih državah. Indijska ministrska predsednica Indira Gandhi je te dni znova opozorila na poskuse tujih sil, ki po njenem mnenju želijo oslabilati indijsko enotnost in spodkopati ustavno ureditev. Gandhijeva je še posebej opozorila na razmere v severozahodni državi Punjab, kjer so nemiri do zdaj terjali 76 življenj, število ranjenih pa je še večje. Indijska enotnost je močno načeta, dogodki pa se iz indijske žitnice selijo v sam New Delhi, koder so predstavniki sikhovske opozicijske stranke Akali Dal v začetku tega tedna izvedli množične demonstracije pred vseindijskim parlamentom.

Poziv ljudstvu je samo eden mnogih, ki jih je ministrska predsednica v zadnjih nekaj mesecih naslovila na Indijo. Čeprav Gandhijeva ni izrecno navedla, od kod preti nevarnost, pa ni dvoma, da je imela v mislih pakistanski režim generala Zie Ul Haqa, ob dejstvu, da so indijsko-pakistanski odnosi trajno napeti, tako glede žitnice Punjab kot glede Kašmirja.

Razmere v deželi petih rek ali indijski žitnici, kakor imenujejo Punjab, so zaradi radikalnih zahtev nekaterih sikhovskih skupin po avtonomiji, zaostrene že desetletja. Z vso srditostjo so zavrele lani, zdaj pa je očitno, da se usodno zapletajo. Da ostaja stališča še nadalje popolnoma nasprotujoča, potrjuje tudi neuspešna tristranska konferenca skrajne opozicije, sikhovske organizacije Akali Dal in zvezne vlade v New Delhiju. Indira Gandhi je na konferenco privolila samo nekaj dni po množični stavki v Punjabu, ki je skoraj ohromila vso žitnico. Naivno bi bilo pričakovati, da bi čez noč rešili vrsto zapletenih vprašanj, ki imajo poleg številnih novih zahtev korenine tudi v indijski preteklosti. Vladi naklonjen časnik National Herald je te dni celo zapisal, da bi bilo varljivo pričakovati, da bodo inci-

denti v sedanji živčni vojni minili brez izbruhov širših razsežnosti, vse pogostejša pa so tudi svarila, da sedanje razmere že močno spominjajo na libanonske in da se utegnejo nemiri v Amritsaru (sikhovskem svetem mestu) in Chandigarju sprevreči v dogodke, podobne beirutskim ali tistim v Tripoliju.

Punjab se razprostira na 50 tisoč kvadratnih kilometrih, njegovih 17 milijonov prebivalcev pa poznamo kot hrabre, ponosne in sposobne ljudi, ki so se izkazali tako v gospodarskih poslih kot politiki. Trinajst do petnajst milijonov Sikhov, kolikor jih živi v Punjabu, predstavlja nekaj manj kot 2 odstotka indijskega prebivalstva, njihova zgodovina pa je zaporedje bojov za posebne kulturne vrednote, ki jih ne ločujejo samo od Muslimanov temveč tudi od Hindujev. Še vedno si prizadevajo ustanoviti neodvisno sikhovsko državo, najradikalnejši med njimi pa zahtevajo celo državo Khalistan, to je državo čistih. Sikhi se od drugih Indijcev razlikujejo tudi po svojih živopisnih turbanih, po bradi in laseh, ki jih ne strižejo, po srebrni zapestnici in ukrivljeni sablji, od katere se ne ločijo niti v postelji. Priznavajo samo enega boga, njihova življenjska filozofija pa je zajeta v naukih

desetih gurujev-prerokov, ki so zbrani v sveti knjigi »Grand Sahib«.

Do 19. stoletja so bili Sikhi pretežno kmetje. Džati, to je dedni zemljiški posestniki, so že od nekdaj imeli poglavito besedo, tako je določala tudi družinska tradicija, v upravnih zadevah, vojaški službi in političnem življenju pokrajine. Številne družine tako po tradiciji vzgajajo svoje otroke za vojaško službo, druge spet za uradnike. Nedžatovski Sikhi, ki živijo v urbanih središčih in so še nedavno tega prevzeli sikhovsko vero, imajo v svojih rokah industrijo rezervnih delov za motorje, sicer pa igrajo pomembno vlogo v poslovnem življenju Indije. Vsi, tako Džati kot Nedžati imajo skupni priimek Singh, kar pomeni lev, ženske pa nosijo vzdevek Kaur, kar pomeni princeska.

Sikhovsko izročilo terja od njih nenehen boj, sami pa se radi pohvalijo, da izhajajo iz kaste Kšatrijev, to je vojakov. Od tujih vplivov radi prevzamejo vse, kar povečuje uspeh in napredek, sicer pa so se Sikhi do zadnjega upirali britanskim kolonizatorjem, še prej pa mongolskim invazijam. Leta 1947 je Punjab padel pod muslimanski Pakistan, novembra leta 1966 pa so indijski Punjab še naprej razdelili, tako

da so Sikhom zagotovili večino v osrednjem Punjabu. Sledila so leta nezadovoljstva nad določenimi upravno-teritorialnimi rešitvami v zvezi z razdelitvijo Punjaba na dve novi po jeziku ločeni državi. Število Hindujev se je po letu 1966, ko so v tej zvezni državi razglasili uradni punjabski jezik, močno povečalo, tako da je danes po nekaterih podatkih Sikhov le 50 odstotkov. Le-ti vseskozi izražajo bojazen, da se bodo utopili v naraščajočem številu Hindujev.

Sikhi danes bolj očitno kot kdajkoli izražajo svoje zahteve po verski in politični samostojnosti. Žalostno, s stališča tradicije pa so na nek način razumljiva njihova prizadevanja in pripravljenost, da bi zadeve urejevali s silo. Pri tem si najbolj vneti niti najmanj ne pomišljajo svojih strasti braniti s krivo sabljo, številni pa so bili tudi primeri, da so s sabljami dobesedno v zanosu jurili proti sodobno opremljenim vladnim enotam, vojski in policiji.

Indira Gandhi je že večkrat poudarila, da sprejema pogajanja o verskih vprašanjih, celo tista, ki bi lahko ogrozila pripadnike drugih veroizpovedi, ničesar pa ne slišati glede tistih, ki zahtevajo politično samostojnost Punjaba. Zadeva je posebej zapletena zaradi dejstva, da imajo Sikhi večino najpomembnejših funkcij v indijski federaciji, od vojaških, gospodarskih do upravnopolitičnih.

Indira Gandhi seveda ne sprejema zahteve po avtonomiji. Zaveda se namreč, da bi njena uresničitev odprla

prostor podobnim silam in skupinam v državi (takšno avtonomijo uživa danes samo država Džamu in Kašmir), vse to pa bi prav gotovo še močneje razjedlo indijsko enotnost in njeno ustavno ureditev. Vodstvo sikhovske organizacije Akali Dal je v začetku tega tedna pred vseindijskim parlamentom zažgalo kopije 25. člena indijske ustave, ki, vsaj tako pravijo sami Sikhi, omejuje njihovo samostojnost. Demonstracija je prav gotovo skrajno zaostren izziv delhijskim oblastem, hkrati pa tudi vladi ministrske predsednice Gandhijeve. Po drugi strani pa je več kot očiten dokaz, da je tako imenovani »komunalni virus«, ki je pretresel Punjab in Harijano, zdaj zajel tudi New Delhi. Kako je s sikhovskimi zahtevami po spremembi ustave, kaže tudi nedavna izjava indijskega predsednika Zaila Singha, ki je sam Sikh, in sicer, da indijska ustava zagotavlja osnovne pravice in svobode vsem manjšinam na indijski podcelini in da potemtakem ni potrebe po njeni reviziji.

Sikhovska skupnost nadalje zahteva, da bi bilo mesto Chandigar (znamenito Courbusierjevo delo-arhitektonski biser) izključno pod njihovo pristojnostjo, vendar se ta zahteva močno bje z mnogi prebivalcev sosednje Harijane, ki imajo Chandigar za svoje upravno-politično središče. Nesprejemljiva je nadalje zahteva po izključni uporabi voda treh lokalnih rek (Beas, Satlode in Ravi). Sikhi zatrjujejo, da so njihova polja zaradi sedanjega načina uporabe rek med poletjem močno ogrožena, po drugi strani pa ne vidijo nevarnosti, da bi v nasprotnem primeru trpela polja v Harijani in Rajastanu, ki sta prav tako pridelovalca indijskih

žit. Indijski levi, ki so bili nekdaj stebri obrambe britanskega imperija, zatem pa tudi neodvisne Indije, postajajo torej ena najbolj nezadovoljnih skupin v indijski federaciji. Nekdaj umirjeni opozicijski voditelj Singh Longoval je celo izjavil, da je sikhovske potrpežljivosti konec. Indira Gandhi pa je dejal, naj preneha igra z ognjem v Punjabu, kajti ko bo vrč potrpežljivosti počil, bo težko zadržati in brzdati strasti širokih ljudskih množic. Sikhovski verski voditelj Bindranvale, ki ga številni povsem upravičeno primerjajo z iranskim Homeinijem pa je izjavil, da potrebuje samo 24 ur, da bi indijski vojski in policiji dal »jasno in učinkovito lekcijo«. V Punjabu je mimogrede že pol leta izredno stanje.

Sedanje razmere so toliko bolj nevarne, če upoštevamo, da je Indija v predvolilnem letu, po drugi strani pa tudi zaradi naraščajočega »komunalizma«, to je okrepjenega delovanja opozicijskih strank. Ob tem ne smemo pozabiti, da je vladajoča pakistanska garnitura ravno iz pakistanskega dela Punjaba, hkrati pa zaskrbljuje zdaj že množična sikhovska pripravljenost, da razmere uredijo, če ne drugače, tudi s silo. Indira Gandhi, ki je bila nekoč tudi sama v opoziciji, se vsega tega zaveda. Zaveda pa se tudi nevarnosti, da se utegne punjabska kriza v najslabšem primeru sprevreči v zelo podobno libanonsko. Skrhano indijsko enotnost bo najverjetneje mogoče rešiti samo s pogovori, ne samo vladajoče kongresne stranke, stranke Akali Dal, temveč tudi vseindijskih opozicijskih strank, ki jih na prihodnjih volitvah ne bo mogoče prezreti.

Miha Lamprecht

FEST '84 • FEST '84 • FEST '84 • FEST '84

Vojne igre na filmskem platnu

O Festu, ki skuša biti vsakoletna organizirana predstavitev najboljših igranih filmov, kar jih je ustvaril in videl svet v prejšnjem letu, pišemo in pripovedujemo venomer eno in isto: da vseh zares kvalitetnih in resno pozornosti vrednih filmskih stvaritev na njem ni, da vse, kar bi se na takšnem preglednem festivalu festivalov moralo znajti, za nas, Jugoslovane, ni dosegljivo, da je spored sestavljen »zbrda-zdola«, brez jasnega koncepta - in samo, spričo neizpolnjenih pričakovanj, vselej spet razočarani...

Vse to je do neke mere res. V očeh velikih filmskih producentov in menežerjev, ki razpošiljajo svoje izdelke po širnem svetu, prizadevajo si iz njih skovati dobiček, je Jugoslavija s svojim festovskim Beogradom vred po filmsko-poslovni plati hudo nezanimiva. Vsi dobro vedo, da se od nas omembe vrednega zasluga pač ne morejo nadejati. Spričo kroničnega pomanjkanja deviz cele vrste dražjih filmov preprosto ne moremo kupiti, sploh pa morajo prodajalci filmskih kolotov upoštevati naše skromne plačilne zmožnosti in nam svoje blago, če je le mogoče, prodajati po znižanih cenah. Nekateri so pri tem kolikor toliko gibčni, drugi spet se ne dajo zmečhati - pa nam tudi na željo, da bi nam dovolili film predvajati na Festu, odgovorijo kratko in jedrnat: če ga boste kupili, lahko, sicer ne... Posledice takega kupčevanja so očitne: vrste filmov, ki bi jih bilo vredno videti, na Festu enostavno ni.

Toda vsaka medalja ima dvoje plati. Druga plat Festove medalje je dejstvo, da imamo v dneh tega svojega »festivala festivalov« (vsako leto v prvi dekadi februarja, letos, štirinajsto leto zapored od 3 do 10. 2.) na ogled približno petdeset predstav, ki so vse po vrsti kvalitetne in vredne svojega denarja, nekatere seveda bolj, druge manj - nekatere v vsebinskem, druge v izvedbenem (igralskem, fotografskem itd.) smislu, tretje v znamenju izrazite komercialne uspešnosti, nobenega dvoma pa ni o tem, da imamo na tem kinematografskem maratonu opraviti z veliko in zgoščeno pašo za oči.

Ker so gledalske potrebe in okusi različni, je tudi program razvejen in raznolik. Nekateri gledalci pridejo na svoj račun s spektakli in drugimi dopadljivimi filmskimi dosežki, drugi

z intimno in filozofsko naravnanimi cineastičnimi poglobljanji v magmo doživljajskega sveta, ki polni človekov življenjski prostor in čas. Praznih rok ne ostane nihče.

»Film«, je v svojem letošnjem uvodnem zapisu v katalogu Festove prireditve zapisal predsednik njenega sveta, »je s svojo pogumno izrazno možnostjo dosegel to, da na umetniški način priča o usodi sveta v širokem razponu, o vojnah, družbenih spremembah, krizah, revolucijah, moralnih in socialnih kataklizmah, pa tudi o intimnih in psiholoških platih življenja človeka, ki bodisi sam in odtujen bodisi kot integrirani in organizirani udeleženec velikih gibanj kroji usodo sodobnega sveta.«

Kolikšen je bil v filmih, ki jih je pred gledalci razgrnil Fest 84, deležen pričevanj o vojnih, kriznih in revolucijskih kataklizmah, nekdanjih, zdajšnjih, slutenih v prihodnosti?

Če bi sodili zgolj po preštetih številkah, bi morali ugotoviti, da imajo v sedanjem svetovnem filmskem repertoarju človeško zasebne, intimne, nezagodovinske teme prednost. Vsaj dve tretjini vseh filmov, ki romajo čez festivalna platna (torej tudi čez Festovo platno), se ubada s človekovimi individualnimi, čutnimi, čustvenimi, eksistencialnimi doživetji, pretrsi in dramami. Najpogostejša tema filmskega izpovedovanja in pripovedovanja je ljubezen v tej ali oni izmed svojih mnogoterih različic, od vedro prijaznih psiholoških razčlenitev do nostalgicno globokih seciranj mučnih duševnih stanj.

Med približno petdesetimi na Festu prikazanimi deli je bilo filmov, ki so po tematski plati posegali v minule ali aktualne čase vojnih kataklizem ter ponazarjali individualna ali kolektivna človekova doživljanja v teh in takšnih preizkušnjah, le kakih petnajst.

Troje - po umetniški plati izrazito zrelih - filmskih del nas je popeljalo v že odmaknjeni, a vse pozornosti vredni čas izza prve svetovne vojne. Slovaški režiser Jakubisko nas je s svojimi Tisočletno čebelo prek izrazilo sugestivne kronike neke vasi in njenih ljudi popeljal v prvi dve desetletji tega stoletja, v osrčje nekdanje cesarsko-kraljevske monarhije in z močjo svojega prikaza utemeljil prelomne razsežnosti takratnega vojnega časa... Pretresljivo

podoba kataklizme, ki jo povzroča vojna, je podal Poljak Kawalerowicz s svojo ponazoritvijo prvega dne prve svetovne vojne na takratni vzhodni poljski meji - v svojem filmu z naslovom Austeria... V isti čas, v leto 1920, v državljansko vojno, ki se je razplamenela med katoličani in protestanti na Irskem, nas je s svojim filmom Belfast 1920 prestavil Anglež Edward Bennett.

Tudi obdobje druge svetovne vojne je v zdajšnjih filmskih ponazoritvah obravnavano v nekoliko širšem časovnem razponu, kot ga narekuje uradni letnici začetka in konca vojne. Sedanje filmske avtorje zanima ves družbeni in življenjski kontekst, tudi tisto prej in tisto pozneje. Španec Aragon je posnel Demone v vrtu, dramo neke družine v letih po končani državljanski vojni. Čeprav niti formalno ni sodil v čas druge svetovne vojne, smo ta film vendarle gledali kot pričevanje o dobi, ki je bila en sam naboj vojnega ozračja. Še toliko bolj izrazit je bil ta občutek ob drugem špancem »vojnem« filmu - Camusovem Panju, ki ponazarja mučno špansko leto 1943 in v njem vso grozo doživljanja vojnega časa v nekem mestu, ki sicer ni spremenjeno v bojišče, pa je vendar najbolj mračno prizorišče zla in opustošenosti... V samo vojno, v objem strahu in groze, ki so jo doživljali ljudje, pregnani s svojih domov, nas je - v svojem skrajno pretresljivem in realističnem prikazu - popeljal Filipinec Gallaga s filmom Zlato, srebro, smrt, triurni (mojstrsko zrežirani in posneti) panorami pekla druge svetovne vojne, videne skozi doživljajsko optiko pripadnikov neke bogataške filipinske družine... Drugo različico tega pekla nam je pokazal japonski filmski mojster Nagisa Oshima v svojem filmu Srečen Božič, Mr. Lawrence. To je etično izostrena drama, katere protagonisti so ujeti angleški oficirji z ene in samurajsko neizprosni japonski častniki, ki imajo na skrbi njihovo ujetniško taborišče neke v indonezijski džungli. Gre za dramatičen spopad dveh življenjskih filozofij in hotenj, za vojno v območjih elementarne človeške časti in ponosa... Z ekranizacijo znanege (tudi v slovenščino prevedenega) Styronovega romana Sofiejina izbira je ameriški režiser Sidney Polack ponazoril tragično-boleče posledice vojnih, taboriščnih doživetij mlade Poljakinje, ki je prestala najhujše, kar v življenju prestopi mogoče, in se po končani vojni poskušala z vsemi močmi okleniti življenja in novega začetka, a zaman.

V sedanjost, ki je eno samo neskončno zaporedje lokalnih vojn, nas je popeljal Altman s svojimi Naplavljenici, podoba dramatične brezizhodnosti fantov, ki so se pripravljali na od-

hod v vietnamsko klavnico. Ted Kotcheff je to človeško brezizhodnost in ves obupni razkroj, ki sledi udeležbi v neki nesmiselni vojni, prikazal v svojem Ramboju, vietnamskem povratniku, edinem preživelu pripadniku diverzantske skupine, ki po vrnitvi domov na ameriška tla ne najde več oprijemljivega življenjskega smisla, napetost, ki v njem izbruhne v skrajni revolt, da se z orožjem v roki in z vsem svojim velikim diverzantskim znanjem spopade s kompletnim policijsko-vojaškim ustrojem nekega mesta, ki je vzorec ameriškega establishmenta in torej predmet Rambojevega nezadržnega protesta.

Tematska posebnost Festovega sporeda je bil film avstralskega režiserja Petra Weira - njegovo Leto nevarnega življenja, v katerem spremljamo avstralskega novinarja v Indoneziji, v letu 1965., ko je prišlo do vojaškega udara proti Sukarnu, a tembolj proti komunistom, ki so pripravljali revolucijo, čemur je sledil nepojmljivi pohod.

A kot da so bile dosedanje vojne samo »vroče vaje« za tisto največje, najbolj uničevalno vojno, ki se pripravlja in na katero čakajo akumulirani arzenali raketnih glav z atomskimi naboji. Ameriške filmske avtorje so obsedle podobe te slutene svetovne katastrofe. Z njimi so se - vsak na svoj način, a vendarle s skupnimi obeležji - ukvarjali kar trije avtorji, katerih filmi so »obiskali« Fest: John Badham s filmoma »Modri grom« in »Vojne igre«, Lynne Littmann s Testamentom in Nicholas Meyer s filmom Dan pozneje. Slednja dva sta poskusa živčevja v neskončno strahotne posledice atomskih eksplozij, ki uničijo vse, kar je nastalo v stoletjih človeške civilizacije, predvsem tudi človeško življenje samo. Gre za popoln brezup in za popolno nemoč, da bi se tej strahoti kakorkoli postavili po robu. Čeprav gre - na srečo, tako nam sugerira fabula Vojnih iger - za potencial nevarnosti, ki ne eksplodira kar tako in jo je, vsaj v zadnjem, odločilnem trenutku (po logiki že ničkolikokrat preizkušene filmske igrivosti) vendarle mogoče preprečiti. Torej le ne gre čisto zares, kot je šlo v dosedanjih velikih vojnah in kot se dogaja na posameznih prizoriščih lokalnih vojn iz dneva v dan.

Zal filmov, ki bi se ukvarjali z zaresnimi, ne zgolj imaginarnimi napetostmi in katastrofami aktualnih sedanjih dni, na Festu 84 nismo videli - pa tudi nastane jih ne prav veliko. Najavljen je bil sicer lani posneti ameriški film z naslovom Under Fire - Skozi plamen Nikaragve, a ga ni bilo na sporedu.

Viktor Konjar

Hvalevredna pobuda pododbora 14. divizije

Pododbor 14. divizije je že lani obravnaval problematiko socialnega in materialnega položaja udeležencev NOB na območju celotnega Pohorja. Dogovorili so se, da bodo v prihodnje pobudniki določenih aktivnosti z namenom, da se pospešeno razrešuje materialni položaj udeležencev NOB, zlasti tistih, ki izhajajo iz kmečkega prebivalstva in so ostali na pohorskih kmetijah.

Predstavniki pododbora 14. divizije v Mariboru so se povezali z Ekonomskim centrom, ki naj bi pripravil potrebne analize. Vsekakor bi morali ugotoviti dejansko materialno stanje in možnosti za pospešeno in družbeno pomoč. Za celotno pohorsko območje bodo organizirali anketo za vse udeležence NOB, ki se v celoti ali delno ukvarjajo s kmetijstvom, vse partizanske kmetije, ne glede na današnji status lastnika, materialno stanje udeleženca, oziroma kmetije, dosedanje proizvodno usmeritev, dosedanje družbeno pomoč, opremljenost kmetije in širšega prostora (ceste, komunalna ureditev itd.), možnosti preusmeritve proizvodnje in ustrezno družbeno pomoč (materialno, strokovno, administrativno).

Na podlagi te pobude pododbora 14. divizije in mestnega odbora ZZB NOV Maribor je Ekonomski center Maribor izdelal osnutek raziskovalne naloge »Program aktivnosti za izboljšanje socialnega in materialnega položaja prebivalstva v krajevnih skupnostih Pohorja«. Nosilec akcije so občinske borčevske organizacije, ki meji-

jo na Pohorje. Zveza borcev je obravnavala predlagano vsebino raziskovalne naloge in je potrdila. Zveza borcev pa ne more biti naročnik naloge. Predsedniki izvršnih svetov občin, ki mejijo na Pohorje, bodo obravnavali predlog zveze borcev. Kot vse kaže, bodo sprejeli pobudo in izdelavo programa vključili v raziskovalno delo za leto 1984 ter tako tudi zagotovili denar za izvedbo programa. Celotno raziskovalno delo naj bi bilo končano do 4. julija letos, ko bo proslava 40-letnice prihoda 14. divizije na Štajersko. Podpisniki bodo vse občine, ki mejijo na Pohorje, Republiška skupnost za ceste in opredeljeni nosilci pospešene razvoja tega območja Slovenije.

Hkrati z izdelavo družbenega dogovora bo treba do tega roka pripraviti samoupravne sporazume za območje posameznih občin, ki bodo na podlagi splošnih opredelitev družbenega dogovora vsebovali konkretne naloge za naslednje srednje-ročno obdobje. Predlagatelji raziskovalne naloge izhajajo iz nekaterih dolgoročnih nalog. Gre za zaustavitev migracijskih tokov s Pohorja in za vračanje prebivalstva ob boljših življenjskih razmerah na Pohorju.

Uresničitev pobude pododbora 14. divizije v Mariboru ne bi bila koristna samo za kmete borce na Pohorju, temveč za celoten razvoj vseh prebivalcev Pohorja. Žal radi govorimo o enotnem razvoju Pohorja, zanj pa bore malo naredimo. O skupnih akcijah na Pohorju so se predstavniki posameznih občin že večkrat pogovarjali v povojnih letih, vendar je več ali manj ostalo le pri pogovorih in besedah. Zaradi tega smo danes na Pohorju razvili posamezne turistične in smučarske centre, ki med seboj niso povezani.

M. K.

Viktor Stopar sedemdesetletnik Človekov odnos do vsega – zrcalijo dejanja

Upokojeni revolucionar? Jezen nergač? Morebiti samo mirni in neaktivni upokojenec? Ne prvo ne drugo in tudi zadnje ne velja za Viktorja Stoparja, predvojnega komuniste, borca in revolucionarja. Ni še tako dolgo, ko sva se pogovarjala o tem, zakaj in kako to, da se ljudje pritožujejo (bil je namreč predsednik komisije za vloge in pritožbe pri skupščini SRS). Takrat je sicer kakšno pikro rekel tudi na račun pritoževalcev, vendar je nadvse prizadeto in resno spregovoril o nepravilnostih v naši družbi. Tisto o jeziku brez dlake zanj zanesljivo velja.

Naš današnji pogovor bi morda moral biti bolj »paraden«. Morda bi morali spregovoriti o njegovi prehojeni revolucionarni poti? Odločili smo se drugače. Kot starega komuniste in borca smo ga vprašali, kaj od tistega starega, klenega komuniste med obema vojnama in NOB je na primer uporabno (ali nujno) tudi v današnjem času, kako na stvari gleda z očmi izkušenega, skozi akcijo prekaljenega borca?

»Poleg številnih drugih zahtev in nalog je bilo za lik komuniste nujno, da je v prvi vrsti pošten, tovariški in moralno čist. Te vrline so tudi danes nujno potrebne pri komunistih. Toda treba je vedeti, da je bila struktura partije med obema vojnama in NOB povsem drugačna, kot je danes. Takrat je bila partija preganjana, vsaka partijska akcija kazniva in osebno, tudi življenjsko nevarna za vsakega posameznika. Tega, vidite, danes ni. V partijske vrste lahko pride marsikdo in tako so prišli tudi ljudje, ki nimajo vseh vrtilin, o katerih sva govorila.

Teh dobrih lastnosti, pogovora za dobrega komuniste, tudi ni tako preprosto mogoče ugotoviti. Včasih je bilo enostavno: akcije, dejanja (v senci grožnje oblasti) so odkrivala značaje. Razen tega, da so razmere danes ugodnejše, deluje tudi neka malomeščanska logika, po kateri se s partijsko knjižico lahko pleza po lestevici napredovanj.

Pa se lahko tako pleza?

»Za nekatere, ki po srcu niso komunisti, ampak so to le na papirju, to gotovo drži. Ob času diktature proletariata, takoj po vojni, smo za ohranitev začete poti res poskrbeli, da so bili na vodilnih in vodstvenih mestih prekaljeni borci, komunisti; po malomeščanski logiki pa je to potem postal »model« za odprte možnosti. Sredi vojne vihere smo imeli sovražnika takorekoč pred seboj, na pla-

Viktor Stopar

nem. Za obe obdobji (pred in med vojno) pa velja, da je bila ocena o tem, kdo je dober komunist in kdo ne, relativno lahka. Posameznikovo ravnanje in boj sta bila merilo.

Danes vidnega in neposredno nasproti stoječega sovražnika ni pred nami, zato so se lahko mnogi prihuljenci v senci partije tudi pritajili. Vendar je takšno pritajevanje na primer v tovarni, sredi delavcev mnogo težje kot pa kje drugje v administrativnem aparatu, pa tudi v raznih »strukturah«.

V času med obema vojnama in NOB je bil v KP razvit demokratični centralizem. Normalno je bilo, da so želje ljudstva prek osnovnih celic odmevale do forumov in da so potem že oblikovane v konkretne naloge potovale na teren. Danes neposredni vpliv delovnih ljudi ne deluje dobro, včasih se njihov glas ne sliši niti do občinskih meja, kaj šele naprej.

Kakšen vpliv pa so imeli delavci na gradnje »političnih tovarn«, ali pa na megalomanske načrte velikih proslav? In kakšen vpliv imajo na primer ob kršenjih zakonov in ustave (ki

Rodil se je 13. decembra 1913 v delavski družini v Trstu. Tudi sam delavskih vrstah (postal je ključavničar) se je že zgodaj pridružil delavskemu gibanju. Najprej je postal skojevec in leta 1935 član KPJ. Delovna in politična pot ga je vodila po različnih krajih Jugoslavije in na tej poti se ni mogel izogniti zaporam.

Pred začetkom druge svetovne vojne je deloval v Ljubljani kot okrožni partijski sekretar in postal tudi član CK KPS. Njegove partijske naloge so se vrstile tudi med NOB. Tako je bil najprej sekretar PK SKOJ za Slovenijo, nato okrožni sekretar za Ljubljano, potem pa je deloval še v Mariboru in spet v Ljubljani. Poleg tega je opravljal še nekatere druge naloge, ki mu jih je zaupalo vodstvo narodnoosvobodilnega gibanja.

Po vojni je delal Viktor Stopar v organih in službah CK KPS, bil je tudi tehnični sekretar IO OF, potem pa direktor v več delovnih organizacijah. Bil je, med drugim, član Snosa in CK KPS ter republiški in zvezni poslanec. Po upokojitvi ostaja še vedno nadvse aktiven v republiških političnih in samoupravnih organih, v ljubiteljskih in strokovnih organizacijah. Sodeluje pri obravnavanju mladinskega revolucionarnega gibanja. O spomenici in številnih odlikovanjih, ki jih je prejel za svoje dolgoletno revolucionarno delo, pa le toliko, da jih je veliko. S čestitko ob jubileju smo zamudili, pa vendar: čestitamo!

so zlasti navzoči v zadnjem času?)

Med vojnama in med NOB smo človeka najprej spoznavali skozi resolucionarno delo, nato smo ga šele sprejeli v partijo in mu dali naloge, da se uči in spozna klasične marksizma in leninizma. Po vojni je v tem »vrstnem redu« nastal probrat. Najprej smo od kandidatov zahtevali poznavanje marksizma in potem, koliko naučenega je kdo znal reproducirati, smo začeli sprejemati v ZK.

Moti me, da je že vsakdo v osnovnih organizacijah ZK lahko že vsakdo če le na knjižico, če plačuje članarino in prihaja od časa do časa na sestanke, kjer mu ni treba govoriti, se izjasnjevati ob posameznih problemih, medtem ko se njegovo politično delo ne čuti ne v kolektivu ne na terenu. Sicer se pa to vprašanje povezuje s tistim prejšnjim o krožnem in povezanem delovanju od spodaj navzgor in nasprotno.

Vsi smo enotnega mnenja, da je treba nekaj premakniti, premika pa ni. Cela vrsta stvari, ki nam ne delujejo, kot bi morale. Vesti ne bi smele »curiti« nepreverjene iz »zanesljivih virov«, pomembnih vprašanj ne bi smeli nakazovati

»med vrsticami«. To delo le otežuje. Potrebne so odkrite besede, hitrejša in stvarno delovanje, ne pa nenehno sestankovanje.

Včasih se zdi, da mu notranji glas prišepetava: »Pusti Viktor, naj še drugi, mlajši poprimajo.« Toda revolucionar ne more iz svoje kože. Ni mu vseeno, ko gre mimo delovišča, kjer je očito, da nastaja gospodarska škoda, razburi se, če že kdovekolikoli sliši enake besede v zvenelih govorih, moti ga, če ljudje o širših problemih v družbi govorijo, kot da njim to pač ni mar... Ta nenehna čuječnost je kot cepin za alpinista, kot pero za pisatelja, kot vedno natančno naplajen nahrbtnik na tej strmi in nikdar končani revolucionarni poti. Odložiti ga, bi pomenilo počivati, počitka pa za revolucionarje ni...

»Čeprav je morda tole, kar sva se doslej pogovarjala izzvenelo nekam črnogledno, pa vendarle poudarjam, da v delovnega človeka verjamem in da verjamem v mladino, ki bodo prebrodili težave, tudi tiste, ki jih ima partija. Verjamem mladim in mi je vseh konec mladinske pesmi, ki v refrenu pravi »... Računajte na nas...«.

B. Ž. J.

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Ljubljana – Sekcija BBO o svojem delu

Na februarskem zboru sekcije Briško-beneškega odreda so zbrani obravnavali delo sekcije v letu 1983, hkrati pa načrtovali delo za to leto; vsako leto v marcu organizirajo v domu JLA družabno srečanje. Tudi letos bo tako. Le da zaradi vse bolj zredčenih vrst te enote ne vabijo le borcev BBO, ampak tudi borce dvanajste brigade Simona Gregorčiča, kobariškega vojnega področja in aktiviste ZPO. Tako postaja prireditelj pravi zbor borcev, kjer v tovariškem ozračju spomin poroma v nekdanja skupna vojna doživetja, boje in težko prehojeno pot.

Lani, junija, je odrinil, v organizaciji sekcije, poln avtobus borcev na skromno, a prisrčno snidenje BBO na Kobariškem, natančneje – ob cesti Idrsko-Livek (Kobarid-Tolmin, pri odcepu za Livek). Tam je usidrana velika skala, na kateri je vklesan napis: Cesta Briško-beneškega odreda.

Po počitnicah, že v septembru, so šli odredovci spet na pot. Tokrat v Novo Gorico, na proslavo Devetega korpusa. Srečanja so bila spet prisrčna, le na račun organizacije proslave je bilo precej pripomb.

Na februarški seji so prisluhnili tudi poročilu o napredovanju dela za monografijo BBO, ki jo pripravlja Franc Černugelj-Zorko in je v rokopisni obliki že pri koncu. Upamo, da bo v tem letu tudi natisnjena. Drugi del monografije Franja Bavca-Branka tudi dobro napreduje in ga dokončanje pričakujemo prihodnje leto.

Pa še drobci k izročilom: končno bodo tudi v Ljubljani posvetili naši enoti primeren spomin – v KS Kozarje, v viški občini, bodo poimenovali cesto po BBO.

Žal k dobrim novicam o delu in aktivnostih kane tudi kakšna žalostna. Spet smo izgubili dva člana, ki smo ju v velikem številu pospremili k zadnjemu počitku na ljubljanskih Zlakah.

V letu 1984 bomo, vsaj tako načrtujemo, delali enako zagnano kot lani!

Janez Deisinger

Koper – Več obletnic

Združenje zveze borcev kopske občine pripravlja več proslav v letu 1984. Osrednji dohodek bo vsekakor 40-letnica zasedanja skupščine Lopor. Proslavili jo bodo v okviru praznika občine Koper sredi maja. Razen tega pripravljajo spominsko slovesnost ob 40-letnici požiga partijske vasi Gabrovica in ureditev spominskega parka v Gabrovici. Zveza borcev bo tudi organizirala dvojne prireditve ob dnevu borcev (v Kopru in na Poljanah pri Šmarjah) ter sodelovala pri raznih drugih prireditvah v lokalnem, republiškem in zveznem merilu. Letos bodo še razširili stike in sodelovanje z odporniški organizacijami vamejstvu.

Posebno bodo skrbeli za zbiranje partizanskega gradiva. Skupina borcev že pripravlja zbiranje spominov o tržaških in drugih italijanskih zaporih in zaprtih protifašistih v obdobju 1919 do 1945. Druška skupina pa pripravlja zbiranje podatkov o življenju in delu predvojne protifašistke in prvoborke Zore Perelo, ki je umrla v nacističnem taborišču Ravensbrück. Zbrano gradivo bodo objavili v brošurah in v rednih slovenskih publikacijah.

Ljuben Omladič

Lendava – Negovanje izročil

Borčevska organizacija v lendavski občini neguje izročila NOB. Borcev je v občini vsako leto manj. Danes ima občinska organizacija ZZB 485 članov. Osnovne organizacije delujejo v Veliki Polani, Hotizi, Črenšovcih, Benici, Petišovcih, Lendavi, Turnišču in Dobrovniku. Lahko rečemo, da so dovolj dobro urejene socialne razmere posameznikov. Sto trideset borcev ima priznavalne. Borčevska organizacija je aktivna tudi v občinskih družbenopolitičnih organizacijah. Imajo razne komisije: za vprašanja internirancev, za vprašanja vojaških invalidov, za prenašanje izročil NOB in komisijo za SLO in družbeno samoza-

ščito. Najbolj aktivna je komisija za prenašanje izročil NOB. Borci NOV iz lendavske občine so aktivno povezani z mladino po šolah in pionirskih organizacijah.

Jože Žerdin

Jesenice – Borci v KS Staneta Bokala

Člani odbora krajevne organizacije ZB Staneta Bokala so se 8. februarja sestali in obravnavali program dela za to leto. Pri tem so menili, da bodo imeli v glavnem iste naloge kot lani. Komisija za socialna vprašanja bo zopet pregledala in ugotovila razmere ter predlagala finančno podporo za pomoči potrebne borce. Obiskali bodo bolne člane ter jim vsaj s skromnimi darili pokazali pozornost. Komisija za izročila bo skrbela za poročanje o celotni dejavnosti, za spominske sestavke o umrlih, za pisanje spominov udeležencev NOB, za pregled nad urejanjem spominskih obeležij in drugo. Glede na to, da je precej članov zagrnjenih, ker niso prejeli nikakršnega priznanja za neutrudno in uspešno delo, so sklenili, da je s pomočjo evidence o posameznikih in ob pobiranju članarine pri vseh treba ugotoviti, kakšna odličja in priznanja imajo. Vse, ki jih nimajo, pa so zaslužni, bodo predlagali za ustrezna odlikovanja, značke in drugo. Ker je bila izrečena kritika, da so nekateri premožnejši člani dobili napotnice za brezplačno zdravljenje v klimatskih zdraviliščih, drugi pa niso bili za to predlagani, je bilo sklenjeno, da se bo komisija za socialna vprašanja povezala s dispanzerjem, da bo v prihodnje pri teh predlaganih upošteval tudi gmotno stanje borcev NOB. Razen tega so se dogovorili o pripravi letno konferenco. Predvsem o pripravi poročil. Obravnavali so dva predloga za državna odlikovanja ter sklenili, da ju priporoče občinski komisiji. Ob koncu seje je bil odbor obveščen, da bo sekcija za družbeno aktivnost žensk pripravila 3. marca v Kazini na Jesenicah slovesnost za dan žensk 8. marec. K udeležbi je povabila tudi vse člane odbora.

Branko Blenkus

Aktiv ZRVS – pomoč pri usposabljanju za SLO Novost, ki smo jo že dolgo potrebovali

Mestna konferenca ZRVS Maribor se je lotila priprav za ustanavljanje aktivov ZRVS na srednjih in visokih šolah ter v ozdih. **Predsednik mestne konference ZRVS Maribor generalmajor Jože Berce in sekretar mestne konference ZRVS Zlatko Kline** sta te dni obiskala Hidromontažo, Tovarno akumulatorjev Vesna, Tovarno dušika Ruše in nekatere srednje šole. Tam sta se pogovarjala s predstavniki samoupravnih organov in družbenopolitičnih organizacij o pomenu in ciljih za ustanavljanje aktivov ZRVS. Pri tem sta posebej poudarjala, da pri ustanavljanju aktivov ne gre za novo organizacijsko tvorbo, temveč izključno za metodo dela. Aktiv ZRVS pa se lahko glede strokovne pomoči obrnejo na občinske konference ZRVS. Jasna je tudi usmeritev, da se celotno idejno-politično in strokovno usposabljanje odvijata kot doslej v krajevnih konferencah ZRVS. V aktivih pa bi strokovno izšolan kader rezervnih vojaških starešin pomagal pri usposabljanju za naloge na področju SLO in DS v okolju, kjer dela. Gre tudi za pomoč pri usposabljanju Civilne zaštite in Narodne zaštite, pri obrambnem načrtovanju in pri uresničevanju nalog pri varovanju družbenega premoženja. Pri teh pogovorih so sodelovali

tudi člani komitejev za SLO in DS, ki so pozdravili pobudo za ustanovitev aktivov ZRVS.

Na predsedstvu mestne konference ZRVS Maribor so že sprejeli programske usmeritve za delo aktivov ZRVS v ozdih. V teh aktivih bodo člani pomagali delavcem v združenem delu pri opravljanju nalog na področju SLO in DS.

V programskih usmeritvah so določili, da bodo v vseh DO ali tozdihi, ki imajo najmanj pet rezervnih starešin, imenovali s strani komiteja za SLO in DS v dogovoru s poslovnimi organi in OO ZSS iniciativni odbor, ki bo pripravil vse potrebno za oblikovanje aktivov ZRVS. Na ustanovnem zboru pa se na podlagi 16. člena statuta ZRVS Slovenije aktiv ZRVS oblikuje kot metoda dela za celotno delovno organizacijo ali posamezen tozdi. Pri Narodni zaščiti bi naj aktiv ZRVS pomagal pri organiziranju raznih aktivnosti NZ, pri izdelavi načrta delovanja NZ v izrednih razmerah ali neposredni vojni nevarnosti, pri fizičnem zavarovanju objektov, organizaciji stražarske in patrolne službe in pri uresničevanju drugih nalog. Aktiv ZRVS bi naj pomagal tudi pri organiziranju in izvedbi obrambnih dnevo, pri izvedbi obrambno-zaščitnega usposabljanja delav-

cev, pri organiziranju in izvedbi akcije NNNP ter pri organiziranju različnih tekmovanj v znanju in spretnosti na področju SLO in DS. Gre tudi za pomoč pri organiziranju izletov ob dnevu mladosti in drugih priložnostih k spomenikom NOB in socialistične revolucije, kjer lahko člani aktiv ZRVS povezujejo obrambno-zaščitne priprave z izkušnjami in izročili NOB v povezavi z borci NOB, ki so v DO ali KS. Aktiv ZRVS lahko tudi mnogo naredijo pri seznanjanju delavcev z varnostnimi načrti in pri organiziranju ogledov sodobne oborožitve in tehnike in na drugih področjih. Člani aktiv ZRVS bi morali v večji meri neposredno spremljati varnostno-politične razmere v tozdihi ter odkrivati vse morebitne izvore temeljnih vrednot naše družbe. To pomeni, da je aktiv ZRVS v tozdu metoda delovanja, kjer se RVS v delovnem okolju akcijsko dogovarja za uresničevanje obrambnih in samozaščitnih nalog.

Pomembno je tudi to, da samoupravni organi in družbenopolitične organizacije tozda pri uresničevanju nalog na področju SLO in DS v konkretne naloge vključujejo rezervne vojaške starešine, ki so odgovorni dejavniki in strokovni kader za to področje dela. Celotno

akcijo ustanavljanja aktivov ZRVS bodo v Mariboru uresničevali postopoma in pri tem upoštevali tudi specifične razmere v vsakem okolju. V Hidromontaži imajo na primer aktiv ZRVS, vendar bo moral svojo organiziranost in delovanje uskladiti s programskimi smernicami. Poseben dogovor pa bo potreben za ustanavljanje aktivov ZRVS v Metalni, TAM in nekaterih drugih večjih delovnih organizacijah. Pri uresničevanju teh nalog pričakujejo na mestni konferenci ZRVS pozitiven odnos družbenopolitičnih organizacij in njihov prispevek pri organizacijskih in političnih pripravih za oblikovanje teh aktivov. Doslej so tudi sindikati na ravni mesta, občin in delovnih organizacij pokazali zanimanje za ustanavljanje aktivov ZRVS.

Tudi na mariborski univerzi in njenih šolah so se lotili ustanavljanja aktivov ZRVS. Na vseh visokošolskih delovnih organizacijah, razen Višje agronomske šole, so ustanovili iniciativne odbore. Na Višji agronomske šoli pa ni pogojev za ustanovitev aktivov. Aktiv ZRVS so ustanovili na Pedagoški akademiji. Na ostalih šolah zbirajo evidenco članstva ZRVS, kar je glede na število študentov zelo zapleteno opravilo.

Marjan Kos

sta uspešno razčlenila skoraj vsa temeljna vprašanja o specialni vojni in obrambi in zaščiti pred njo. Delo bi moral prebrati vsak rezervni vojaški starešina, borec, mladinec in krajan, skratka vsak Slovenec, saj bi spoznal smeri in načine delovanja specialne voje proti naši socialistični, samoupravni družbi, da bi jo lahko z zamisljivo o splošni ljudski obrambi in družbeni samozaščiti tudi uspešno branili.

Knjiga, ki ima 378 strani, je razdeljena na tri dele. V prvem delu obravnava posebne oblike uporabe sile v sodobnih mednarodnih odnosih. Tako navajata in opisujeta primere iz druge svetovne vojne, iz naše narodnoosvobodilne vojne, vojne v Vietnamu in druge. V tem delu tudi obravnava sredstva in načine delovanja pobudnikov in izvajalcev specialne voje.

V drugem delu obravnava uporabo specialne voje proti naši družbi. V njem sta opisala delovanje tujih obveščevalnih služb, albanske iridente, protijugoslovanska teroristična dejanja in še nekatere druge.

Tretji del, ki je hkrati tudi najbolj obširen, pa je namenjen obrambi proti tem dejanjem in nosi naslov splošna ljudska obramba in družbena samozaščita proti specialni vojni in oboroženi agresiji. V njem avtorja opredeljuje naloge posameznikov in družbenopolitičnih organizacij v protispecialnem delovanju.

Knjiga bo prav gotovo veliko prispevala tudi k temu, da spoznamo pravo podobo specialne voje in da spoznamo vse možnosti in načine uspešnega upiranja specialni vojni v trenutku, ko so mednarodni odnosi vse bolj zapleteni in zaostrovanje odnosov med velesilama dosega vrhulice.

Bojan Kuntarić

Rezervni vojaški starešine morajo delovati med krajani

Na letni programsko-volilni konferenci krajevnih organizacij ZRVS Zadobrova-Sneberje so člani kritično ocenili svoje delo v preteklem obdobju. Kljub dobrim rezultatom in udeležbi rezervnih vojaških starešin na predavanjih in drugih oblikah usposabljanja iz programa idejnopolitičnega izobraževanja in obrambno-samozaščitnega usposabljanja RVS člani z aktivnostjo niso bili zadovoljni. Zlasti je bilo čuti manjšo aktivnost članov v krajevni skupnosti, tako v organiziranih oblikah delovanja kot v organih krajevnih skupnosti, KK SZDL ter drugih društvi in združenjih krajanov. Predvsem pa se čuti večje pomanjkanje mladih starešin, so ugotavljali na seji.

Predsednik komiteja za SLO in družbeno samozaščito KS je podal kratko oceno vojaško-političnega položaja v svetu ter družbenopolitičnih razmer v krajevni skupnosti. V sklepih oceni je po-

udaril pomembno vlogo in mesto, ki ju mora imeti ZRVS v političnem sistemu ter sistemu SLO in družbene samozaščite v krajevni skupnosti. Zaradi pomembne vloge, ki jo ima organizacija ZRVS v družbi, ima krajevna organizacija ZRVS svoje predstavnike v komiteju za SLO in družbeno samozaščito, saj člani ZRVS lahko v veliki meri pomagajo s svojim znanjem pri uresničevanju pomembnih obrambnih in samozaščitnih nalog. Predsednik komiteja je pozval vse članke, naj se čim aktivneje vključujejo v delo in življenje KS ter pomagajo pri akcijah socialistične zveze.

Program dela KO ZRVS za leto 1984 so člani dopolnili s konkretnimi predlogi in priporočili in sprejeli osrednje naloge, med katerimi so izpostavili usposabljanje RVS, pomoč pri usposabljanju prebivalstva, zlasti pa mladine. Poleg obveznega dela iz programa usposablja-

nje, ki obsega štiri teme s področja idejnopolitičnega izobraževanja, splošnovojaškega, varnostnega in samozaščitnega usposabljanja, bodo v letošnjem letu z vsemi člani organizacije utrjevali znanje iz topografije in orientacije, taktičnih načel uporabe in poveljevanja z oddelkom, vodom in četo ter ponovili osnovna znamenja in postopke uprabe ABK zaščitnih sredstev in dekontaminacije s formacijskimi in priročnimi sredstvi. V počastitev krajevnega praznika bodo organizirali tekmovanje v spretnostih, pomembnih za SLO, tako bodo tekmovalci streljali z zračno puško, metali v cilj šolsko ročno bombo, reševali teste iz poznavanja vsebine revije Naša obramba in preverili svoje telesne zmogljivosti pri plezanju po vrvi. Tekmovanja se bodo lahko udeležili vsi krajani.

Ponovno bodo spodbudili delo obrambnega krožka na osnovni šoli Leopolda Mač-

ka-Boruta, saj so za to vse možnosti. K delu krožka bodo povabili pripadnike JLA iz vojašnice »Bratstvo in enotnost«, gasilce iz Zadobrova, člane KO Rdečega križa in druge. Skupaj s člani krožka načrtujejo prikaz orožja za vse učence na šoli, obrambni dan šole, razstavi pano obrambe in samozaščite in še kaj. Če bodo izpeljali dogovorjene naloge, ob tem pa se aktivneje vključili v delo KK SZDL in organov krajevnih samouprave, bodo brez dvoma prispevali pomemben delež pri izvrševanju nalog SLO in družbene samozaščite, za katere so soodgovorni vsi člani krajevnih organizacij ZRVS, so menili na seji. Zlasti je pomembno, da krajane spodbujajo k aktivnejšemu samozaščitnemu ravnanju v prometu, varstvu okolja, varovanju družbenega in osebnega premoženja in na drugih področjih, sami pa so v prvi vrsti krajanom za zgled.

V. Š.

Iz dela ZRVS v občini Ljubljana Bežigrad

Krajevna organizacija ZRVS Nadgorica-Ježa je najmanjša po številu, ima 29 članov, toda najbolj delavna v bežigrajski občini. Na letni konferenci so bili skoraj vsi člani te organizacije.

Po poročilu predsednika Dušana Drobeža in v razpravi je bilo videti, da je v preteklem letu imela največ dela strokovna komisija, ki je bila nosilec celotne organizacije in izvedbe sklepne vaje za vse štiri krajevnih organizacij ZRVS na Črnučah (Črnuče-gmajna, Franc Ravbar, Rezke Dragar in Nadgorica-Ježa).

Iz dela ZRVS v občini Ljubljana Bežigrad

Iz dela ZRVS v občini Ljubljana Bežigrad

Udeležba članov na sklepnih vajah je bila 100-odstotna. Nasploh je v zadnjih 4 letih ta organizacija na vrhu po udeležbi. Tudi za individualno strokovno usposabljanje so pokazali veliko zanimanje, med drugim si vsi naročili Našo obrambo. Problem so imeli samo z obveščanjem članstva, ker je organizacija na obsežnem območju. Sedaj so si razdelili delo na štiri sektorje. Komisije sestavljajo člani, ki stanujejo v bližini ali skupaj. To bo omogočilo, da se komisije lahko hitro sestanejo in si izmenjajo mnenja. Z ostalimi organizacijami ZRVS na Črnučah so dajali strokovno pomoč na osnovni šoli Maksa Pečarja, zlasti pri obrambnih dnevih. Učenci in učiteljski zbor so jih presenetili z velikim navdušenjem za tako obliko vzgoje in sodelovanja. Učenci pa so se izkazali kot dobri strelci in so dosegli odlične rezultate. Dogovorili so se, da bodo v prihodnje okrepili delo z mladinsko organizacijo, se vključevali v izbor mladincev za nabor in za vojaške poklice.

Za novega predsednika z dveletno mandatno dobo so izvolili Zana Sitarja, v komisije pa so bili razporejeni vsi člani organizacije.

Na redni letni konferenci KK ZRVS Urške Zatler je bilo rečeno, da so poleg izvajanja nalog ZRVS aktivno sodelovali tudi

Iz dela ZRVS v občini Ljubljana Bežigrad

pri družbenopolitičnih vprašanjih in še posebej v razvijanju in podružljanju SLO in družbene samozaščite, v pravilnem razumevanju in realizaciji gospodarsko-stabilizacijskih nalog in drugih vprašanjih v krajevni skupnosti. Obveščenost članstva je bila v tej smeri zelo uspešna.

Poudarili so, da je sodelovanje s sosednjo krajevno organizacijo ZRVS Stožice in skupno izvajanje lanske taktične orientacijske vaje zelo pozitivno vplivalo na kvaliteto, boljše organizacijske in uspeh. Vendar je udeležba na vojaško-strokovnem in ideološko-političnem usposabljanju RVS še vedno ena od slabosti organizacije. Povprečna udeležba je bila približno 70 odstotkov, pri nekaterih predavanjih pa samo 60-odstotna. Na sklepnih vajah pa je bila udeležba 74-odstotna. Takšen odnos do dela, oziroma aktivnosti ni le v organizaciji ZRVS, temveč tudi v drugih družbenopolitičnih organizacijah v okviru SZDL in KS. Slabosti v tem so širšega pomena. O njih bi morali spregovoriti predvsem SZDL in ZK. Veliko je takih, ki gledajo samo na osebne koristi. Komisija za družbeno dejavnost, ljudsko obrambo in DS je svoje delo dobro opravila. Na šoli Danile Kumar je tesno sodelovala s tovrstnimi komisijami krajevnih organizacij ZRVS Stožice, 7. september, Ježica in Savlje-Kleče, kar se je pokazalo za zelo koristno.

Dušan Rebolj

Iz dela ZRVS v občini Ljubljana Bežigrad

Iz dela ZRVS v občini Ljubljana Bežigrad

Kajuhovi nagrajenci: dr. Tone Ferenc

Primorska pred vseljudsko vstajo 1943

Avtor je naš dober znanec, pisec mnogih strokovnih člankov, ki so bili objavljeni na straneh »TV 15 – Našega tovariša« in seveda premnogih zgodovinskih del o narodnoosvobodilnem boju. Odlikuje ga natančnost, ki pa je ne skuša klicati na pomoč, ko si postavlja roke za opravljanje posameznih nalog. Nenehno prizadevanje in potrjevanje znanstvene neoporečnosti je pogoj, ki ga izpolnjuje od naloge do naloge, tisto kar pa v največji meri preseneča, je hitrost njegovega dela. Sam o tem nič kaj rad ne spregovori. Toda ob vseh zadolžitvah (na univerzi, v številnih odborih in komisijah) in odzivanju na dela drugih zgodovinarjev, ob delu s študenti ter mnogih drugih nalogah je to lastnost, ki preseneča. Zanimuje se kar pogovorno po-častnost strokovnoznanstvenega dela in se vsake nove naloge loteva z novim žarom. Svoje delo opravlja rad, in si nikoli ne oddihuje ob končani knjigi, ampak že dela za naslednjo, pa spet naslednjo... In ob tem mu nikoli ne zmanjka časa za branje tistega, kar pišejo in raziskujejo njegovi kolegi, kar je novega na tem področju v svetu.

Knjiga, za katero je prejel dr. Ferenc tokrat nagrado, je zares zajetna. Zato smo avtorja vprašali, ali je imel za to delo na voljo tudi tako veliko gradiva. Gradiva, je menil dr. Ferenc, je bilo razmeroma malo. Saj ne Gregorčičeva brigada ne Južnoprimerški odred ne premoreta niti najmanjšega svežnja dokumentov iz tistega časa. Prav tako je malo drugih dokumentov za tisti čas in tiste kraje. Vse drugače je lahko delati z gradivom o partizanskih enotah v letu 1944, ko so na voljo številni dnevniki in piscu ni treba ugotavljati osnovnih dejstev – premikov enot, časa bivanja v posameznih krajih...

Avtor dela o Primorskem pred vseljudsko vstajo meni, da je bila sreča, da je lahko manjkajoče nadomestil v dobršni meri s podatki, ki jih je zbral iz italijanskih dokumentov (iz ameriških mikrofilmov zaplenjenega italijanskega vojaškega gradiva) in iz rimskih arhivov in drugih vi-

rov. Poleg tega pa so tu še ustni viri nekdanjih borcev in funkcionarjev.

Seveda pa samo gradivo še ne omogoča obsežnosti nastalega dela. Dr. Ferenc je imel več kot mnogo dodatnih nalog ob dejstvu, da sta Gregorčičeva in Južnoprimerški odred v tistem času na Primorskem delovala predvsem po manjših enotah in ne skupaj kot dve enovito nastopajoči večji formaciji. Najprej so se njene enote gibale po ozemlju južne Primorske, nato pa po severni Primorski vse do Benečije. Zaradi tega je bilo delo drugačno, kot je običajno, kjer so enote nastopale skupaj.

Veliko več je bilo manjših oboroženih akcij, ki pa niso bile nepomembne, o čemer pričajo nenazadnje odmevi, ki so prispeli celo do Rima. O tem pričajo tudi sovražni-kovi protiukrepi, ki je nenehno krepil svoje sile na tem ozemlju tako, da so v avgu-

stu 1943. leta dosegli že kar nerazumljivo moč.

Zgodovinarju, ki mu je obdobje druge svetovne vojne ožje področje znanstvenega raziskovanja, najbrž nobena ožja tematika s tega področja ni »izven okvira«, čeravno ima svoje načrte, pa tudi določene delovne naloge. Tudi pisanje o Primorskem pred vseljudsko vstajo 1943 je naloga, ki se sicer vklaplja v splošni okvir Ferencovega dela, vendar je nastajala ob ostalem delu več let. Avtor pravi, da v knjigi obravnava čas tretjega razmaha odpora na Primorskem (kot prvega navaja pomlad 1942, kot drugega pa jesen istega leta), ko je odšlo med partizane kar 1500 prostovoljcev. Vmes so bila obdobja povečanega sovražnikovega pritiska. Hkrati je pri orisu v knjigi obravnavanega časa in razmer treba na Primorskem upoštevati drugačen način dela partijske organizacije, pa mednarodne razmere, ki so odmevale in tudi prispevale svoje. Mimo je bil že El Alemein, mimo je bi tudi Stalingrad...

Enote dvajsetih, tridesetih ljudi, kolikor so jih običajno štele čete, so se premikale po terenu, se hranile v vaseh, sestankovale in se sploh v največ primerih kar zlivale s prebivalstvom. Povezanost s terenom je bila res velika. To se lepo kaže v primeru, ko sta dva vrinjenca v partizanskih vrstah ovajala sovražnika kar cele vasi. Ena takih, nas spomni Ferenc, je na primer vas Volče. Takšne so mnoge brkinske vasi, pa vasi v Trnovskem gozdu in mnoge druge.

B. Ž. J.

Razstavna dejavnost celjskega muzeja

Celjski muzealci s področja predvojnega delavskega gibanja in NOB so z obiskom na svojih razstavah v celoti zadovoljni: lani je njihovih osemnajst dislociranih razstav obiskalo več kot 36.000 ljudi, sam Muzej revolucije v Celju pa nekaj več kot 12.000 obiskovalcev.

Kljub temu da si je v preteklem letu potujoče razstave ogledalo nekoliko manj ljudi kot v prejšnjih letih, je tudi ta številka zavidanja vredna: 12.642. Skupaj si je torej ogledalo vse razstavne zbirke – semkaj je vstet tudi obisk spominske sobe v Starem piskru z 11.950 obiskovalci – krepko čez sedemdeset tisoč ljudi. To je zanesljivo številka, s katero so lahko delavci Muzeja revolucije v Celju popolnoma zadovoljni.

Številnim spominskim razstavam se je v lanskem letu pridružile še tri nove di-

slocirane razstave: »Miloš Zidanšek« v osnovni šoli Dramlje, »Milenko Knežević in Bračičeva brigada« na Tolstem vrhu pri Slovenskih Konjicah in »Kozjansko v NOB« na gradu Podsreda. V tem času so ponatisnili katalog »Vodič po Starem piskru« in izdali dve zloženki k razstavama »Milenko Knežević in Bračičeva brigada« in »Utrinki iz ekološke problematike Celja. Omeniti velja še brešuro »XIII. SNOB Mirko Bračič na Štajerskem in Koroškem 1944–1945«.

Kaj vse te številne razstave, stalne in potujoče, pomenijo za vzgojo mladega rodu, ni treba razlagati. Sprehodimo se nekoliko med številkami. Največji obisk je imela spominska razstava »Štajerska v borbi«. Ogledalo si jo je, bila je v Mariboru, okoli šest tisoč obiskovalcev. Dom Kidričevih na Knežcu pri Rogški Slatini, dr. Franceta

in Borisa, je obiskalo 4.500 ljudi, nekoliko manj stalno razstavo »Koroška v borbi« v Osnovni šoli Solčava. Sledi jima Šmiglova zidnica nad Grajsko vasio z okoli štiri tisoč, »Kapitulacija« v Topolšici, komaj odprta razstava »NOB na Kozjanskem« s skoraj pettisočimi, »Milenko Knežević in Bračičeva brigada« z nekaj več kot tisoč obiskovalci in tako naprej. Precej obiskovalcev imajo tudi stalne razstave v poslopih osnovnih šol: v Slovenskih Konjicah, Preboldu, Celju (Ukraleni otroci, 2100 obiskovalcev), Mozirju in še kje.

Ob vsej obširni in tematsko zelo pestri in razgibani dejavnosti pa je Muzej revolucije v Celju pripravil za objavo – ali pa je bilo objavljeno – več del s področja predvojnega delavskega gibanja in ljudske revolucije.

Republiška konferenca ZSMS bo natisnila v krat-

kem krajšo razpravo »Napredno mladinsko gibanje na območju Celja pred drugo svetovno vojno.« Delovna organizacija Spominski park Trebče bo natisnila razpravo »NOB na Kozjanskem«. V Celjskem zborniku sta zagledali luč sveta deli »Razvoj ljudske oblasti v Celju 1941–1943« in »I. konferenca KPS v Šmiglovi zidnici«, v Savinjskem zborniku pa »Ukraleni otroci« in »Spodnja Savinjska dolina v NOB 1941. leta in še »Stavkovno gibanje v Ljubecni«.

Ob pomoči in sodelovanju muzeja in njegovih sodelavcev je ljubljanski radio posnel radijsko šolo o Savinjskem spomeniku NOB na Šlandrovem trgu v Celju in šolsko uro »Kako je nastala razstava Kozjansko med NOB v gradu pri Podsreda«. Omeniti velja še prispevek Pokrajinskega muzeja.

M. Strašek

Neprijazen odmev

V beograjski reviji Intervju je nedavno tega izšel pogovor s slovenskim pisateljem Vitomilom Zupanom. Intervju so prevedli in ponatisnili v zadnji številki Teleksa.

V omenjenem besedilu stoji tudi stavek: »Poglejte, še danes nekdo njemu podoben v nekaterih časopisih (v Našem tovarišu, glasilu ZZB NOV Slovenije – ob. a.) piše, da je bilo moje partizanstvo zgolj želja po pustolovščinah«.

Primerjalni termin »njemu podoben« zadeva mariborskega književnika Dušana Mevljo, ki je pred nedavnim objavil v našem časniku članek ob 70-letnici Vitomila Zupana. Mevlja naj bi bil podoben Jožetu Javoršku, tega pa pravkaršnji Prešernov nagradenec obkłada v omenjenem intervjuju z življinim vzdevkom, ki ga ne moremo ponoviti. Ne zanima nas, kako se v medsebojnih obračunih titulirata Zupan in Javoršek – prijazno vsekakor ne – protestirati pa moramo zoper indirektno, a povsem določno zmerljivko, ki je bil deležen tudi Mevlja zaradi »inkriminiranega« prispevka v našem časniku. Četudi Mevljin članek Zupanu ni bil povšeči, in četudi se naše uredništvo ni strinjalo z vsemi Mevljinimi izjavami, naš dopisnik ni zaslužil drastične žalitve, s katero ga je prizadel pisec Menueta in Levitana. V času, ko se zavzemamo za pluralizem mnenj, je Mevlja imel vso pravico – tako kot jo ima kdorkoli – izraziti svoje subjektivne poglede na Zupanovo umetnost. Navsezadnje ob branju Zupanovih tekstov zares ne manjka priložnosti, da bralca obide misel, da je bila »želja po pustolovščinah« če že ne mati, pa vsaj ena izmed botric Zupanovega partizanstva.

Mimo tega, da je Prešernov nagradenec v Intervjuju in Teleksu žalil Dušana Mevljo, pa si je privoščil še eno neprijazno kretnjo: nevede ali nalašč je napačno citiral ime našega časnika. Opozoriti ga moramo, da se to ime glasi »TV-15 Naš tovariš«, ne pa kako drugače. Ko omenja »Našega tovariša«, ravna Zupan podobno podcenjevalno, kot bi ravnali mi, če bi njegovo ime objavljali prepolovljeno, zgolj »Zupan« ali zgolj »Vitomil« (torej komaj kako drugače kot neljubi »Nekdo«).

Bodimo kulturni!

Pa brez zamere,

Uredništvo TV-15 Naš tovariš

Novo pri Lipi in Založništvu tržaškega tiska

»Tukaj je Jugoslavija«

Pri koprski Lipi in Založništvu tržaškega tiska je pred dnevi izšla v zbirki »Primorski portreti« knjiga Julija Beltrama »Tukaj je Jugoslavija«. Knjiga na osnovi osebnih spominov in pisanih virov prikazuje življenje in dogajanja na Primorskem, predvsem na Goriškem v času od osvoboditve (1945. leta) pa do mirovne pogodbe v Parizu leta 1947. Že naslov, ki ga je izbral avtor po najpogostejše uporabljanem in po precejšnji hiš zapisovanem geslu, nakazuje bistvo vsebine.

B. Ž. J.

Jubilej partizanskega kapelnika

Drago Lorbek

Naš jubilar se je rodil pred osemdesetimi leti (31. januarja 1904) v Zrkovcih. Osnovno šolo je obiskoval v Brezju. S prvimi glasbenimi osnovami se je seznanil v zrkovškem gasilskem orkestru, kjer je že kot fant igral na razne instrumente. Glasbeno izobrazbo je nadaljeval v vojaški glasbeni šoli v Vršču, kjer se je razvil v izvrstnega fagotista in klarinetista. Že z osemnajstim leti je bil fagotist-solist v beograjskem gardijskem orkestru. V letih 1925–1928 je končal kapelniško šolo v Vršču. Kot kapelnik je služboval v Tuzli, Vranju in Karlovcu, kjer je dirigiral polkovni godbi. Vmes je bil tri leta vzgojitelj in predstojnik oddelka za pihala v Vršču. Njegova zadnja postaja

pred drugo svetovno vojno je bil Maribor, kjer je bil prvi fagotist mariborske Opere.

Leta 1944 ga srečamo na Gorenjskem v Prešernovi brigadi. Odtod so ga poslali v Belo krajino, kjer je v Črnomlju srečal Bojana Adamiča, ustanovitelja in kapelnika partizanske godbe na pihala. Ta godba je sprva štela samo osemnajst amaterskih godbenikov. Kmalu so jo pomnožili godbeniki iz revirjev, ki so prinesli s seboj poleg instrumentov tudi pulite in note. Takoj pomnoženo pihalno godbo so razdelili na dva dela: s prvim delom je odšel kapelnik Jože Brun k 7. korpusu, Drago Lorbek pa je z drugim delom ostal pri glavnem štabu Slovenije. Lorbek ni bil samo godbenik in kapelnik, temveč tudi skladatelj in aranžer. Za partizansko pihalno godbo je priredil vrsto skladb znanih partizanskih skladateljev: Komandant Stane, Na juriš, Svobodna je naša domovina, V boj za Titom, Koračnica Prešernove brigade, Naša vojska in druge. Partizanska godba na pihala je s svojimi nastopi popestrila proslave pomembnih partizanskih obletnic in s svojimi

melodijami in koračniškim ritmom vžigala razpoloženje borčev.

Drago Lorbek se je po osvoboditvi zaposlil kot instrumentalni solist v mariborski Operi in mariborski Filharmoniji, obenem pa je bil do svoje upokojitve leta 1961 honorarni profesor na Srednji glasbeni šoli v Mariboru. Kasneje je bil stalni sodelavec te šole. V letih 1947–1951 je vodil mariborski Pihalni ansambel in nastopal v Komornem triu s flautistom Ernestom Grudnom in klarinetistom Franjem Stobrom. Za ta ansambel, ki je mnogo snemal za radio Maribor, je pisal skladbe in priredbe. Najbolj znane so njegove skladbe: Melodije iz novega sveta, Ples v ritmu mazurke in Pirovanje. Leta 1964 sta z Vladom Golobom ustanovila pihalni orkester MKUD »Heribert Svetel« na Srednji glasbeni šoli v Mariboru. Temu orkestru je bil štiri leta dirigent, dokler ni predal taktirke svojemu nasledniku, mlademu dirigentu Stanetu Jurgecu (1968). Za ta orkester je kot mojstrski poznavalec pihalne glasbe napisal mnogo izvrstnih priredb.

Drago Lorbek je vse svoje življenje posvetil glasbi, največji del pa pihalni godbi kot instrumentalni solist, kapelnik, skladatelj, aranžer in vzgojitelj mladih pihalcev. Vrsta njegovih nadarjenih učencev se odlično uveljavlja v sodobni slovenski pihalni glasbi: Jože Detiček, Marijan Švagan, Branimir Slokar, Adolf Koletnik, Franc Senekovič in Albert Kolbl.

Med priznanji, ki jih je prejel za svoje plodno in obsežno delo, je treba omeniti poleg drugih odlikovanj red republike z bronastim vencem. Za častnega člana sta ga imenovala Združenje pihalnih orkestrrov Slovenije in MKUD »Heribert Svetel«.

Če bomo pazljiveje prisluhnili prazničnim glasbenim radijskim oddajam, bomo še vedno slišali njegove odlične priredbe partizanskih skladb za godbe na pihala. In spomnili se bomo na tiste vznemirljive čase, ko je Drago Lorbek kot kapelnik vodil partizansko godbo glavnega štaba. To doživetje sodi med njegove najlepše življenjske spomine...

D. M.

Milan Guček: Pekoči sneg

Plod dolgoletne vztrajnosti

Knjiga Milana Gučka z naslovom Pekoči sneg je bila javnosti pred kratkim predstavljena, zdaj pa jo že lahko najdete v knjigarnah, na policah in knjižnicah in čitalnicah. Zdi se nam prav, da ob tem delu, v katerega je avtor zaokrožil vse svoje vztrajno in dolgoletno zbiranje pričevanj, svoje večkratne ogleda prizorišč dogajanja, preučevanja in preverjanja podatkov, da ob tem spregovorimo nekoliko več, da spregovorimo o piščevih nagibih, mišljenju, načrtih, pa tudi odmevu, na katerega je Pekoči sneg natekel, za zdaj še v ožjem krogu recenzentov. Z Milanom Gučkom se je pogovarjal eden naših sodelavcev, nekaj pa smo v strnjeni obliki izluščili iz ocen Ivana Križnarja ter dr. Milana Ževarta.

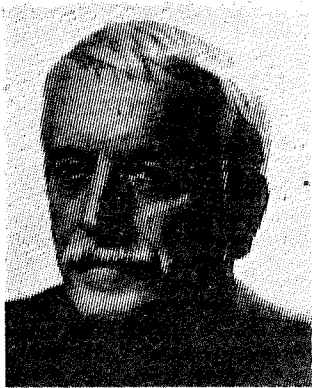
Morda ponovimo v uvodu še to, da je Pekoči sneg drugi del monografije o Šerčerjevi brigadi, da obravnava pot in boje te brigade v sestavi 14. divizije, vse od njenih priprav za pohod do ponovne združitve njenih bataljonov po sovražnikovi ofenzivi na Štajerskem, razmeroma kratko obdobje od začetka januarja do druge polovice marca 1944. Več kot 400 strani tipkopisa daje bralcu natančne opise življenja, bojev in vseh pomembnejših dogajanj, največja pozornost pa je namenjena pohodom, spopadom, stikom borcev s prebivalci, pri katerih so iskali pomoč in jo včasih našli, včasih pa tudi ne. Avtor pravi, da je začel zbirati gradivo leta 1966.

Pogovor z Milanom Gučkom ob njegovi knjigi Pekoči sneg

Pred nami je drugi del vaše obširne monografije o Šerčerjevi brigadi z naslovom Pekoči sneg. Obravnava delež te brigade v pohodu Štirinajste divizije na Štajersko. Kateri dogodki in boji Šerčerjeve brigade so bili težišče vaše pripovedi v prvem delu te knjige?

»Najprej so to izredno temeljite priprave za bojno usposobljenost Šerčerjeve brigade, se pravi, skrb za telesno pripravljenost moštva in njegovo oborožitev. Zatem prve žrtve iz vrst starejšinskega kadra. To je napovedovalo poglavitno obeležje prispevka brigade v izgubah med vsem pohodom, kajti padli so komandant brigade, njegov namestnik, dva komandanta 1. bataljona, politična komisarja 1. in 2. bataljona ter vrsta komandirjev in političnih komisarjev čet in nižji starejšinski kader.

V prvih etapah Pohoda so vsi borci divizije in med njimi tudi Šerčerjevci doživljali zares neponovljive manifestacije bratstva na poti prek hrvaškega ozemlja, ki je trajala kar mesec dni. Zatem pa prva razočaranja po prihodu na tla slovenske Štajerske, kajti okupatorjev pritisk in ustrahovanje prebivalstva že v prvem letu, uničenje vodij upora in narodnoosvobodilne organizacije v vzhodni

Milan Guček

Štajerski ter lažna propaganda sta pri ljudeh storila razdiralno delo. Šele zgledni nastopi divizijskih borcev in vojaških enot ter političnih starešin so odpirali oči domačinom, da tile oboroženi rojaki, ki so vdrlji prek Sotle, niso »banditi«, ampak prava ljudska osvobodilna vojska. Žal se ni mogla Štirinajsta »vkoreniniti« na štajerskih tleh več kot dobra dva meseca, ker se je morala skrajšati skoraj tri tedne otepati sovražnika in se bojevati za svoj obstoj, pri tem pa ji je prebivalstvo slovenske Štajerske in Koroške ob nedopovedljivi narodnostni zavesti stalo ob strani in ji dajalo pomoč v vsem, kar je moglo.

Da bi lahko čimbolj temeljito in objektivno napisali to knjigo, ste obšli vse kraje, kjer se je bojevala in hodila Šerčerjeva brigada. Pogovarjali ste se z mnogimi udeleženci, da bi z njihovimi pričevanji čimbolj zanesljivo podprli svojo pripoved. Pri branju je čutiti, kot da bi bili vi sami udeleženec dogajanj. Kako vam je to uspelo?

»Osebnost se Pohoda nisem udeležil. Čeprav šerčerjevec iz dni ustanovitve brigade, sem odšel že na pomlad 1943 na politično delo na Južno Primorsko. Vendar, če ima bralec občutek, da tudi sam stoji sredi dogodkov in, rekel bi, v vrstah borcev Štirinajste in moje brigade, potem mi je morda uspelo opisati dogodke, razmere in ljudi tako prepričljivo zato, ker sem vrsto let do nadsobnosti raziskoval in preučeval usode vsakega borca in starešine ter se pogovarjal o vsem, kar so domačini doživljali ob prihodu in bojih Štirinajste. Zanje pa je bil to neizbrisani dogodek, ki so ga kdove kolikotisočkrat obnavljali v svojih spominih in jim je vse ostalo sveže in nedotaknjeno še dandanašnji. Vsa pričevanja in svojo pripoved sem podprl še s stotinami dokumentarnih fotografij prizorišč, ki sem jih pa le del lahko uporabil za objavo v knjigi.

ko uporabil za objavo v knjigi.

Zrtvovanje borcev in starešin Štirinajste in prav nadčloveška moč v njih, da bi obstali, to je napravilo name najgloblji in najbolj pretresljiv vtis. Proti sebi so imeli izvrstno opremljenega in oboroženega sovražnika, ki jih je kar naprej gonil, sami pa so bili že brez streliva in še orožje jim ni delalo, niso imeli nobene obveščevalne službe, kar je duša vsakega vojskovanca, neznosne vremenske razmere, posebej še globok sneg in strahovit mrz, zraven pa nikjer možnosti za počitek in za zadostno nahranitev. Da ne pozabim omeniti tudi povsem uničene obutve in oblačil, na ramenih pa na desetine ranjenih soborcev, ki jih je bilo za vsako ceno rešiti.

Danes izhajajo v Sloveniji in Jugoslaviji številna dela s tematiko NOB: od osebnih spominov in leposlovnih obdelav do dokumentarnih knjig, kakršna je vaša: objektivni, podprti z zgodovinskimi podatki in zanesljivi pri ocenah dogodkov. Kaj mislite, katera od teh zvrsti najbolj ustreza današnjemu bralcu in katera lahko najbolje prispeva k vzgoji mladega rodu?

»Merilo in kazalec so mi bila vsa moja dosedanja de-

la, pišem pa le o NOB. Že v svojem leposlovnem prvenku Jutri bo vse dobro sem bil brezobzirno iskren do vsega, kar me je obdajalo in kar sem doživljal, in tako tudi napisal. Takšen pa sem bil tudi do samega sebe. Takratni ocenjevalci mojega dela so bili enotni v oceni, da sem prav s svojim delom začel na nov, povsem prepričljiv način opisovati naš NOB in tako prekinil dotakratno črno-belo in seveda neprepričljivo opisovanje partizanovanja. Tem načelom iskrenosti in objektivne resnice sem ostal zvest tudi v vsem svojem kasnejšem delu in, seveda, tudi v Pekočem snegu. Le vsestransko in nepristransko opisovanje dogodkov, razmer, ljudi in njihovega početja lahko doseže učinek, kot ga mora ta zvrst poljudno-znanstvenega ustvarjanja z uporabo leposlovnih prvin, to je, prepričljivost. Pred mladimi ne smemo ničesar prikrivati ne skrivati. Le tako je lahko naša polpretekla zgodovina nauk za v prihodnje.

Ste spreten in izkušen pisatelj. Vaša monografija o Šerčerjevi brigadi se tako kot druge vaše knjige bere tekoče in vaši opisi so plastično poudarjeni. Kaj pripravljate, kaj imate trenutno v literarni delavnici?

»Najprej sem dolžan končati svoje delo pri monogra-

fiji Šerčerjeve brigade s tem, da napišem še njen tretji del, ki bo obravnaval njeno bojno pot od prenove marca 1944 do sklepnih bojev na Koroškem. S tem bo podana zaokrožena podoba te ene najbolj uspešnih naših partizanskih brigad. Zatem pa – precej imam že izdelanega besedila za četrto knjigo, ki bo obravnavala in opisovala morda najbolj zanimivo plat mojega dela – kako sem pisal vse te knjige; kako je teklo raziskovalno delo in kako sem prihajal do podatkov ter usode borcev po skoraj štiri-desetih letih od konca vojne. Morda za pokušino samo tale podatek – tri četrte udeležencev samo pohoda na Štajersko je končalo svoje življenje nasilne smrti, če štejemo za nenaravno samouničenje, nezadržno vdanost pijači in shiranje zaradi nje in pa namerne ali nenamerne nesreče s smrtnim izidom. V knjigi Po sledovih Šerčerjeve brigade, kakor naj bi jo imenoval, morda pa tudi Tragedija človeškega tkiva, da ironiziram Komedito človeškega tkiva znanega slovenskega pisatelja, pa bom govoril tudi o prav ne navadnih naključjih in srečanjih z vsemi tistimi, ki so mi lahko dajali morda tudi najbolj neznanen podatek o brigadi, ki pa je bil zame še kako dragocen kamenček v veličastnem mozaiku brigadnega življenja.

Ivan Križnar: Verodostojno, prepričljivo, netendenciozno

»Sodim, da je med številnimi zgodovinskimi orisi partizanskih enot Gučkova monografija o Šerčerjevi brigadi (drugi del) velik napredek, in bo zato uspešna, saj vem, da je ljudem šablonski zgodovinski učbenik običajno zopr in da med zgodovinskimi deli najraje posegajo po doživetih spominih.

Čeprav nimam strokovnih kvalifikacij, da bi mogel oceniti Gučkovo monografijo z literarne plati, pa sodim, da ima delo precej elementov leposlovja. To izpričuje že sam način prikazovanja, kako je pohod potekal tudi mimo načrtov Glavnega štaba NOV in POS, kajti posebne razmere so terjale spreminjanje načrta in drugačne ukrepe, kot si jih je ta zamišljal. Drugo, kar daje delu literarne prvine, so ne le pripovedi, marveč globoke izpovedi borcev in prebivalcev z izredno mero kritičnosti in samokritičnosti do svojih ravnanj brez političnih računov uveljavljanja, zlasti ne s poznejšimi in sedanjimi nazori o tem, kako bi morali ravnati ljudje kot dobri patrioti in »naprednjaki«. Guček preprosto pove, h kakšnim ravnanjem so ljudi prisilili takratne razmere na Štajerskem. Zaradi te neposrednosti in iskrene izpovedi nazorov, miselnosti in ravnanj mnogih ljudi mi ob branju Gučkove monografije rastejo psihološki liki komandantov in borcev Šerčerjeve brigade, ne da bi pisec opisoval tudi njihovo zunanost. Liki številnih borcev in prebivalcev, s katerimi so prišli Šerčerjevci v stik na svojem pohodu, so zelo realistično predstavljeni z mnogimi otenki človečnosti in nečlovečnosti. To velja tudi za predstavitev sovražnikov, tudi veranov. Pisec je neprizanes-

ljiv do napak vodstev in komandantov in v celotni zasnovi jih prav zato predstavi prepričljivo in simpatično. Zanimivo je, da se je avtor tako temeljito seznanil s krajevnimi razmerami, da je pri opisu upošteval krajevno izražanje ljudi, čeprav je pohod potekal na dolgi poti, skozi številne kraje, koder govorijo ljudje različna narečja.

Brez zvenecih besed in obrabljenih fraz nam pisec predstavi strahotne razmere, v katerih se je brigada prebijala skozi snežne viharje in sovražnikove obkolitve od Sedlarjevega proti Pohorju in Mozirskim planinam. S takim množičnim izpovedovanjem spominov o dogajanju v februarju in marcu 1944 na Štajerskem bo tudi mladim bralcem postalo bolj razumljivo, da je bilo treba živeti in delati tudi med vojno, spoznali bodo usodo številnih ljudi, njihovo trpljenje in radosti, pa tudi odstopanje od ustaljenih pravil v medsebojnih odnosih. Upam, da bodo začutili, zakaj se nam v izrednih vojnih razmerah niti smrt svojcev in tovarišev ni zdela nekaj izjemnega, nemogočega, marveč kot naravni, skoraj nujni del takratnega življenja.

Iz avtorjevih sklepnih opomb je mogoče spoznati, da se ne ograjuje od estetskih prvin svojega dela, da pa zavrača katerekoli elemente »propagandistično tendenčnega pisanja, da je hotel ostati verodostojen. Sicer pa povzema ocenjevalec: »Všec mi je, da z enako prizadetostjo in toplino opisuje težave, trpljenje in dobroto ter druge človekove lastnosti slehernega borca in kmeta partizanskega vodnika kot komandanta in politkomisarja. V tej enakosti je prav gotovo velik kos naše partizansčine.«

Dr. Milan Ževart: Izvirna ocena dogajanj

»Prepričan sem, da bo tako kot mene tudi druge bralce pritegnil Gučkov način opisovanja. Avtor pripoveduje zgodbo o pohodu Štirinajste izredno lepo in tekoče in tako, da zelo plastično prikaže velikanske napore in trpljenje posameznikov ter celote, in to na najbolj neposreden in nevsipljiv način. Gre za zelo »napeto branje, ki znova in znova spodbuja k razmišljanju. Posamezni dogodki in posamezne usode se prepletajo v zelo razvidno in celotno podobo velike operacije, ki jo imenujemo Pohod Štirinajste. Ne da bi posebej ocenjeval posamezna dogajanja, bralcu zelo jasno predstavi problematiko pohoda in nazorno osvetljuje najtežje položaje, najbolj kritična dogajanja, odločitve in ravnanja poveljniškega kadra in borcev v zvezi z njimi. Mislim, da bo Gučkovo delo vzbudilo zanimanje kot le redkokatero te zvrsti.«

Ocenjevalec meni, da je drugi del Gučko-

ve monografije o Šerčerjevi brigadi izjemno zanimivo besedilo. Avtorjevo trditev, da njegovo delo ni študija, ampak pripoved, in da se je zato izognil pisanju ocen za posamezne etape pohoda Štirinajste, pa takole podpira: »Pravi, da posreduje dejanja in dejstva, bralec pa naj si sam ustvari oceno. K temu bi pripomnil, da je celoten tekst vendar izvirna ocena dogajanj.«

Dr. Milan Ževart meni, da je tovarišu Gučku uspelo prikazati enote Šerčerjeve, njene borce in funkcionarje ter njihova dejanja in usode. Razumljivo pa je, da Šerčerjeve brigade ni mogel obravnavati ločeno od drugih enot in dogajanj, ki veljajo za celotno Štirinajsto. Tako smo s Pekočim snegom, ki se sicer v marsičem razlikuje od večine drugih monografij narodnoosvobodilnih enot v Knjižnici NOV in POS, dobili pomembno in zelo zanimivo delo.

NAROČILNICA

PEKOČI SNEG – ŠERČERJEVA BRIGADA

cena 1000 din

Naročnik (priimek in ime, oz. naziv DO ali DPO):

Naslov (ulica ali vas, hišna št.):

Poštna številka in ime pošte:

Reg. št. osebne izkaznice: _____ izdane pri:

Rojen: _____ poklic: _____

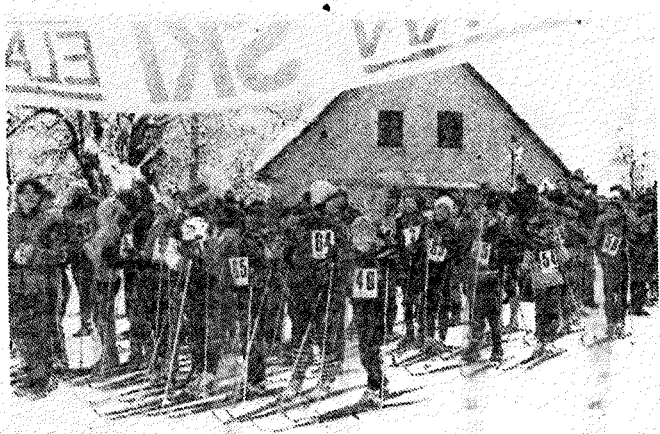
Plačal(a) bom: _____ po povzetju, v enkratnem znesku ob prevzemu; v 2 obrokih _____ Prosimo, da označite plačilne pogoje, ki vam ustrezajo! Naročilnico pošljite na naslov: Založba Borec, knjigotrstvo, Miklošičeva 28, 61000 Ljubljana.

Datum: _____

Podpis: _____

Osmi tradicionalni Roški smučarski teki za pokal TV-15 v Občicah so obenem pomenili odprto prvenstvo Dolenjske. Pokrovitelj tekov je bil ob uredništvu časopisa TV-15 še odbor 4. brigade VDV partizanskih kurirjev Slovenije, sodelovali pa so še OO ZZB NOV Novo mesto, OO ZZB NOV Črnomelj, TTKS Novo mesto in TTKS Črnomelj. Organizator Roških smučarskih tekov je bila Dolenjska turistična zveza, tehnični izvajalec pa Kolesarsko društvo Novo mesto in smučarsko društvo Rog – tekaška sekcija.

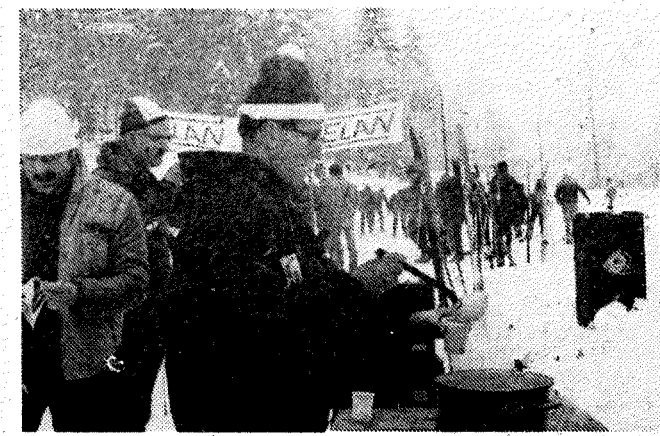
Za prevoz borcev tekmovalcev in njihovih spremljevalcev iz Ljubljane v Občice in nazaj je poskrbelo prevozno podjetje Slavnik s svojim avtobusom. Spominske nagrade za udeležence te manifestacije pa so med drugimi prispevali Bombažna tkalnica Vižmarja-SOZD Tekstil, Žito Ljubljana, blagovni center Emona in Istravino Ljubljana.

Vsako leto je več tekmovalcev na Roških smučarskih tekih za pokal TV-15. Če bo šlo tako naprej, bo kmalu treba posekati kak grm ali drevo, da bodo lahko prišli vsi tekmovalci na start.

Pionirji Osnovne šole Baza 20 iz Dolenjskih Toplic so položili venec pred spominsko ploščo na hiši nekdanje kurirske postaje TV-15 v Občicah.

Požirek čaja, ki ga je dovolj za vse, prijetno pogreje.

Najmlajši udeleženec letošnjih Roških smučarskih tekov je bil Sašo Kuntarič, najstarejši pa Jože Knific.

Planinci pohodniki so svoj tradicionalni pohod iz Občic v Črmošnjice letos drugič združili z Roškimi smučarskimi teki. Hkrati, ko so začeli smučarji tekači mazati smuči, so si pohodniki oprtali nahrbtnike in se odpravili na približno uro in pol hoda dolgo pot do Črmošnjic. Kakih štirideset se jih je zbralo, pionirjev od 2. do 7. razreda iz Osnovne šole Katja Rupena iz Novega mesta in iz Osnovne šole Grm. Med potjo so se ustavili pri partizanski mami – Svašnikovi. Vesela je bila, da so se spomnili nanjo s šopkom rdečih nageljnov.

V Iskrinem domu v Črmošnjicah so se pionirji srečali z borci. »Lepo je bilo,« sta preprosto povedali dve izmed pohodnic. Partizanska pesem se je prepletala; zapeli so borci in zapeli so pionirji. Partizanski golaž pa je odlično teknil.

Damjana Markovič, OŠ Dolenjske Toplice

Kar precej časa sem se pripravljala na teke. Bila sem nestrpna, deloma pa me je bilo tudi strah, kako se bom odrezala. V soboto je šlo zares. Z avtobusi smo se odpeljali v Občice. Najprej so tekmovali borci, nato pa ostali udeleženci tekov.

Imela sem tremo. Ko je starter ustrelil, se je začelo prerivanje. Nekaj tekačev je popadalo v sneg, med njimi sem bila tudi jaz. Torej bo moje kariere tako hitro konec! Ne hitro sem se pobrala in naprej. Proga je bila težka, a sem jo zmogla do konca. Na progi sem prehitela veliko tekačev. Najbolj uspešna sem bila na hribčku, kjer mi je uspelo priti precej naprej. Pred ciljem so gledalci kričali, naj pohitim. Bila sem že na koncu moči, a ker so nas spodbujali, sem se potrudila. Dosegla sem peto mesto in bila zelo vesela. Letos sem tekla prvič. Bilo je lepo, zato bom sodelovala tudi v prihodnje.

Slikarska razstava prof. dr. Franceta Cegnarja

plicah, borci, krajan in drugi obiskovalci pa so si jo lahko ogledali še prihodnji dan. Ob otvoritvi je zapel MPZ Pionir iz Novega mesta, o avtorju in razstavljenih slikah pa je spregovoril predsednik združenja likovnikov Slovenije Toni Vovko.

France Cegnar, sicer profesor na biotehniški fakulteti v Ljubljani, je slikar amater. »Če bi znal pisati, bi verjetno pisal,« pravi sam, »tako pa se hočem v slikah pogovarjati z ljudmi.« Govorica čopiča in z njim nešteto prenešenih oljnih barv na platno je zgovorna. Tokrat govorijo s slik partizanske domačije, od katerih nekatere stojijo še da-

V jedilnici Osnovne šole Baza 20 v Dolenjskih Toplicah smo. Razglasitev rezultatov je vedno razburljiv trenutek, čeprav že vemo, kdo je prvi in kdo zadnji. Medalje – zlate, srebrne, bronaste, s podobo spominske hiše TV-15 v Občicah, kakršno je upodobil slikar France Cegnar, potem pokali, plaketa partizanskih kurirjev VDV, pa prtički z izvezenim napisom TV-15, ki so jih izdelali osnovnošolci iz Baze 20, vrsta spominskih daril, od bonbonov do spominskih vaz, glinastih izdelkov, lesenih medalj v obliki snežink, polnih steklenic in kave... pa še kaj bi našli. Toliko vsega je bilo, da nihče ni odšel praznih rok.

V osrčju top

Letos je že osmi takšenle zimski čas, da smo se zbrali. Domačini so se s svojo prirojeno gostoljubnostjo in iskro osnovne šole v Dolenjskih Toplicah do Samidove in Mež gostom, ponudili premraženim objem topllega štedilnika kruha in klobase. Nad vsem, kar se je v soboto, 25. februarja Črmošnjicah, pa je neprisiljeno bedela roka nam že znana, so s svojo žametno barvo dobesedno blestele pripete na p. Spomnile so me na Kersnikov Ciklamen, v katerem označuje in zdelo se mi je, kakor da hočejo vse te ciklame potrditi discipline, ki pa v Občicah nikakor ni sama sebi namen. Občicah povedal Jožko Papež-Džon v imenu 4. brigade V.

»Ponosni smo, da se je želja nas kurirjev izpolnila in se je udeležujejo od najmlajših do pripadnikov JLA, od č. da pomembno prispeva le k zdravju, patriotizmu, nač. hočete tudi k oblikovanju popolne človeške osebnosti, izročil NOB. Vsak korak, ki ga boste danes napravili po ogromno prispevali, bo korak po nekaj izhojenih poteh p. zadrževali v tej dolini ali v njeni neposredni okolici. To vse tja do stiskajočega se srca ter dostikrat s solzo na o. slami pa ležečega ranjenega partizana, r. namenjenga v. tovarštva in trdne volje do zmage.«

Takšne trdne volje so se oprijeli tudi vsi tisti, ki so v pripeli tanke tekaške smuči. Neslišno so ekipe tekmoval. daljo; ena za drugo. Trdna volja pa jih je vse vrnila n. pozneje; toda to niti ni bilo tako pomembno. Važno je b. razpoloženje na višku, da so gledalci in tekmovalci skup. teki – le kdo se jih ne bo spominjal?

nes in jih je slikar upodobil v spomin na njihovo nesebično pomoč med NOB, nekatere druge pa je upodobil tudi po spominu, čeprav so že davno izginile v vojni vihri ali opustele po vojni. Nekaj je motivov iz partizanskega Roga pa spet drugih kurirskih poti, ki vežejo Francetov spomin na narodnoosvobodilni boj, ko je kot

partizan potoval skozi te kraje in v sebi nizal vtise. Stilično je France Cegnar postimpresionist, čeprav lahko trdimo, da je po izrazu ekspresionist. Slika z mehкими barvami. Njegove slike so optimistične; meglice se dvigajo s tal, vse poti vodijo v svetlobo. Odsevajo avtorjev odnos do narave in obenem njegovo razmišljanje.

Lojze Hafner-Zivko iz Virlov pri Škofji Loki, Anton Oblak-Tilen iz Notranjih Gor, Ivan Kosem iz Železnikov in Jože Nose-Tone Špan, ki stanuje v Ljubljani, so bili med NOB vsi kurirji. Veže pa jih še nekaj skupnega – vsi so si oprtali na pleča že sedmi križ. V času letošnjih Roških smučarskih tekov so bili gostje topliškega Zdraviliškega doma. Preživeli so dva nepozabna dneva v prijetnem okolju s prijaznim osebjem. Pesem, humor in seveda obujanje spominov na prehojene kurirske poti so pomagali, da so se kazalci na uri neverjetno hitro vrteli. V petek zvečer so zanje in za partizanske mame iz Dolenjskih Toplic v Prosvetnem domu zapeli možje pevskega zbora Maks Henigman iz Dolenjskih Toplic ter mešani pevski zbor SGP Pionir iz Novega mesta.

Vsi navzoči so zagotovili, da tako lepega kulturnega večera v Dolenjskih Toplicah že dolgo ni bilo. Za smeh pa je poskrbel partizanski humorist Igor Križanovskij-Oleg, v partizanski uniformi, ki je stresal svoje šale kakor iz rokava.

V jedilnici Osnovne šole Baza 20 v Dolenjskih Toplicah smo. Razglasitev rezultatov je vedno razburljiv trenutek, čeprav že vemo, kdo je prvi in kdo zadnji. Medalje – zlate, srebrne, bronaste, s podobo spominske hiše TV-15 v Občicah, kakršno je upodobil slikar France Cegnar, potem pokali, plaketa partizanskih kurirjev VDV, pa prtički z izvezenim napisom TV-15, ki so jih izdelali osnovnošolci iz Baze 20, vrsta spominskih daril, od bonbonov do spominskih vaz, glinastih izdelkov, lesenih medalj v obliki snežink, polnih steklenic in kave... pa še kaj bi našli. Toliko vsega je bilo, da nihče ni odšel praznih rok.

V jedilnici Osnovne šole Baza 20 v Dolenjskih Toplicah smo. Razglasitev rezultatov je vedno razburljiv trenutek, čeprav že vemo, kdo je prvi in kdo zadnji. Medalje – zlate, srebrne, bronaste, s podobo spominske hiše TV-15 v Občicah, kakršno je upodobil slikar France Cegnar, potem pokali, plaketa partizanskih kurirjev VDV, pa prtički z izvezenim napisom TV-15, ki so jih izdelali osnovnošolci iz Baze 20, vrsta spominskih daril, od bonbonov do spominskih vaz, glinastih izdelkov, lesenih medalj v obliki snežink, polnih steklenic in kave... pa še kaj bi našli. Toliko vsega je bilo, da nihče ni odšel praznih rok.

V jedilnici Osnovne šole Baza 20 v Dolenjskih Toplicah smo. Razglasitev rezultatov je vedno razburljiv trenutek, čeprav že vemo, kdo je prvi in kdo zadnji. Medalje – zlate, srebrne, bronaste, s podobo spominske hiše TV-15 v Občicah, kakršno je upodobil slikar France Cegnar, potem pokali, plaketa partizanskih kurirjev VDV, pa prtički z izvezenim napisom TV-15, ki so jih izdelali osnovnošolci iz Baze 20, vrsta spominskih daril, od bonbonov do spominskih vaz, glinastih izdelkov, lesenih medalj v obliki snežink, polnih steklenic in kave... pa še kaj bi našli. Toliko vsega je bilo, da nihče ni odšel praznih rok.

V jedilnici Osnovne šole Baza 20 v Dolenjskih Toplicah smo. Razglasitev rezultatov je vedno razburljiv trenutek, čeprav že vemo, kdo je prvi in kdo zadnji. Medalje – zlate, srebrne, bronaste, s podobo spominske hiše TV-15 v Občicah, kakršno je upodobil slikar France Cegnar, potem pokali, plaketa partizanskih kurirjev VDV, pa prtički z izvezenim napisom TV-15, ki so jih izdelali osnovnošolci iz Baze 20, vrsta spominskih daril, od bonbonov do spominskih vaz, glinastih izdelkov, lesenih medalj v obliki snežink, polnih steklenic in kave... pa še kaj bi našli. Toliko vsega je bilo, da nihče ni odšel praznih rok.

iške doline

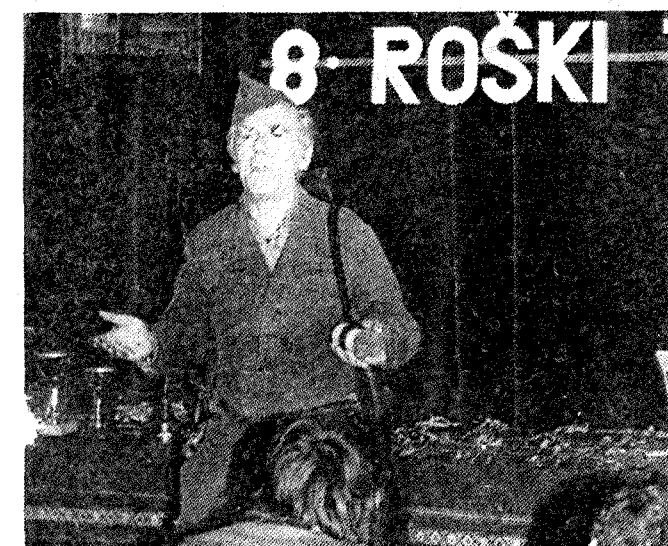
v osrčju topliške doline na Roških smučarskih tekih. pristrčnostjo spet izkazali; od Zdraviliškega doma in šišve domačije v Občicah, ki sta na stečaj odpri vrata kotu, požirek kuhanega vina ali čaja, kos domačega in dan prej dogajalo v Občicah, Dolenjskih Toplicah in Alojza Serinija-Žiža iz Novega mesta. Tudi ciklame, ki borcey in drugih gostov, so prišle iz njegove vrtnarije. je pisatelj ciklame kot zaobljubo neminljive ljubezni, dičijo Roških smučarskih tekov, ljubezen do te športne po je ob otvoritvi tekov pred spominsko hišo TV-15 v partizanskih kurirjev Slovenije:

so postali Roški smučarski teki množična prireditve, ki ov tja do borcev in kurirjev NOB. Takšna dejavnost, ne uporabi prostega časa, osebnemu zadovoljstvu in če na dejavnost pomeni tudi lep prispevek k oživiljanju lepi dolini, med prijaznimi domačini, ki so med NOB zanskih kurirjev, vodstva NOB in PO Slovenije, ki so se korak po prehojeni dolini številnih borcev in brigad in ko si zagledal volovsko ali konjsko vprego, na vozu v o od roških bolnišnic. Da, to so bile poti bratstva in

otnem dopoldnevu prišli na start v Občice in si na noge vseh kategorij oddrsele dva ali štiri kilometre v belo lj. Se dva koraka, še korak, cilj! Eni prej, drugi malo da so se iskrile oči, da so žarela razgreta lica, da je bilo tripali ko eno samo veliko srce. Osmi Roški smučarski

Vseh trinajst borcev tekmovalcev je potem, ko jim je narodni heroj Jože Borštnar pripel medalje, zapelo Nabrusimo kose in Najlejša je mladost

Podelitev nagrad in spominkov je popestril kulturni program, ki so ga pripravili osnovnošolci Baze 20, pridružila pa sta se jim še znani partizanski humorist Igor Križanovskij-Oleg in nekdanji partizanski kurir Lojze Hafner s svojimi pesmimi.

REZULTATI

Borci in kurirji NOB: 1. Oton Medveš, 2. Jože Knific, 3. Franc Hrovat, 4. Ivan Štular, 5. Franc Globočnik, 6. Dušan Feldin, 7. Roman Stana, 8. Stane Melja, 9. Jože Simšič, 10. Alojz Rejc, 11. Miloš Bašin, 12. Martin Lisac, 13. Franc Perhanc

Pripadniki JLA: 1. Darko Bregart, 2. Drago Štrafela, 3. Mitja Pušnik, 4. Uroš Jereb, 5. Tomaž Mabič

Mlajše pionirke (startalo 13): 1. Urša Rečur OŠ 8. talcev Logatec, 2. Jožica Nagode in 3. Polona Turk, obe OŠ Edvard Kardelj Logatec.

Mlajši pionirji (16): 1. Andrej Lukan OŠ Edvard Kardelj Logatec, 2. Marko Leskovec OŠ 8. talcev Logatec, 3. Milan Ržen OŠ Grm

Starejše pionirke (15): 1. Brigita Nagode OŠ Edvard Kardelj Logatec, 2. Indira Ljalič OŠ 8. talcev Logatec, 3. Marta Eržen OŠ Edvard Kardelj Logatec

Starejši pionirji (22): 1. Marjan Nagode in 2. Srečko Moroz, oba OŠ Edvard Kardelj Logatec, 3. Peter Judež Kolesarski klub Novo mesto

Mlajše mladinke (2): 1. Mojca Pečur OŠ 8. talcev Logatec, 2. Polonca Kukec ŠSD gimnazije Novo mesto

Mlajši mladinci (5): 1. Boštjan Heriš ŠSD gimnazije Novo mesto, 2. Tomaž Šmajdek KD Novo mesto, 3. Bogdan Ravbar KD Novo mesto

Starejši mladinci (3): 1. Marko Oblak SK Logatec, 2. Džuro Oluič in 3. Andrej Zaman, oba ŠSD gimnazije Novo mesto

Ženske do 30 let (3): 1. Mojca Šemrov SK Logatec, 2. Jožica Dragoš SD Griblje, 3. Mojca Grivec Zdravstveni center Dolenjske

Ženske nad 30 let (2): 1. Jožica Auersperger Sob Novo mesto, 2. Bosiljka Malnar SK Logatec

Moški od 26 do 35 let (11): 1. Srečko Brus SK Logatec, 2. Jože Strniša SGP Pionir Novo mesto, 3. Matija Jakovčič SD Griblje

Moški od 36 do 45 let (8): 1. Vojko Prezelj SK Logatec, 2. Boris Škedelj SOB Novo mesto, 3. Miro Leskovec SK Logatec

Moški nad 45 let (6): 1. Polde Petkovšek SK Logatec, 2. Tone Urbas uredništvo TV-15, 3. Vinko Cimski ŠD Dolenjske Toplice

Roški smučarski teki za pokal TV-15:

Ekipno pionirji: 1. OŠ Edvard Kardelj Logatec, 2. OŠ Vavta vas, 3. OŠ 8. talcev Logatec, 4. OŠ Grm Novo mesto, 5. Kolesarski klub Novo mesto, 6. OŠ Baza 20 Dolenjske Toplice, 7. OŠ Bršljin Novo mesto

Ekipno pionirke: 1. OŠ Edvard Kardelj Logatec, 2. OŠ 8. talcev Logatec, 3. OŠ Vavta vas, 4. OŠ Baza 20 Dolenjske Toplice, 5. OŠ Grm Novo mesto, 6. OŠ Katja Rupena Novo mesto

Ekipne skupno: 1. OŠ Edvard Kardelj Logatec, 2. OŠ 8. talcev Logatec, 3. OŠ Vavta vas, 4. OŠ Baza 20 Dolenjske Toplice, 5. OŠ Grm Novo mesto, 6. Kolesarski klub Novo mesto, 7. OŠ Bršljin, 8. OŠ Katja Rupena Novo mesto. Najboljša ekipa - OŠ Edvard Kardelj iz Logatca je prejela zlato plaketo odbora 4. brigade VDV partizanskih kurirjev Slovenije

Z 8. Roških smučarskih tekov poroča v besedi in fotografiji Živa Drole

»Bilo bi lepo, če bi lahko postala studenec...«

Nič ni bilo pretežko, tudi smrt ne!

»Včasih me je ponoči poklical mož, klicali so me otroci. Radi so me imeli in jaz sem imela rada njih. Zdaj pa se mi včasih zdi, da bi se morala roditi kot studenec, ne kot človek. Kar same mi tečejo solze v oči in glejte, ko vam takole pripovedujem, jih ne morem zadržati. Tečejo in tečejo, kot bi imele čisto svoje življenje. Včasih sem pomislila, kako bi bilo lepo, če bi lahko postala studenec. Šla bi gor v Suho krajino in legla blizu kakšne hiše, kjer je tako težko za vodo, pa bi se me ljudje razveselili, ženske bi hodile s škafi in otroci bi se igrali tam naokrog...«

Iskrene, tople in velike besede skromnega dolenjskega človeka, kmečke ženske, Kolenčeve matere iz Poljan pri Dolenjskih Toplicah, matere treh padlih partizanov, krusne matere preminulih dolenjskih partizanov, aktivistov, kurirjev... Zapisala jih je, dolgo je že tega, pesnica Neža Maurer. Pričevanje je

ostalo. Takšno, kakršna je pač bila Kolenčeva mati. Zdaj je ni več. Naj bo fraza, stokrat izrečena beseda, izbrušena, izrabljena, kakorkoli že, ostala je na teh poteh, na teh gazeih, v teh spominih, v teh ljudeh!

Znalo je biti živo pri Kolenčevih. Leto za letom, vsa leta po svobodi so se pri njej v Poljanah ustavljali ne le ob jubilejih, pač pa kar tako, za pozdrav, da bi zaželeli dobro zdravje, povprašali po spominu. Borci, kurirji, smučarji, kolesarji, pohodniki, smučarji tekači, otroci, od majhnih do velikih, ključko so si podajali, ko je na Poljane zapadel sneg.

Ni ji še bilo devetdeset let, ko sem jo spoznal in toplo ji je utripala lučka življenja. Prijaznost je vela iz ženice in hvaležnost. Za obisk, prijazno besedo, pozornost, kret-njo... Hišo so obkolili kolesarji, trušč je napolnil skromno izbo, izmučene oči Kolenčeve matere so popotovale preiskujoče med njimi. Je

morda prišel Franc, pa Miha, morda...? Kdove.

Dopolnila je devetdeset let in - odšla.

Pri Kolenčevih so zazibali pet otrok, ve povedati spomin na dobro mater dolenjskih partizanov. Tri fante, dve dekleti.

Drugo leto vojne so se fante odpravili v gozd, pod konec leta so odpeljali očeta. V Italijo, Nemčijo, naposled v smrt. Živeli so zunaj vasi. Sirotno. Hišo so jim razdejali bombe, jih pahnil v žalost, a ne v obup.

Potem je prišel domov Polde, bolezen ga je prignala. Belogardisti so skrivnost izvohali, se pripeljali z vozom...

Kolenčev ven, so vpili.

Krogle so žvenketale, vrta-le skozi okna, bog se nas usmili, tako je bilo, da ni za povedati. Tam pri postelji pa Polde, ves blede in šibak.

Preden smo ga zavedeli, so beli že bili v hiši, planili na Poldeta in ga držali. Neka ženska je prišla mimo hiše s

košem, porezali so košu roče in zvezali Poldetu roke,« piše o dogodku Neža Maurer.

Nikogar ni bilo, ki bi lahko rešil Poldeta. Moral je umreti. Najstarejši, Tomaž je umrl, ko so napadli Metliko. Mlajši, kurir Martin, je pri Dorniču padel v zasedo... Poldeta so odgnali...

Ena stvar se da največkrat povedati na več načinov. Zgodi pa se, da je najbolje, če poveš kaj z besedami, ki so bile že napisane. Kot postaje križvega pota je nizalo življenje trpljenje Kolenčevi

Ko je še bila med svojimi... Takrat ni bila nikoli sama. Niso je pozabili, ki so hodili mimo hiše v viharjih nočeh!

materi, tako je zbrala besede Neža Maurer o Poldetovi smrti:

»Zvečer so prišli ljudje iz Toplic:

« Kolenčevka, Poldeta so ti ubili!

« Stepli so se za njegovo uro.

« Za obleko so se ruvali. « Za denar so se potem napili.

« Od Toplic do pokopališča so ga zbadali z bajoneti.

« Za dlan kože ni ostalo na njem.

« Kamor bi položila roko, bi bila krvava.

« Pobili so ga na pokopališču.

Oj, ta tesnoba, ta grenkost in grizenje v prsih, da bi se raztrgal in prevpil preslabe. Pa so vendarle še hodili v hišo kurirji, sta se ustavljala

Pretepali so ji otroke, ubili sinove, tulili, da bi jih bilo vse skupaj treba spraviti pod rušo. A kaj, spravljati se na trmasto zadržost žilavega dolenjskega človeka? Zaman. Kot da bi človek s košem nosil vodo iz morja...

Minilo je. Niso je pozabili. Še danes bi hodili k njej, če bi še živel. Saj, ni je. Kolesarji mimo hiše, pogledujejo k oknom, tam je bila, z nami je dihala, brne misli v glavi, ko poganjajo pedale. Smučarje veselo brne, ko se pode mimo njenih nemih oken. Pomahala bi, pokimala, pridi-te, bi široko zaklicala. Bi, vedo popotniki...

Imeli smo ljudi! Na majhnem lističu je Maks Burger zapisal. Zanj. Za Kolenčev mater:

Skoraj ni bilo partizana na Dolenjskem, ki ne bi poznal skromne partizanske mami-ce iz Poljan pri Dolenjskih Toplicah. Kljub temu, da je med vojno izgubila moža in tri sinove, je ostala zvesta domovini. Tudi po osvoboditvi so se partizani radi ustavljali v Poljanah. Vedno jih je sprejela in postregla. Kot ne-koč.

Ni še dolgo, ko je skupaj s partizani slavila devetdeset-letnico v upanju, da se prihodnje leto znova vidijo. Želja se ji ni izpolnila, med partizani pa bo vendarle ostala v lepem spominu.

Najbrž bi bilo vseeno, če bi vse to zapisal na večjem listu in nanj natresel več besed. So stvari, ki jih človek nikoli ne more doreči. Ostajajo v tebi, da bi morda kdaj drugič iz stiske planile na dan.

Priredil: Milenko Strašek

Kolenčevi mami v spomin

Vsako leto so borci kurirji, ki so se udeležili Roških smučarskih tekov, obiskali Kolenčev mamo, partizansko mamo, ki jim je med NOB pomenila varno zavetje, njim in njihovim tovarišem v boju. Lansko simo je bilo to sadniti. Plemenito srce je za vedno ugasnilo. Nič več ni tiste dobre koščene roke, v katero bi stisnili šop rdečih cvetov, ki bi podrhtevali v njej še potem, ko bi se borci že poslovili. V soboto so položili venec na njen grob in v mislih oživili njeno podobo.

Prva in druga pehotna brigada in 2. tankovska brigada

Dolga bojna pot

Zasedbo Gorenjske in Štajerske je nemški okupator poleg zapiranja in streljanja talcev in drugih oblik nasilja začel našo deželo izkoriščati tudi z mobilizacijo. Najprej so bili v delovna taborišča pod nadzorstvom vojske poklicani fantje, rojeni v letih 1923, 1924 in 1925. Tam so delali z lopato in se z njo urili kakor s puško. V taborišču so ostali od tri do štiri mesece, nato pa so jih poklicali v nemško vojsko. Letniki 1920, 1921 in 1922 pa so bili marca 1943 takoj vpoklicani v nemško vojsko. Kdor se ni odzval mobilizaciji, je odšel bodisi v partizane bodisi se je skrival, njegove bližnje pa je okupator zapiral v taborišča.

Tako se je več tisoč Gorenjcev in Štajercev znašlo na vzhodni fronti. Večina od teh se je ob prvi priložnosti vdala ali pobegnila k Rdeči armadi. Pridružil se jim je tudi precej Hrvatov, ujetih v Stalingradu. Rusi so te ujetnike namestili po taboriščih, kjer so ti nizali prošnje Rdeče armade, da bi se bojevali proti Nemcem. Vsak je moral podpisati posebno izjavo, da je ta njegova odločitev prostovoljna. Tako je iz prostovoljcev v Karosavu, vasi, 120 kilometrov oddaljeni od Moskve, 8. decembra 1943 nastal odred NOV, iz njega pa kmalu prva jugoslovanska pehota brigada z okrog 1620 borci. Vsak prostovoljec, ki je prišel v brigado, je prejel novo uniformo in bil dodeljen k tistemu orožju, ki ga je dobro obvladal. V Karosovu so se urili z ruskim orožjem.

Po odhodu prve jugoslovanske brigade iz ZSSR so ob koncu julija ustanovili še drugo pehotno brigado s 600 prostovoljci. Ob koncu decembra 1944 je tudi ta brigada krenila v Beograd, kjer je bila razpuščena in dodeljena peti krajiški brigadi, potem pa je odšla na sremsko fronto.

Maja leta 1944 je bil ustanovljen šolski tankovski bataljon. V Karosovo pri Kolomni so pripeljali z letali v začetku septembra 1944 tankiste iz prve tankovske brigade. Po ustanovitvi šolske brigade v Karosovu so borci po nekaj dneh z vleki prepeljali do tankovskega vežbališča v vasi Tesničeskaja pri Tuli, kjer so vadili na tankih T 34. Šolanje v Tesničeskaji je trajalo še pet mesecev, in to je bilo zelo hudo obdobje, saj je bil poseben decembra in januarja zelo hud mraz. Po šolanju so prevzeli od Rdeče armade 65 tankov T 34, dva mitraljeza ter vod oklepniških izvidniških vozil in odseka protiletalskih mitraljezov in topov. Ob koncu januarja so se z vlakom odpeljali proti Jugoslaviji in februarja prispeli v Beograd, kjer se je šolska brigada preimenovala v 2. tankovsko brigado, ustanovljeno v SSSR, in je bila dodeljena 1. jugoslovanski armadi. Iz Beograda je brigada odšla na sremsko fronto in napadala sovražnika vse do Celja, od tod pa se je usmerila proti Trstu.

Prva pehotna brigada se je z vlakom odpeljala proti Jugoslaviji. Po prihodu v Besa-

rabijo ob romunski meji se je brigada za nekaj dni ustavila in skupaj z Rdečo armado pri mestu Jaši prebila nemško-romunsko obrambo, zatem pa prodirala po vsej Romuniji do jugoslovanske meje. V mestu Turn Severinu se je brigada vkrcala na trajekt in se po Donavi prepeljala do Kladovega v Jugoslaviji. Navdušenja in veselja je bilo za brigado kmalu konec. Skupaj s težko sovjetsko artilerijo je šla napadat Nemce na sektor Kraljevo-Čačak. Ti so se umikali skozi kraje iz Makedonije, Albanije in Grčije proti Sarajevu. Brigada je izgubila tretjino borcev.

Tristo jih je padlo, tristo pa je bilo ranjenih. Brigada je bila izčrpana ob boja, zato je dobila nalogo, da gre za nekaj časa v osvobojeni Beo-

grad, da se tam odpočije in okrepi z novimi borci, ki so bili mobilizirani na osvobojenem ozemlju.

V Beogradu je bila priključena k 5. udarni diviziji, ki so jo sestavljale krajiške brigade – četrta, peta in šesta. V začetku decembra je krenila v Srem, kjer se je spopadala z Nemci. Potem je dobila povelje, naj se premakne na nove položaje, bližje Donavi, in sicer na območje Tovarnik-Ilok.

Še nekaj nenavadnega je bilo na sremski fronti. Nemci so streljali na položaje z granatami, ki so namesto eksplozivne vsebovale letake s pozivom prvi jugoslovanski brigadi. Na eni starani letaka je pisalo, naj se borci ob prvi priložnosti vdajo Nemcem in da bo vojska vsako-

gar, ki bo imel poziv, lepo sprejela. Na drugi strani pa je pisalo: »Ker ste bili zapeklani od rdečih komisarjev, ste se borili proti nemški znagoviti armadi, toda partizani bodo uničeni, kakor tudi vi, če se ne vrnete v nemško armado«.

V začetku januarja 1945 je prišel na sremsko fronto vrhovni komandant tovariš Tito. Ogledal si je položaje 1. jugoslovanske brigade in šel med borci sklonjen po rovih ter se z njimi pogovarjal. Povedal je, da Nemci pripravljajo protinapad na brigado. Dne 17. januarja se je ob zori po položajih krajiških in bolgarske brigade na obeh straneh položajev 1. jugoslovanske brigade zaslišalo topovsko grmenje. Nemci so prebili obrambo teh brigad in začeli prodirati v smeri Šida. Nemci so prodri več kot 10 kilometrov daleč na osvobojeno ozemlje, vendar na 1. ju-

goslovansko brigado ni padel niti strel. Štab pete udarne divizije je ugotovil, da nameravajo zajeti celo brigado, zato je bil dan ukaz, naj se borci takoj umaknejo. Nemci so začeli napadati z boka. Brigada se je izvila iz obroča in zavzela skupaj z drugimi enotami prve armade nove položaje pri Sidu. Pri tem so vraznikovem napadu se v obrambi sodelovalo tudi letalstvo NOV. Na vsak način so hoteli zajeti 1. jugoslovansko brigado, vendar jim to ni uspelo ne v Čacku ne v Sremu. Tudi letaki, ki so jih pošiljali s topovi, niso pomagali. Po tem nemškem napadu je prišla na sremsko fronto še druga tankovska brigada.

Ob koncu marca je 1. jugoslovanska brigada dobila novo nalogo, in sicer da se prek Save umakne v Bosno in pride za hrbet Nemcem na sremski fronti. Šla je v Mitrovico, prešla Savo in se usmerila proti Šabcu, Zvorniku, tam prešla Drino in se na drugi strani reke obrnila proti Janji, Bijelini in proti Brčkemu. Ta marš je trajal en teden, pri Brčkem pa so se začeli boji z Nemci. Brigada je zavzela mesto, prešla je Savo in se spet znašla v Sremu, hkrati pa so ostale enote 1. armade začele napadati sovražnika na celi sremski fronti od Save do Donave, prebile sovražnikove utrdbе in začele osvobajati hrvatsko ozemlje proti Sloveniji. Po osvoboditvi Brčkega je 1. jugoslovanska brigada krenila s peto udarno divizijo proti Slavonskemu Brodu, ga napadla in zavzela po hudih bojih, potem pa se usmerila proti Zagrebu. Devetega maja ob kapitulaciji Nemčije se je bojevala med Zagrebom in Varaždinom in ta dan je bilo med borci neizmerno veselje – da bo že enkrat konec te krute vojne. Vendar pa se je boj nadaljeval, Nemci se še niso vdali. Tudi ustaši so se ogorčeno upirali. Drugače pa je bilo s hrvatskimi domobrancji, ki so se množično vdajali in stopali na stran JA ter se bojevali proti Nemcem in ustašem. Šele 15. maja, ko se je brigada bojevala med Šostanjem in Mariborom, so se vdale zadnje nemške enote. Po bojih se je brigada naselila v Šostanju in se tam odpočila.

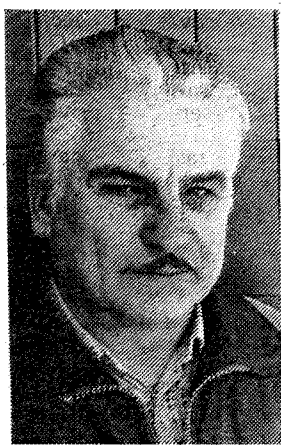
V brigadah iz SZ je bilo 3000 borcev, od teh je padlo ali bilo huje ranjenih okoli 2000 borcev.

Pavel Remic

Še vedno brez domicila

Od maja 1981. leta deluje odbor Skupnosti borcev brigad, ustanovljenih v Sovjetski zvezi. Tako so v tej skupnosti borci, ki so se bojevali v prvi in drugi pehotni brigadi in drugi tankovski brigadi. Vse do danes pa njihova skupnost še nima domicila. Prejšnji odbor, ki je začel delovati 1967. leta, zastopal pa je samo prvo pehotno brigado, si je prizadeval, da bi pridobil domicil v eni izmed slovenskih občin, v kateri zdaj živijo borci te enote. To mu ni uspelo in s podobnimi težavami se srečuje tudi sedanji odbor. O njihovih problemih smo se pogovarjali s podpredsednikom odbora skupnosti borcev Janezom Orehek.

»V dogovoru z republikanskim odborom ZZB NOV smo se obrnili na občino Domžale, da bi nam podelila domicil, saj so bile naše enote nameščene po vojni na njihovem območju. Vlogo za podelitev domicila smo poslali že leta 1982. Odgovorili pa so nam, da so pripravljene prevzeti pokroviteljstvo nad našim srečanjem, glede domicila pa so nam svetovali, naj se obrnemo na občino Šid v

Janez Orehek

Sremu, kjer so naše enote imele hude boje. Kljub temu, da smo vsi člani odbora razočarani nad takšnim odgovorom, smo vendarle poslali vlogo tudi v Šid. Vendar težko verjamemo, da bomo tam uspeli, če nismo na Gorenjskem in Štajerskem. Zelo si želimo, da bi dobili domicil v Sloveniji, in če ne bo drugače, ga bomo še poskušali pridobiti v naši republiki.

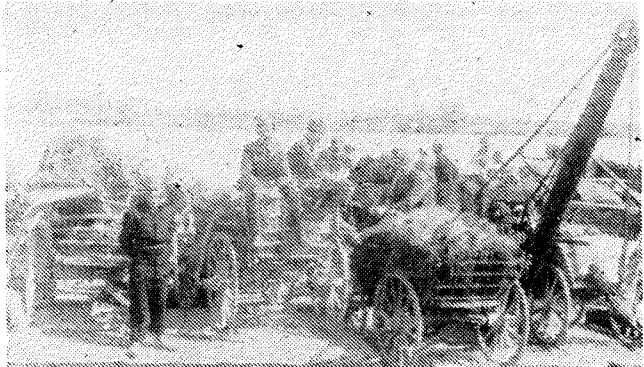
Sicer pa je v Skupnost borcev enot, ustanovljenih v SZ, vključenih 680 borcev. Največ jih je v Mariboru – 169, v Celju – 104 in v Ljubljani – 74. Po

dokaj nepopolnih podatkih jih na Hrvaškem in v Vojvodini živi 15. Janez Orehek pravi, da ta podatek zagotovo ni popoln, saj se je veliko borcev poročilo v krajih, kjer so po vojni službovali kot starešine JLA.

Odbor je pripravil tudi dve srečanjim borcev enot, ustanovljenih v SZ. Prvo je bilo 1982. leta v Mozirju, lani pa na Kokrici pri Kranju. Letos pa bo srečanje v Domžalah, kjer bomo proslavili tudi štirideseto obletnico ustanovitve druge tankovske brigade. Srečanje so hoteli organizirati hkrati s srečanjem Gorenjskih aktivistov in tako zmanjšati stroške, vendar družbenopolitične organizacije domžalske občine niso bile »navdušene« nad tem. Zdaj pričakujejo, da bo srečanje ob občinskem prazniku konec maja.

Odbor skupnosti borcev je začel tudi zbirati materiale za skromno monografijo o teh enotah. Gradivo že prihaja, čeprav še ne vedo, kje bodo dobili denar za izdajo. Prav gotovo bodo našli rešitev, če ne drugače, pa tako, kot so jo za zadnje srečanje na Kokrici, ko so borci sami prispevali denar za spominske značke in listine.

B. K.

Del borcev prve pehotne brigade med prehodom čez Savo pri Šabcu

MAKS ZADNIK

Janeževo brdo med NOB

Že v noči na 15. marec so partizani Dolganove Primorske čete, ki se je po februarju stalno zadrževala v Brkinih, zaplenili v Ilirski Bistrici Italijanom 9 goved, namenjenih italijanski vojski, čemur je sledilo intenzivnejše protipartizansko delovanje italijanske fašistične policije, ki je do konca marca v bližnji okolici zaprla in pretepla 36 sumljivih ljudi, med katerimi je bilo precej aktivnih sodelavcev NOB.

Kljub fašističnemu policijskemu nasilju se je spomladi 1942 v Brkinih NOB hitro širil. Konec marca je prispela z Notranjskega v Brkine še ena (Igorjeva) partizanska četa, s tem se je zbralo v osrčju Brkinov – v Šmagorski dolini 53 partizanov, ali skoraj vsi primorski borci, NOV in POS. Izvedena je bila reorganizacija čet in zamenjani nekateri vodstveni kadri. Nato je v naslednjih dneh (31. marca 1942) sledila najprej justifikacija davkarja Enrica Mekozija, ki je oborožen vohunil za partizani po Šmagorski dolini, Ostrožnem brdu in Suhorju. Prihodnji dan so partizani na pohodu z Brkinov proti Nanosu zaplenili orožje italijanskim kolonistom na Turnu pri Bitnji. In to je sprožilo drugi, še hujski val fašističnega divjanja, v katerem je 4. aprila 1942 najprej partizanska patrolja pod vodstvom Karla Masla pri Ambrožiču ob cesti Ilirska Bistrica-Divača napadla in razbila 4-člansko karabinjersko patroljo. V boju sta padla karabinjerski poročnik Zanni iz Postojne in brigadir Giuseppe Londi, komandir postaje iz Košane. To pa je fašistična policija izrabila za novo zaostrovanje strahovitega nasilja, ki ga je spremljalo množično zapiranje osumljenih brkinskih prebi-

valcev, ropanje in požiganje domov in streljanje talcev, saj so fašisti v začetku aprila zaprla v Brkinih in okolici kar 287 »sumljivih« ljudi.

Razmere, v katerih so delovali privrženci NOB in njegovi aktivisti, so se v začetku aprila močno zaostriale tudi na Janeževem brdu: zlasti se je nevarnost povečala potem, ko je partizanska patrolja iz Brkinske čete 11. aprila 1942 justificirala vaščanko Marijo Čandek-Grgotovo, osumljeno vohunškega delovanja v korist sovražnikom. Fašistično policijsko poveljstvo je le nekaj dni zatem (14. ali 15. aprila 1942) postavilo na Janeževo brdo v Rolihovo in Erneštovo hišo – karabinjersko postojanko in uvedlo policijsko uro (Copri fuoco). Kmalu potem so prišli fašisti tudi na Ostrožno brdo. S tem se je nenadoma znašlo sredi partizanskega ozemlja na Janeževem brdu pod poveljstvom v etiopski vojni v obraz ranjenega in preskušnega podoficirja (marešiala) okoli 30 do zob oboroženih karabinjerjev. Poveljnik te postojanke je intenzivno razpošiljal patrolje po 5 – 6 članov po gozdovih, senožehtih in poljih. Povsod – pogosto tudi po vaških hišah – so karabinjerji vneto stikali za partizani in sumljivimi ljudmi, saj je tedaj večina še verjela v zmago fašističnega orožja. Tako so nekega dne našli v gozdu Pekel med Ostrožnim in Janeževim brdom na Vrbi obešen letak z napisom: »Do sedaj sem jaz čakal vas. Od zdaj pa čakajte vi mene!« Podpis: Karlo Maslo. Ko so jim domačini besedilo prevedli, so se karabinjerji prestrašili in letak odnesli na svoje poveljstvo v Ilirsko Bistrico.

Karabinjerji so ostali v vasi do 26. junija 1942 in si ves čas zelo prizadevali, da si pridobijo

zaupanje ljudi, zlasti so poskušali spletni ljubzenske zveze z mladimi ženskami. Zato je pretela resna nevarnost, da razkrijejo med vaščani nekatere sodelavce NOB. Vendar se jim ni posrečilo ničesar zvedeti in nobenega aktivnega privrženca OF razkriti. Sodelavci NOB, zlasti mladinke so jih pogosto ukanile s tem, da so odhajale na zvezo s partizani in aktivisti, noseč s seboj poljsko orožje ali goneč živino na pašo.

Fotografija je bila posneta na Janeževem brdu poleti 1927. leta pred rojstno hišo Pinkovega očeta. Na desni strani so Pinkov oče, mati, sestra Danica in ostali sorodniki. V sredini Pinkov stric Ivan in hišni gospodar

Kako so si brkinski vaški, oziroma terenski aktivisti osvobodilnega gibanja medsebojno pomagali že od vsega začetka in se znašli tudi v najbolj kritičnih razmerah, dokazuje doživlje in ravnanje Ivane Tomažič, Kristine in Marije Maslo 5. aprila 1942 na Ostrožnem brdu. Ko je Tomažičeva v ponedeljek zjutraj zvedela za partizanski napad na karbinjerje, se

je odpravila s sodelavko Milko Bobek-Frankovo na Ostrožno brdo, da poizve o dogajanjih in morebitnih pretnjah fašistov. Za obisk je imela, če bi našli na fašiste ali karabinjerje, utemeljen izgovor: obisk pri tam poročeni sestri Emi.

Ze ob prihodu v vas sta Ivana in Milka ugotovili, da so Ostrožani zaskrbljeni in vznemirjeni, ker pričakujejo fašistične povračilne ukrepe zavolj partizanskega napada na karabinjerje. Srečali sta se tudi z Maslovima sestrama Kristino in Marico, ki sta ju prosili, naj odneseta in sprejmeta v varstvo nekaj njihovega perila, oblačil in obutve, ker so Maslovi že domnevali, da jim utegnejo fašisti požgati domacijo. In res sta Ivana in Milka odnesli vsaka po eno polno in težko vrečo teh vrednot na Janeževo brdo, kjer sta jih izročili v varstvo zanesljivim ljudem v treh vaških domacijah. Ti pa so jih pozneje Maslovim vrnili.

In res so pobesneli fašisti iz Postojne in Trsta 5. aprila zvečer požgali Maslovo domacijo kot prvo na Primorskem. Dva dni pozneje pa še deset drugih na Ostrožnem brdu in Suhorju. Na Ostrožnem brdu pa so 7. aprila 1942 ustrelili tudi dva talca, vaščana Leopolda Kreblja-Fajfarja, malega strica Pinka Tomažiča, in Antona Trebca-Hribarjevega.

S požigom prvih domacij in ustrelitvijo dveh talcev na Ostrožnem brdu ter s postavitvijo gibljivih protipartizanskih-policijskih postojank, sestavljenih iz 30 do 50 zelo dobro oboroženih karabinjerjev, kvesturinov in fašistov po vseh ključnih brkinskih vaseh, se je najbolj brezobzirno fašistično nasilje šele začelo. Treba je bilo strniti vrste, jih številčno in organizacijsko stalno krepiti in za nobeno ceno ne popuščati, še toliko manj pa kloniti, čeprav se je fašistično nasilje tja do sredine avgusta 1942 vsebolj stopnjevalo, saj so vse pogostejše gorele domacije domoljubnih Slovencev in padale žrtve. Ta, tako imenovani

Roka pravice stiska vojnega zločinca

Priče proti vojnemu zločincu Druschkeju povabljene na sodišče v Heidelberg

Te dni je po običajni diplomatski poti in prek enot temeljnih sodišč 32 prič iz raznih krajev Slovenije (od tega 19 iz jeseniške občine) dobilo vabilo, naj se določenega dne v maju zglasijo na kazenskem oddelku deželnega sodišča v Heidelbergu. Če priča tisti dan ne more priti, sta določena rezervni dan in ura z vsemi drugimi podatki (v kateri ulici je sodišče, v kateri sobi naj se prijavijo). Osebe, ki nimajo potrebnih deviz za potovanje, lahko dobijo na račun potnih stroškov, ki jim jih bo sodišče povrnilo, naplatilo od nemške ambasade v Beogradu. Zanimivo je, da je Franc Koritnik, ki je z Wiesenthalom odkril, kje živi Druschke, že v novoletni čestitki obvestil nekdanjega načelnika okrožne komisije VOS za jeseniško okrožje Ivana Vovka-Živana, da je osmega maja povabljen na sodišče v Heidelberg.

Že zdaj je znano, da vsi vabljeni ne bodo šli v Heidelberg. Nekatere vabljenke priče so že umrle, nekatere pa zaradi starosti in bolezni ne morejo na pot. Znan je primer, ko je priča ob prejemu vabila izjavila: »Sit sem že teh zasliševanj...« No, vsak ima dva meseca na voljo za premislek.

Ozadje takšnega mnenja, ki ni redko, je največkrat posledica nepoznavanja kazenskega postopka. Zato ne bo odveč, če v nekaj stavkih obnovim dosedanje delo tožilstva in sodišča.

Po tistem, ko sta februarja leta 1977 Franc Koritnik in Simon Wiesenthal na tiskovni konferenci na Dunaju sporočila, da sta odkrila, kje živi gestapovca Clement Druschke in Lincke, je preiskovalni sodnik okrožnega sodišča Kranj Anton Žitko zaslísal 77 prič. Vsa zaslišanja so na sodišču prevedli v nemščino in z drugim dokazom gradiva prek ustreznih republiških organov poslali tožilstvu v Heidelberg.

V tistem času so se mnogim obudili boleči spomini in prebudile želje po maščevanju ali vsaj pravični kazni. Razburjenje se je kmalu pomirilo, češ saj iz tega ne bo nič.

Splošna kritika, ki je letela na nemške pravosodne organe, ni bila upravičena. Tožilstvo v Heidelbergu je v letih od 1979 do 1980 zaslísal okoli sto prič, ki živijo (ali so živele) v Avstriji, Nemčiji ali drugod in so bile med vojno na kakršenkoli način povezane z jeseniškim gestapom. Med drugim so zaslísal nekatere jeseniške gestapovce in uradnike gestapa, ki so bi-

li med vojno v službi na Gorenjskem ali na Koroškem. Seveda je bilo med temi precej takih, ki so krepko brnili Druschkeja, pa še kakšno rekli čez našo oblast oziroma ravnanje med vojno in po njej. Ni treba pojasnjevati, da so si mnogi s tem prali tudi svoje krvave roke in črno vest. Toda vsaka preiskava mora slišati obe plati zvona.

Na podlagi zbranega gradiva in s tem v zvezi utemeljene suma, da gre za kaznivo dejanje, je državno pravdnístvo (tožilstvo) v Heidelbergu sprožilo kazenski postopek (v kazenskem postopku je prva faza preiskava).

Nekaterim pričam ni bilo jasno, zakaj so morale dati dvakrat ali celo trikrat izjave o istem dogodku oziroma doživljanju. Zato je treba vedeti:

Pri prvem zaslišanju prič o zločinski dejavnosti Druschkeja in Linckea je preiskavo vodilo okrožno (zdaj se imenuje Temeljno) sodišče v Kranju; tedaj ni bil navzoč nihče iz tujine.

Ko so na deželno tožilstvo v Heidelbergu prebrali vse izjave in dokazno gradivo ter uvedli kazenski postopek zoper Druschkeja, so po diplomatski poti zaprosili republiški sekretariat za občo upravo in pravosodje SR Slovenije za pravno pomoč v zvezi s to preiskavo. Z dovoljenjem omenjenega organa so novembra 1979. leta v Kranj prišli državni pravdniki (po naše tožilec) dr. Mustermann, kriminalistični nadkomisar deželnega kriminalističnega urada Faller, Druschkejev zagovornik Hans Jorg in Linckejev Zim-merman Eberhard Georg.

Druschke je imel dva zagovornika: poleg Jorga še Gustava Fuchsa, vendar slednji ni bil pri zaslišanju prič na Gorenjskem.

V tem drugem primeru je preiskavo vodilo heidelberško tožilstvo, ki mu je pri tem pomagalo okrožno sodišče v Kranju, ker je taka pravna pomoč običajna v mednarodnem pravu oziroma sodelovanju (seveda, v normalnih razmerah). Od 77 prič, katerih pričevanja je poslalo kranjsko sodišče, so v Heidelbergu (in ne v Kranju) izbrali tiste, katere so želeli sami zaslišati. V navzočnosti preiskovalnega sodnika okrožnega sodišča Antona Žitka so deset dni po osem in več ur na dan ponovno zasliševali nekatere priče v zvezi z zločini jeseniškega gestapa. Priče, ki zaradi starosti in bolezni niso mogle v Kranj, so obiskali na domovih v Kranjski gori, na Jesenicah in na Bledu. Ogle- dali so si Muzej talcev v Begunjah, spomenik ustreljenim Hruščanom na Belom polju in več drugih spominskih obeležij. Kot mi je povedal preiskovalni sodnik Žitko, so bili vsi globoko pretreseni nad tem, kar so videli in slišali v desetih dneh na Gorenjskem.

Vse priče so bile zaprisežene, gospodje iz Heidelberga pa vnaprej opozorjeni, naj bodo pri spraševanju kar se da vljudni zaradi zdravstvenega stanja prič in bridkih spominov na zasliševanja (od gestapa) med vojno.

Znano je, da tožilstvo v Heidelbergu prvič ni uspelo z obtožnico proti Druschkeju, in jo je sodišče zavrnilo. Po domače povedano: za so-

dišče je bilo še vedno premalo dokazov o Druschkejevi krivdi. Za nekatere zločine je premalo prič (ali pa jih ni, ker so bile pobite ali pa v družbi z zločinci), nekatera kazniva dejanja so po toliko letih zastarela. Tako na primer mučenje med vojno ni več kaznivo dejanje (po nemškem zakonu), je pa še, če je bila posledica mučenja smrt. Zato se je tožilstvo v Heidelbergu osredotočilo na posamezne, bolj dokazljive primere. Tak je primer z Lovrom Ažmanom, ki ga bodo maja letos nadrobno obravnavali na kazenskem svetu heidelberskega sodišča.

Lovro Ažman, ki se je rodil leta 1903. v Bohinju, je bil brat znanega bohinjskega revolucionarja in komunista Jožeta Ažmana. Po prvi svetovni vojni je prišel na Jesenice in se izučil za ključavničarja. Leta 1941 je bil blagajnik okrožnega odbora OF Jesenice. Andrej Bohinc, ki je tudi dobil vabilo, da se 15. maja oglasi na sodišču v Heidelbergu, je pred petimi leti tožilcu iz Heidelberga smrt Lovra Ažmana takole opisal:

»Z Lovrom Ažmanom sem bil januarja 1942. leta zaprl v sobo št. 12. Neko dopoldne se odprejo vrata in policist pahne noter Ažmana, ki je negibno obležal na tleh. S so- zapornikom sva ga prišla in odnesla na slamo pod okno. Se danes vidim njegov podpluti obraz, posebno pa popolnoma zbite roke. Izza nohtov mu je kapljala kri.

Na hrano so nas vodili v jedilnico (če ji lahko tako rečem) v spodnje prostore. Ažman ni mogel nikamor. No- sil sem mu hrano v sobo ga z levo roko prijel okoli pleč, z desnico pa hranil kot dojenč- ka. Niti žlice ni mogel držati v rokah, usta pa je imel tako razmrvarjena in zatekla, da kruha sploh ni mogel jesti, lahko je užival le tekočo hrano.

Najstrašnejše je bilo, ko sem ga spremljal v stranišče. Sama kri in blato. Kihne, zo- pet kri iz nosa. Zakašlja kri iz ust.

Zjutraj 24. januarja 1942, ko sem mu za zajtrk prinesel projo, mi tiho reče: Denar za OF je skrit v drvarnici. Povej tovarišem, da nisem nikogar izdal. Pozdravi ženo...

Vprašam ga: Kdo te je tako zdelal?

Druschke, odgovori.

Ali samo Druschke?

Da, samo on, komaj še izu- sti, še bolj postrani nasloni glavo na mojo ramo, iz leve- ga kota ustnic mu priteče cu- rek krvi in bil je mrtev. Polo- žim ga nazaj na slamo, mu potipam žilo, položim roko na srce, ki ni več bilo. Zati- snem mu oči...«

Kako trden mož je bil Až- man, pove podatek, da gesta- povci nikoli niso dobili bla- gajniških spiskov okrožnega odbora OF, niti denarja. Ko se je Ažmanova žena konec leta 1942 vrnila iz taborišča, je denar oddala partizanom, potrdilo o predaji denarja pa hrani še danes. Čudno je, da Ažmanova žena ni povablje- na na sodišče v Heidelberg, njuna hčerka, ki je bila ta- krat stara deset ali enajst let, pa je. Še to zanimivost: Až- man je imel v blagajni OF toliko denarja, da bi z njim lahko kupil deset avtomobi- lov.

V Heidelberg bo odpoto- val tudi tedanji pokrajinski partijski sekretar za Gorenj- sko Tone Dolinšek-Metod. Po hudem mučenju v Begu- njah so ga konec marca 1942. leta vodili v Drago, kjer je moral gledati, kako so po tri in tri ob kolih ustrelili 29 obsojencev. S tem so ga že- leli streti, da bi vsaj povedal svoje pravo ime. Toda tudi Metod ni klonil.

Posebno vprašanje je naj- hušji Druschkejev zločin, to je ustrelitev 45 talcev na Be- lem polju pri Hrušici, od te- ga je 37 fantov in mož iz te- majhne vasi. Po vojni so nam Angloameričani iz tabo- rišč v Avstriji vrnili precej ge- stapovcev in nacističnih funkcionarjev (med njimi generala Rösenerja pa Rup- nika, domobrance itn.) Med slednjimi je bil tudi Drusch- kejev komandant od julija 1942 do marca 1943 Josef Vogt. Tako on kot drugi ura- dniki gestapa so v preiskavi in na sojenjih izjavili, da so predloge za ustrelitev zapor- nikov dajale izpostave gesta- pa in zasliševalci z Bleda. Predlog za ustrelitev Hrušič- anov in Jeseničanov na Be- lem polju je sestavil Drusch- ke. Ti talci so zapisani na le-

taku, na katerem je skupno 133 oseb (50 ustreljenih v bi- striškem klancu, 11 v Kokri, 20 v Retnjah pri Trzinu, 7 v Poljanski dolini), toda na le- taku je Rösenerjev in ne Druschkejev podpis, kar verjetno zagovornika upo- rabljata kot dokaz, kdo je iz- dal ukaz za ustrelitev.

Le malo ljudi pa ve, da se tudi Druschke skrbno pri- pravljala na obrambo. Natanč- no mi je znano, da skuša eno od glavnih prič očrniti in pri- kazati kot kriminalca. Prav v zvezi s splošnimi govoricami v jeseniški in radovljiški ob- čini o neki veliki tatvini po vojni v radovljiški občini je sodišče v Avstriji že dvakrat zaslišalo Gorenjca, ki je ne- kaj let po vojni zbežal v tuji- no, zdaj pa prihaja domov. Le-ta naj bi bil tedaj povezan s pričo, ki Druschkeja hudo bremeni. Jeseničanka (sicer rojena v Polhograjskih Dolo- mitih), ki že vsa leta po vojni živi v Beljaku, je o tem tri ure pripovedovala preisko- valnim organom iz Heidel- berga. Sel sem po sledi nje- nih in drugih izjav ter zanes- ljivo ugotovil, da so posledic- a osebnega maščevanja in zavisti.

Posebno vprašanje je tudi: Ali je Franc Koritnik res vi- del Druschkeja na morišču na Belem polju? Druschke to izpodbija z utemeljitvijo, da Slovenci med okupacijo niso imeli svojih avtomobi- lov. Vemo pa vsi, da so jih nekateri imeli. Na primer na Jesenicah dr. Marčič, v Mojs- trani Zupan, v Radovljici veterinar Kapus (ki je z njim leta 1944 vozil ranjenega na- rodnega heroja Antona Dež- mana iz Lesc), radovljiška zdravnik dr. Sarec in dr. Debevc. Pa še nekateri.

Koritnik še ne ve, da sem dobil v roke dokument, ki dokazuje, da je on šel tedaj (tako po ustrelitvi 45 talcev) z avtom skozi morišče (Ko- ritnik je bil avtomehanik na Jesenicah.) Dokument je star 40 let, napisan pa je bil na Belem polju maja 1945. leta. Gre za Zapisnik komisi- je za ugotavljanje vojnih zlo- činov in zločincev, ki je na kraju zločina zaslísal priče. Na tem zapisniku so kar štir- je podpisi. Člani komisije so živi, priče pa so pomrle. Nu- jno je potrebno, da gre Ko- ritnik v Heidelberg s tem doku- mentom. Originalom, kopijo in prevodom. Originalom za- to, da bi sodniki spoznali, da ne gre za ponaredek.

Jože Vidic

tretji val fašističnega nasilja je dosegel svoj vrh 4. in 5. junija 1942, ko so fašisti zaradi akcije Brkinske čete ob progi Pivka-Reka pri Merečah požgali sedem, Janeževemu brdu so- sednjih in bližnjih vasi: med temi sta bili tudi Spodnja in Gornja Bitnja, Kilovce, Ratečevo brdo in druge, hkrati pa prvi dan postrelili 29 nedolžnih ljudi, naslednji dan pa še 3 sumljive obesili v Ilirski Bistrici in (dva) na Mali Buko- vici. V zapore in koncentracijska taborišča pa odgnali 462 prebivalcev.

Ze pred tem velikim pokolom in po njem so se vrstila večja in manjša teroristična dejanja, ki so jih izvajali fašisti proti našemu prebiva- lstvu v Brkinah. Tako so fašisti 10. maja 1942 na Ostrožnem brdu po izdaji partizanskega dezer- terja »Stanka Štajerca« zverinsko pobili tri su- horske aktiviste - Ivana in Franca Volka-Sta- netova in Ivana Volka Kulčevega.

In ta pokol sta janeževski aktivistki Milka Bobek-Frankova in Ivanka Tomažič-Paškova neposredno videli, ker sta na Ostrožnem brdu poizvedovali o namenih fašistov. Ti pa so ju prisilili, da sta gledali brezobzirno surovo ra- vanje fašistov z upornimi suhorskimi aktivisti NOB. Toda kljub strahotnemu fašističnemu divjanju in policijskim postojankam po vseh pomembnejših brkinskih vaseh so v OF orga- nizirani janeževski vaščani po možnosti na- daljevali organiziran NOB. Tako so se 14. maja 1942 zbrale v bregu pod Fabčico zunaj domače vasi skoraj vse janeževske mladinke in mlajše ženske na sestanku, ki ga je sklical Anton Dolgan-Branko. Vaške karabinerje in polici- ste so prelisičile s tem, da so odhajale na sesta- nek posamezno in v različnih smereh. Z Dol- ganom je bil tudi Rudi Ludvik-Barjak. Dolgan je na sestanku ocenil tedanje vojaške in poli- tične razmere in navzočim obrazložil iz njih izhajajoče naloge. Potem so ustanovili skup- no organizacijo mladink in žena ter izvolili Ivanka Tomažič-Paškovo za tajnico te orga-

nizacije. Nato so si razdelile naloge in se razšle ter se posamezno in v različnih smereh vrnile domov, ne da bi karabinerji karkoli posumili. Po sestanku pa je delo uspešneje steklo.

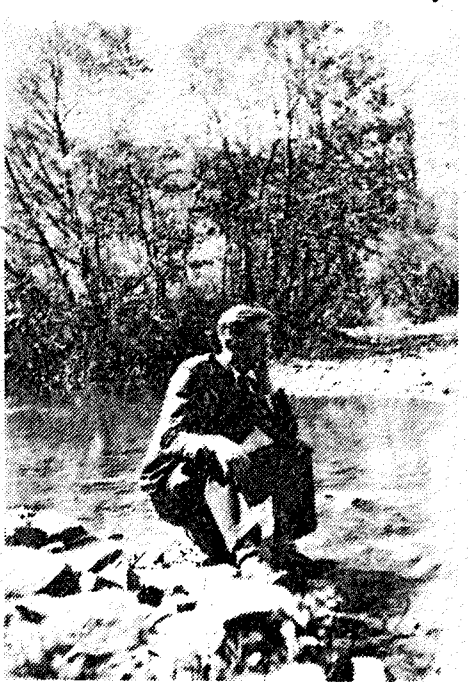
Janeževci in Janeževke so imeli precej sre- če, da jih kot sodelavce NOB Italijani niso odkrili tudi zato, ker je poveljeval karabiner- ski postaji v Bitnji brigadir Giuseppe Paoletti, ki je bil do Slovencev in njihovega osvobodil- nega gibanja, če že ne naklonjen, vsaj strpen ,kar je še posebej pokazal ob množičnih areta- cijah 13. marca 1943 z izpustitvijo nekaterih osumljencev, stalno bivajočih v občini Prem.

Kljub temu da sta bili na Janeževem brdu karabinerska, na Ostrožnem brdu pa fašistič- na postojanka, so se borci Brkinske čete po vrnitvi iz snežniških gozdov, konec junija 1942 utaborili v gozdu med temi vasi in Reko. Zato so morali janeževski sodelavci NOB, ko- likor so le mogli, skrbeti za hrano partizanom in jih obveščati o gibanju in namenih sovražni- kov. Kmalu pa je bilo četno taborišče izdano, ker je bila četna patrulja napadena ob spre- mljanju aretirane izdajalca na štab Zidansko- vega bataljona na Notranjsko. Karlo Maslo, tedanji komandir Brkinske čete, je bil ob tem pohodu 30. junija huje ranjen, izdajalec pa je izkoristil težave in pobegnil.

Ne le tedaj, pač pa je bila pred kapitulacijo Italije na Primorskem večina prizadevanja te- danjih vaških ali terenskih aktivistov osredo- točena na zbiranje hrane in drugih potrebščin - zlasti zdravil za partizane in aktiviste, širje- nje propagandne literature, predvsem trosenje letakov OF, zbiranje obutve in obleke ter dru- ge opreme, obveščanje in vzdrževanje zvez z drugimi organizacijami in privrženci OF.

Tudi sredi vročega poletja so se 1942. leta med tako imenovano veliko italijansko ofenzi- vo na Notranjskem in dolenjskem, začeto 16. julija, na območju vzhodnih Brkinov, vrstili spopadi med partizanskimi in italijanskimi

enotami. Tako je 28. julija 1942 prispel z No- transke čete Pivko v Brkine tako imenovani Smeljevi partizanski bataljon, v katerem je bilo okoli 80 na hitro zbranih borcev. Z njim se je vrnila v Brkine tudi Brkinska četa. Bataljon

Pod mostom pri Grahorjevih v Spodnjih Bitnjah pri Ilirski Bistrici poleti 1932. Pinko Tomažič pod Mostom premišlja o usodi Primorske in svoji revolucionarni vlogi v njej v socialnem preobratu, ki ga je že bilo čutiti v socialno ekonomski kri- zi, ki je tedaj pestila kapitalistični svet

je napotilo v Brkine glavno poveljstvo sloven- skih partizanskih čet z nalogami, da skupaj z Brkinsko četo napade 2. fašistični bataljon »Emiliano« v Neverkah pri Pivki in prekine železniški transport na progi Ljubljana-Trst ter s tem vsaj delno okrepi primorske parti- zanske enote in razbremeni partizansko enoto na Kočevskem ter Dolenjskem pred italijan- skim ofenzivnim pritiskom.

Italijanske vojaške enote so, kot ugotavljajo partizanski viri, zasledovale premike Smelje- vega partizanskega bataljona in ga že dan po prihodu v Brkine med Janeževim in Ostrož- nim brdom ter Preložami napadle ter razbile. Raztepeni in porazgubljeni borci (nekateri so tudi padli, med temi je bil tudi Stanko Kovač- Smeli) so se potem posamezno in v manjših skupinah s pomočjo borcev Brkinske čete in terenskih aktivistov vračali na Notranjsko, kajti naloge, zavoljo katerih so prispeli v Brki- ne, so znatno presegle zmogljivosti bataljona.

Prizadevanje fašističnih oblasti, da uničijo osvobodilno gibanje na Primorskem, še pose- bej v Brkinah, se je nadaljevalo z nezmanjšano silo tudi avgusta 1942, ko so med svojo veliko ofenzivo na Notranjskem in Kočevskem orga- nizirali pod poveljstvom 23. armadnega zbora italijanske kraljeve vojske in v sodelovanju z enotami 11. armadnega zbora 12. in 13. avgusta tudi svojo veliko ofenzivo proti brkinskim partizanom. V ta namen je uporabilo enote divizije Novarra, 59. legije črnih srajc in števil- ne policijske oddelke. Vendar ta prizadevanja niso občutneje motila janeževskih aktivistov in niso povzročila - razen strahu - nobene večje škode ne Brkinski četi in ne osvobodil- nemu gibanju v Brkinah. Le skupina treh bor- cev - Karlo in France Maslo ter Anton Hreščak - se je morala na Tatrach pri Antonu Mahnetu- Jirnemu skriti v gnojniščno jamo, kjer jim je pretela zadušitev, vendar so se srečno rešili.

(se bo nadaljevalo)

Se spominjate zdravnika dr. Hafnerja?

Pred nekaj leti umrli jese- niški zdravnik, kirurg, dr. Jože Hafner je bil Škofjelo- čan. Znano je, da je dr. Haf- ner pomagal mnogim bol- nim in ranjenim partizanom in aktivistom v jese- niškem okrožju, manj pa je znano, da je zahajal kot civilist tudi v škofjeloške hribe.

V prošnji za priznanje po- sebne delovne dobe leta 1966 je dr. Jože Hafner med dru- gim zapisal:

»V Škofji Loki, kamor sem odhajal vsako leto na svoj dom, sem pogosto zdravil ran- jene in bolne partizane v Gabrovem, na Breznici nad Škofjo Loko in Ožboltu. O tem, kam naj grem, me je največkrat obvestila Tončka Hafner ali pa so aktivisti med tednom povedali moji sestri Mariji Goljar, ki me je v nedeljo potem o tem obve- stila.

V zimi leta 1942-1943 sem več mesecev v Škofji Loki zdravil bolno partizanko Špelo, ki je bila najprej pri Franju Cerarju, nato pa ne-

kaj časa pri tovarišici Šo- brovi.

Razen ob nedeljah sem se med tednom po enkrat peljal v Škofjo Loko, da sem ji da- jal injekcije. Februarja ali morda marca 1943 sem na Osolniku pri Škofji Loki am- putiral v rami roko ranjene- mu partizanu. Njegovo ime mi ni znano, kajti to nisem nikoli nikogar vprašal. Pri operaciji mi je pomagal in dajal narkozo dr. Kocjančič, ki je bil ustreljen v Škofji Lo- ki 9. februarja kot talec. Koli- kor sem zvedel, se je omenje- ni partizan dobro pozdravil, nato pa je padel v hajki v Preski pri Medvodah.

Maja leta 1943 sem začel zdraviti pri Duhu v Škofji Loki ranjenega partizana Pe- tra Kavčiča. Bil je v bunker- ju pri nekem kmetu, nato pa v Škofji Loki, Karlovska uli- ca št. 7. Obiskoval in zdravil sem ga dalj časa.

V zadnjih mesecih vojne sem večkrat zdravil parti- zane na terenu okoli Škofje Loke, tako še pred osvobodit- vijo ranjeno partizanko

Francko Hribernik, v Pušta- lu, dokler ni bila prve dni po osvoboditvi odpeljana na ki- rurški oddelek ljubljanske Splošne bolnice.

Ker skupaj s Tehniškim muzejem jese- niške železarne želimo zbrati podatke o so- delovanju jese- niških zdrav- nikov med NOB z OF in NOV, posebno glede zdrav- ljenja, prosimo vse, ki o tem kaj vedo, naj pošljejo podat- ke na moj naslov. Prosim, da se oglašijo tudi tisti, ki jih v omenjeni izjavi omenja dr. Hafner, ali tisti, ki jim je to znano.

Skoraj vsi zdravniki, ki so med vojno delali v jese- niški bolnišnici, so že umrli: dr. Čeh, dr. Marčič, dr. Tancar, dr. Bergelj, dr. Hafner in dr. Keržan. Vsi ti so več ali manj pomagali partizanom in OF. Posvetiti jim zapis v spomin je naša dolžnost. Toda to ne zmore nihče brez sodelova- nja tistih, ki so bili te pomoči deležni ali pa zanje vedo.

Jože Vidic
Povšetova 104/d
61000 Ljubljana

»Stari naročnik novega«

Kljub temu da smo lani podpisali družbeni dogovor o pokrivanju razlike med proizvodnjo in prodajno ceno TV-15 Naš tovariš, se še vedno srečujemo z denarnimi težavami. Seve- da je uredništvo začelo tudi vrsto drugih akcij za izboljšanje denarnega položaja, med katere sodi tudi akcija »Stari naročnik - novega«. Zavedamo se namreč, da je veliko število na- ročnikov prav zagotovilo za prihodnost naše- ga časopisa. Akcija je sicer dala dobre rezulta- te in pridobili smo precej novih naročnikov. Februarja smo tako pridobili 110 novih naro- čnikov. Vendar pa jih vsako leto tudi precej izgubimo. Nekaj naših zvestih naročnikov in bralcev umre, drugim se je tako poslabšal vid, da ga ne morejo več brati in tako naprej. Tako z našo akcijo, s katero smo želeli povečati število naročnikov, pokrivamo število odpo- vedi.

Zdaj je naših poverjenikov približno trideset, čeprav bi to morali biti vsi naročniki in bralci TV-15 Naš tovariš. Naši naročniki bi morali vsako srečanje nekdanjih partizanov in aktivi- stov, konference svojih krajevnih organizacij, srečanja z nekdanjimi sodelavci, mladino, upokojenci in drugimi izrabiti za zbiranje no- vih naročnikov, saj bo vsak od njih našel v časopisu kaj takšnega, kar ga bo zanimalo.

Bolj bi se morale v našo akcijo vključiti tudi borčevske organizacije. Zdaj so se le nekatere, in to je premalo. Očitno se še premalo zavedajo, da je to tudi njihov časopis in časo- pis njihovih članov.

Pri RO ZZB NOV obstaja tudi tako imenova- ni tiskovni sklad. Vanj občinski odbori ZZB NOV vplačujejo nekaj sredstev za rešitev de- narnih težav TV-15 Naš tovariš. V eni od pri- hodnjih števil bomo objavili kateri občinski odbori so že vplačali v ta sklad in koliko.

B. K.

Poziv borcem na proslavo 40-letnice organov za notranje zadeve

Organizacijski odbor za prosla- vo 40-letnice organov za notranje zadeve poziva vse borce, ki so v letu 1944/45 obiskovali tečaje Na- rodne zaštite v Semiču in tečaje VDV in OZNA v Gradacu (Točko 77), naj čimprej sročijo tele po- datke: priimek in ime, leto roj- stva, točen naslov sedanjega bi- vališča in čas, od kdaj do kdaj so bili na tečaju in v kakšnem svoj- stvu.

Podatke sročite na naslov: Republiški sekretariat za notra- nje zadeve, odbor za proslavo, 61000 Ljubljana, Kidričeva 2. Organizacijski odbor

Obvestilo

Obveščamo vse koroške partizane z ob- močja Področnega odbora koroških parti- zanov Ljubljana, da bo letna skupščina dne 2. marca 1984 ob 16. uri v prostorih restavra- cije SLAVIJA na Gosposvetki cesti v Ljub- ljani. Vabimo vas k čim večji udeležbi!

Odbor

Reševalcem nagradnih križank

Na razpis nagradne križanke, ki jo je pripravil SOZD Emona Ljubljana, smo prejeli veliko rešitev. Izžrebanci bodo gotovo veseli privlačnih nagrad. Prvo nagrado, to je vikend paket - polpenzion za dve osebi v hotelu Ber- nardin v Portorožu, je dobil **Franc Dežman**, Ul. Pavle Medetove 10, Na- klo. Drugo in tretjo, vikend paket za eno osebo v hotelu Terme Čatež, pa sta dobila **Matvez Kolar**, Dovje 90 a, Moj- strana in **Jaka Šišernik**, Ul. Ilije Gregor- ičiča 9, Maribor. Četrto nagrado, su- ho salamo, izdelek Emona Mesna in- dustrija Zalog, pa dobi Vinko Dre- o, Nad mlino 54, Novo mesto. **Draga Tratnik**, Ob žici 5 iz Ljubljane pa je dobitnica pete nagrade, to je čebriček kislega zelja.

Prve tri nagrajence opozarjamo, naj ne pozabijo vzeti s seboj kopalne opreme.

★ ★ ★

Veliko pravih rešitev smo prejeli tudi na razpis nagradne križanke de- lovne organizacije SMELT iz Ljublja- ne. Nagrade iz programa založbe Bo- rec pa bodo dobili: **Ivanka Hafner, Sp. Bitnje 75, Žabnica, Franc Jereb**, Par- tizanska 37, Žalec in **Janez Razinger**, Debelakova 3, Hrastnik. Dobitnikom nagrad iskreno čestitamo!

LENDAVA

Dobra družbena samozaščita

Delavce lendavske Elme je v zadnjih letih dokaj dobro pretreslo področje gospodarjenja. To in še veliko več pa se je pokazalo tudi na področju družbene samozaščite. Delovna orga- nizacija, kjer je zaposlenih 500 delavcev, je do- bro delala na področju splošnega ljudskega od- pora in družbene samozaščite. V prvi vrsti je obveščanje delavcev. Tako v TOZD deluje in- terna radijska postaja, ki delavce sproti obvešča o vsem, kar se dogaja v TOZD, hitro pa je tudi obveščanje ob nesreči. V delovni organizaciji delujejo tudi civilna zaščita, ekipa prve pomoči in narodna zaščita. Delavci Elme se redno ude- ležujejo vseh tekmovanj. Nekoliko slabše pa je z opremo, ki jo bodo v letošnjem letu dokupili. Posebno aktivna na tem področju je mladinska organizacija.

JOŽE ŽERDIN

Perutnina Ptuj

Priporoča nakup priznanega »Ptujkega piščanca« v odlični kakovosti. Posebno priporoča nakup okusnih izdelkov iz perutninskega mesa: petovio, koko, boli, pipi.

Vsi proizvodi so bogati z beljakovinami in revni s kalorijami, zato vam ohranjajo vitalnost in zdravje.

Cerkno vabi

Partizansko Cerkno bo 10. in 11. marca letos že desetič gostilo udele- žence spominskih smučarskih tekem. Letos bo tekmovanje v novem smu- čarskem središču v Črnem vrhu nad Novaki.

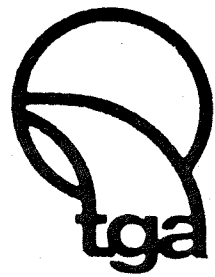
V soboto, 10. marca, se bo ob devetih začelo tekmovanje pripadnikov JLA, TO in UNZ. Pomerili se bodo v teku na sedem kilometrov in ob enajstih v veleslalomu. Proti večeru pa bo v osnovni šoli Cerkno miting, ki ga bodo povezali s proslavo ob 40. obletnici ustanovitve igralske skupine 9. korpu- sa. Nato pa bo družaben večer.

V nedeljo, 11. marca, se bo ob deve- tih začelo tekmovanje borcev, starešin JLA in cicibanov. Tekli bodo na pet kilometrov in ob enajstih vozili vele- slalom. Popoldan bo tovariško sreča- nje, razglasitev rezultatov in zaključek prireditve. Hkrati pa bodo v Cerknem potekale tudi druge prireditve.

Startnina znaša 200 dinarjev, vanjo pa so vštetli topli obrok, čaj za tekače in tri vožnje z žičnico za tekmovalce v veleslalomu. Iz Cerknega bodo avto- busi odpeljali proti Črnemu vrhu nad Novaki ob 8.15. Prenosišča lahko re- zervirate v hotelu Eta, telefon 75-111. Prijavnico pa pošljite na naslov Smu- čarski klub Eta Cerkno, 65282 Cerkno do 8. marca.

Prijavnica

Podpisani _____ rojen _____
točen naslov _____ član ZB NOV
se prijavljam na tekmovanje »Partizanske smučine - Cerkno 45« v veleslalomu - tekah (ustrezno obkroži)
Tekme se bom udeležil _____ [Kdor se prijavi prvič, naj opiše udeležbo v NOV]
Datum _____ Podpisani _____

Unial tovarna glinice in aluminija Boris Kidrič n. sub. o. Kidričevo

proizvodni program

hidrat

metalurška glinica

specialna glinica

aluminij

gnetne zlitine

livarske zlitine

Al odlitki

rondice

liti trakovi

lita žica

62325 Kidričevo
telefon: (062) 796-110
telex: yu 033 116

Jože Kovačič

Od Jožeta Kovačiča, rojenega 1929. leta v Drobočniku, smo se poslovili septembra lani na Mostu na Soči. Bil je še mladoleten, ko se je opredelil za cilje NOB. Bil je kurir in obveščevalec.

Franc Pirih

Od Franca Piriha smo se poslovili oktobra lani na Mostu na Soči. Rodil se je 1905. leta v Stopniku. Februarja 1943. je odšel med partizane. Bil je ranjen in dvakrat odlikovan.

Tina Šuligoj

Junija lani smo se na Mostu na Soči poslovili od Tince Šuligoj, rojene 1895. leta v Kopriviščah pri Kalu nad Kanalom. Prestala je težave prve svetovne vojne, med NOB pa je bila vdana naprednim ciljem. Po vojni je bila delegatka na republiškem kongresu AFŽ, članica okrajne poslovne zveze, članica organizacije OF in AFŽ in tajnica kmetijske zadruge.

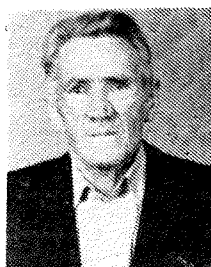
Anton Gornik

Oktobra lani smo se na grahovskem pokopališču poslovili od 91-letnega Antona Gornika-Uleta iz Grahovega, kjer je bil tudi rojen. Okusil je vse strahote 1. svetovne vojne v Galiciji in Karpatih. Bil je ranjen in ujetnik v Rusiji. Takoj na začetku druge svetovne vojne se je vsa njegova družina opredelila za NOB. Dva sinova sta bila borca NOV, hčerko so domobranci zverinsko ubili. Sam je veliko pomagal partizanom in vkusil nemška taborišča.

Franc Likožar

Novembra lani smo se v Kranju poslovili od Franca Likožarja, rojenega 1915. leta v Ljubljani. V NOV je stopil 1943. leta in bil borec Šlandrove brigade. Imel je čin poročnika. Za zasluge v NOV je bil trikrat odlikovan ter je prejel plaketo VOS - OF. Po vojni je bil aktivni družbenopolitični delavec v tovarni, kjer je delal in na športnem področju.

Anton Mršnik

Decembra lani je na Kozini umrl Anton Mršnik, rojen 1911. leta na Poljanah. Že med italijansko okupacijo je sodeloval z NOG, septembra 1943. leta pa je vstopil v Gubčevo brigado. Od februarja 1944. leta je bil na komandi mesta Novo mesto. Za zasluge je bil odlikovan z medaljo za hrabrost in medaljo zaslug za narod.

Anton Krajnc

Novembra lani smo se v Cerknem poslovili od Antona Krajnc iz Labinj pri Cerknem. Rodil se je pred 71. leti. Že 1942. leta je začel delati z OF. Bil je radijski tehnik, zato ga je partizanska tehnika takoj sprejela med svoje sodelavce, kjer mu je uspelo sestaviti radijski aparat za sprejem in posredovanje vojnih poročil aktivistom OF. Bil je vodja del pri postavitvi telefonskega omrežja za severno Primorsko, kasneje je delal pri odseku za zveze v štabu 9. korpusa. Prejel je številna priznanja in odlikovanja.

Franc Kalan

V Kamni gorici smo se lani poslovili od Franca Kalana, najstarejšega občana, starega 88 let. Od leta 1942 je organizirano sodeloval na terenu. Odlikovan je bil z medaljo zaslug za narod in prejel je več priznanj.

Alojz Stanta

V 75. letu je v Mežici umrl Alojz Stanta. Že v stari Jugoslaviji se je pridružil naprednemu gibanju. Spomladi 1943. leta se je povezal s partijsko organizacijo pri rudniku Mežica. Zaradi izdaje je gestapo aretiraril vse komuniste. Alojzu se je posrečilo, da je pobegnil k partizanom in bil politični delavec v Gornji Mežiški dolini. Imel je čin poročnika ter bil dvakrat odlikovan. Od njega smo se poslovili na Mirju v Mežici.

Štefan Skalar

Avgusta lani smo se v Kamni gorici poslovili od 63-letnega Štefana Skalarja. Bil je borec Gorenjskega odreda. Ranjenega so Nemci ujeli, ga odpeljali v Begunje, od tam pa v celovško bolnišnico.

Marija Zupanc

Od Marije Zupanc smo se poslovili oktobra lani. Od 1944. leta je bila aktivistka na območju Kalobja in okolice.

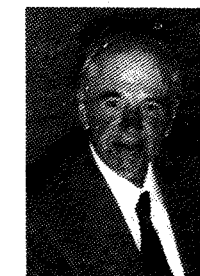
Ivan Košir

Rodil se je 1912. leta. V partizane je odšel avgusta 1943. leta. Bil je v enotah VDV in narodne zaštite. Po vojni je bil prvi komandir ljudske milice v Kranju. Prejel je dve odlikovanji ter številna priznanja. Od njega smo se poslovili v Kamni gorici.

Elizabeta Kramaršek

Decembra lani smo se na pokopališču v Vojniku poslovili od Elizabete Kramaršek, rojene 1901. leta. Od 1944. leta je aktivno sodelovala s partizani.

Jože Kržišnik

Novembra lani smo se na žirovskem pokopališču poslovili od Jožeta Kržišnika, rojenega 1901. leta v Jarčji dolini. V NOG se je vključil 1941. leta, oktobra pa je bil kot član KPS in aktivistov OF izvoljen v prvi narodnoosvobodilni odbor na Gorenjskem. Kasneje je bil borec Gorenjskega vojnega področja. Prejel je dve državni odlikovanji in več priznanj.

Pavla Bogataj

Oktobra lani smo se na ljubljanskih Zalah poslovili od Pavle Bogataj, rojene leta 1899. Med NOB je bila organizirana v AFŽ. Ohranili jo bomo v lepem spominu.

Mihael Kerš

V Vojniku smo se decembra lani poslovili od Mihaela Kerša. Rodil se je 1905. leta v Kobleku pri Vojniku. Od 1944. leta je sodeloval s partizani kakor tudi vsa njegova družina. Pri njem so imeli partizani sprejemno postajo za bolnišnico Zima pri Dramljah. Za zasluge je bil odlikovan.

Franc Lavrenčič

Januarja je v 79. letu umrl Franc Lavrenčič-Grenki, doma iz Podrage pri Vipavi. Bil je eden izmed prvih aktivistov na gornjem Vipavskem. Ponosen je bil na uporno rojstvo vas in na čitalnico, ki mu je omogočala kulturno udejstvovanje. Ob razpadu stare Jugoslavije je občutil razočaranje in že avgusta 1941. leta je bil povezan v prvi trojki, oktobra istega leta pa je postal tajnik prvega odbora OF za gornjo Vipavsko. Povezan je bil z vsemi organizatorji OF in KPS in z vsemi partizanskimi enotami. Ko so italijanske oblasti februarja 1943. leta nasilno mobilizirale vse starejše moške in mladoletne fante, je Grenki odšel v ilegalo. Kapitulacijo Italije je dočakal v snežnih gozdovih, kjer je bil namenjen v partijsko šolo na Dolenjsko. V tistih razmerah ni bilo časa za šolanje, zato se je vrnil na okrožje, kjer je postal sekretar okrožnega komiteja KPS za Vipavsko ter predsednik okrožnega odbora OF za Vipavsko. Kasneje je bil referent za gradnjo ljudske oblasti in predsednik volilne komisije za to okrožje. Po vojni je opravljal pomembne naloge. Zadnja leta je Grenki veliko prispeval k opisovanju zgodovine NOB na gornjem Vipavskem, največ pa je sodeloval pri pisanju vaše kronike.

Marija Rode

Decembra lani smo se na celjskem pokopališču poslovili od Marije Rode, rojene Nerač pred osemdesetimi leti. Že 1939. leta je postala članica KP. Sodelovala je s pomembnimi predstavniki delavskega gibanja na celjskem območju. Njeno stanovanje je bilo zatočišče in zbirališče mnogih aktivistov OF. Novembra 1942. leta je bila aretirana in skupaj s hčerka odpeljana v Auschwitz. Zadnje leto vojne je preživela v Ravensbrücku.

Rudi Hönn

Pisati o Rudiju Hönnu tako kratko sporočilo, je velika skromnost. Povedati ljudem, posebej mladini, da je umrl star idealen revolucionar-komunist, ki je bil vselej prvoborec, je telegrafska ocena. Bil je nad pol stoletja navzoč v revoluciji, posebej na prosvetno-kulturnem področju, pri gozdovnikih, planincih, v knjižnicah, odrih in v delavskih okoljih, ki so bila neprestano preganjana. Njegova integriteta je bila ljubezen do prirode in človeka, ki jo je dosledno izpolnjeval.

Rodil se je v ljubljanskem trnovskem predmestju med prvo vojno v tipični atmosferi pomanjkanja, občutljiv za revščino in gosposko vzvišenost, zgodaj zagledan v knjige. Ob razhajanju skavtizma in gozdovništva se odloči za levo gozdovniško pot, kjer najde osnove marksističnega svetovnega nazora. Od tu gre njegova pot med delavstvo in v levo

kulturno fronto. Obsojen kot komunist odsedi zapore, dozoreva kot revolucionar in na pragu druge svetovne vojne ga zaprejo v koncentracijsko taborišče Ivanjico.

Bil je med redkimi glasniki plemenitosti v takratni protislovnosti družbi in se opredelil k solidarnosti z zatiranimi. Dostikrat je ostal osamljen v boju proti vsemu negativnemu. Ni poznal konvencionalnosti, sleparskih fraz in zvijačnosti, ampak je živo veroval v nenehno žrtvovanje za boljšo usodo svojega naroda. To ga je vodilo med resnične ljudske sile, ko se je začela oborožena vstaja na slovenskih tleh proti fašističnemu osvajanju.

Postal je borec Gubčeve brigade in se po vojni vključil v prosvetno in kulturno delo. Dve leti je vodil prvo poklicno gledališče v Slovenskem primorju in se 1954 preselil v Novo Gorico, kjer je odločilno prispeval pri ustanovitvi Goriškega gledališča in sado njegove prizadevnosti danes Primorsko dramsko gledališče. Sedem let je vodil Zvezo Svobod in prosvetnih društev okraja Nove Gorice, oživel glasbeni in likovni program prireditve. Do upokojitve je vodil Goriški muzej in do konca se posvečal predavanjem in umetniški fotografiji. Ostal je do kraja velik prijatelj knjige, odra, glasbe in likovne umetnosti.

V službi revolucije je bil agitator, publicist, politik, govornik, zapornik, kulturnik in vojak. To pa je dolga pot in v njej je vtakna tudi vsa Hönnova mladost, ki je bila včasih trpka, vedno pa polna vere.

Ni se vrnil v rojstno mesto, ampak je našel novi večni dom na mirenem kraškem obrobju in najbrž ni človeka v slovenskem kulturnem prostoru, ki ne bi poznal Rudija Hönnu.

Stane Kumar

Volja in vztrajnost vojaka

Mirko Zdešar je med vojno prehodil dolgo bojno pot. Vodila ga je skoraj po vsej Sloveniji, v zadnjih mesecih vojne pa prek Hrvaške v Beograd. V treh letih, od pomladi leta 1942, ko je iz rojstnega kraja Horjula odšel k partizanom – k partizanom so odšli še trije njegovi bratje – pa do konca januarja leta 1945 je šel skozi mnoge hude boje, o katerih pa danes pripoveduje brez najmanjšega poveljevanja junaštva in vzdržljivosti borcev. O tem pripoveduje vojaško stvarno, pove osnoyne podatke o kraju, času in poteku bojev, nobene okoliščine ne opiše kot posebej dramatične, čeprav je bil kot borec, komandir čete in komandant bataljona v Serčerjevi brigadi največkrat v prvi bojni črti in so ob njem padali njegovi najboljši tovariši.

Poleti in v jeseni leta 1942 se je bojeval proti Italijanom in belogardistom v Dolomitih, prvo zimo v partizanih pa je preživel kot borec Ser-

tičnega in vojaškega stališča večji, če bi krenili na pot dva meseca prej ali dva meseca pozneje, ne pa v najhujši zimi. Ne bi imeli toliko izgub;

Mirko Zdešar, komandant 2. bataljona Serčerjeve brigade, in (na njegovi desni strani) njegov namestnik Stane Ponikvar (padel 24. 5. 1944)

čerjeve brigade. Kot vodnik v tej brigadi je bil poleti 1942 prvič ranjen med napadom na Dobrnič. Pozdravil se je kar v svoji enoti, ki je hitela v nove boje. Po kapitulaciji Italije je postal komandir čete in je sodeloval v bojih proti Nemcem v ofenzivi oktobra in novembra. »Nemci so nam bili skozi za petami,« pripoveduje Zdešar. »V Crnem lugu smo se bojevali z njimi od hiše do hiše. Kasneje smo hoteli ustaviti njihove oklepneke in tanke tako, da smo čez pot postavili debele hlode, a so jih z žago, pritrjeno na sprednjem delu bojnega vozila, prežagali, odrinili in šli naprej. Pri Babnem polju so nas spet napadli z oklepniki in tanki. Bili smo namenjeni na Mašun. Naša zaseda se je samovoljno umaknila in Nemci so nam nepričakovano udarili v bok ter razpolovili brigadno kolono. S svojo četo sem bil pri umiku med zadnjimi – Nemci so streljali na nas z razdalje nekaj deset metrov...«

Zdešar je bil vedno med prvimi v napadu, med zadnjimi pri umiku. Z izbranimi borci je izpolnjeval najtežavnejše bojeve naloge. V pozni jeseni 1943 je Serčerjeva brigada z delom Tomšičeve v nočnem napadu obkolila nemško-belogardistično postojanko v Velikih Laščah in napadala sovražnika v bunkerjih na robu vasi, on pa je med tem vdrl z večjo skupino borcev v sredo vasi, blokiriral sovražnika pri cerkvi in župnišču in vztrajal sredi bojnega meteža do jutra, dokler ni bila postojanka likvidirana. Med tridnevni boji za Kočevje sredi decembra istega leta je z izbranimi borci jurišal skozi odprto v grajskem zidovju v Kočevski grad, v katerem so se trdovratno borili belogardisti in Nemci.

Med pohodom 14. divizije na Štajersko je bil Mirko Zdešar namestnik komandanta bataljona. »O tem pohodu so veliko pisali in se še piše,« je dejal, »trdim pa, da bi bili učinki pohoda s poli-

prebivalstvo bi videlo vojaško moč divizije v drugačni luči, če ne bi bila prisiljena bojevati se v zanj skrajne neugodnih razmerah.«

Zdešar pokaže fotografijo, na kateri so on in šest njegovih bojnih tovarišev, rojakov iz okolice Borovnice in Horjula – štirje od teh so za vedno ostali v snegu med pohodom Štirinajste. »Za vsakega padlega nam je bilo težko, a nismo mogli pomagati; morali smo naprej, sicer bi padli še sami; morali smo se prebiti!«

Kot poveljnik je spodbujal borce med pohodom, a je do bro vedel, da so že prešli mejo človeške zmogljivosti in vzdržljivosti. Štirinajst dni tako rekoč brez spanja, v ne- nehnih bojih in na pohodih po globokem snegu. Medtem ko se je ena brigada spredaj prebijala, so druge enote za njo za kratek čas počivale. Ponoči pohodi, ko pa so proti jutru prišli na do- ločen kraj, se niso mogli od-

Mirko Zdešar ob egiptovskem predsedniku Naserju (levo) na Markovem trgu v Zagrebu

počiti, ker so se morali znova spopasti z Nemci, jurišati proti njim, se prebijati.

Ob koncu pohoda Štirinajste je Mirko Zdešar postal komandant bataljona. Poleti 1944 je bil v boju z Nemci na Skrivnem hribu pod Roglo hudo ranjen. Pod sovražnim ognjem sta ga odveleka z bojišča bataljonski sekretar SKOJ Rudi Furlan z Brega

pri Borovnici in Zdešarjev kurir Silvo Korbič-Brico, doma nekje s Primorskega. Mesec dni je trajalo, preden je prišel v Pavčkovo bolnišnico na južnem delu Kope. Ko je okreval, je spet prevzel poveljstvo nad svojim bataljonom – na čelu bataljona sta skupaj s komisarjem Rajkom Kirnom jurišala na nemško postojanko v Sokolskem domu na Pohorju.

Konec leta 1944 je Zdešar s skupino 80 zares prekaljenih borcev krenil iz Bele krajine peš na mesec dni dolgo pot v osvobodjeni Beograd. Šestnajst let je bil v enoti za osebo no zavarovanje maršala Tita, zadnja tri leta pa je bil načelnik štaba te enote. Spremljal ga je na njegovih poteh po Jugoslaviji in po tujih deželah. Bil je z njim v Etiopiji, Egiptu, Grčiji, Sovjetski zvezi, Romuniji. Kot poveljnik častnega bataljona je velikokrat raportiral Titu in tujim državljanom ob njihovih obiskih v Jugoslaviji in jih spremljal na njihovih poteh po naši domovini.

S Titom je bil pogosto na Brionih kot oficir iz njegovega spremstva. Spominja se, da predsednik tam ni veliko počival. Luč v njegovi sobi je večkrat gorela do enih, dveh ponoči, jutraj pa je redno vstajal ob šestih. Spominja se dogodka, ki je njemu in drugim oficirjem povzročil več strahu kot katerakoli težka bojna naloga med vojno. Oficirjem iz Titovega spremstva so prišli povedat, da je leopard pobegnil iz železne kletke. Vzeli so vsak svojo palico in šli proti zver. Uporaba orožja je bila izključena. Trajalo je precej časa, da so leoparda zvalili v kletko, in sicer tako, da so v odprtino vrat postavili velik kos mesa. Bili so zadovoljni in so pričakovali, da jih bo Tito, ki se je med tem vrnil iz Labina na Brione, pohvalil. To se pa ni zgodilo. Nejevoljen jim je dejal, da so leoparda po nepotrebnem razdražili s palicami. Nataknil si je rokavice, odšel h kletki in začel božati divjo žival po hrbtu.

Tito je rad prihajal na Brione – se spominja Zdešar – ker mu je tamkajšnje podnebje prijalo in ker se je počutil bolj »svoboden« kot drugje. Rad se je sprehajal in vozil po otoku, se pogovarjal z ljudmi, ki so tam delali. Ko se je neka ženska pri delu ponesrečila in se je po naključju pripeljal tja z avtom ter videl, da ji je potrebna nujna zdravniška pomoč, jo je sam odpeljal v bolnišnico.

Mirko Zdešar je pripovedoval o svojem življenju – star je 61 let – v bolnišnici v Ljubljani. Bolezen, išias, prenaša brez vsakega tarnanja – v njegovih očeh, v njegovi pokončni, hitri hoji po bolniškem hodniku človek vidi in občuti trdno voljo in vztrajnost vojaka, ki ni poznal umika.

Lojze Štradjot

Nadaljevanje iz prejšnje številke

MDB, ki jih organizira mladina Centra

Občinska konferenca mladine v Centru načrtuje letos pet mladinskih delovnih brigad in eno bratsko. Od teh bodo tri na akcijah v Sloveniji, tri pa v drugih republikah Jugoslavije. Od kod bratska brigada? »Pobrateni smo z OK ZSMS Bijelo polje v Črni gori,« pravi predsednik OK ZSMS Ljubljana Center Jaka Jurček. Z njimi organiziramo bratsko brigado 'Bratstvo i jedinstvo', v kateri je polovično število brigadirjev naših, polovica pa je njihovih. Je pa tako, da eno leto organiziramo mi, naslednje leto oni itd.

Imamo še eno bratsko brigado. Prvič smo jo na pobudo OK ZSMS Center organizirali leta 1979, nosi pa ime Edvard Kardelj-Bevc. Vanjo se vključujejo brigadirji iz vseh centraških občin glavnih mest republik. Brigada se je z leti postopoma širila. Letos se vključuje še Skopje. V prihodnje pa nameravamo vključiti še Prištino in Novi Sad. Želimo, da bi bila ta brigada zgledna, v kateri ne bi smelo biti nikakršnih problemov, ki bi izžarevala moralne vrednote. Zato je to velika obveza vsake OK, da pošlje vanjo res najboljše brigadirje. Vsako leto jo organizira drugo mesto, in sicer v svoji republiki. Letos smo na vrsti mi. Odpeljali jo bomo na delovno akcijo v Istro, kjer bodo brigadirji kopali vodovod proti Črnu kalu.

Na dobre rezultate že sedaj računajo, saj so ti v veliki meri odvisni tudi od dobrih življenjskih in delovnih razmer. Te pa MDA Istra zagotavlja.

Pravzaprav imajo z brigadami težave. Da bi se jih premalo prijavilo, to ne. Evidentiranih za brigade je dovolj, le ko je treba odriniti na akcijo, število brigadirjev skupni, največkrat zato, ker delovne organizacije ne morejo ali pa nočejo pustiti mladega delavca z delovnega mesta. Po drugi strani so težave s financami za vzdrževanje brigad. »Letos smo da-

li na svetlo samoupravni sporazum o MDA,« pojasnjuje sekretar OK Dare Trbič, kako poskušajo prebrest letošnjo krizo. »To smo storili na podlagi družbenega dogovora o MDA 1981-85. Naš sporazum opredeljuje obveznosti podpisnikov samoupravnega sporazuma (to je delovne organizacije) v občini Center, da vsak prispeva po 2000 starih dinarjev na zaposlenega. Pravzaprav malo, nam pa pomeni veliko. Pomeni nam, da bomo lahko ponovno opremili naše brigade, saj je sedanja oprema dokončno izrabljena. Kar pa bo ostalo, bo koristilo našim brigadam v prihodnjih letih. Zato po-

udarjamo, da je ta naš sporazum enoletni. Če bi vsi podpisali, bi dobili 128 milijonov, pa bomo tudi s polovico prav zadovoljni. In še eno dobro lastnost nosi ta samoupravni sporazum: z njim se delovne organizacije zavezujejo, da bodo svojim delavcem omogočile odhod na mladinske delovne akcije.

In kaj menijo na OK mladine v Centru o MDA nasploh? Veliko se govori o tem, da je treba akcije, način akcij spremeniti, da naj bi poenotili akcije v vseh republikah Jugoslavije. Vendar, dokler je največ izgubljenih besed o tem, ali naj se komandant še naziva 'komandant' ali kako drugače, premikov verjetno ne bo. »Morda bi spet veljalo poskusiti 'Trebče',« meni sekretar Dare. »Saj ne, da je to neka dokončna nova oblika, s katero smo poskusili že lani. Je pa gotovo nekaj novega, je način iskanja nečesa privlačnejšega.«

Ziva Drole

Mladinska politična šola

Zadnjič smo obljubili, da bomo nekaj udeležencev mladinske politične šole, ki je bila od 20. do 24. februarja v Klubu delegatov v Ljubljani in ki jo je organizirala OK ZSMS Center, povprašali za njihovo mnenje. Nekaj njihovih razmišljanj smo strnili. Z nami so se pogovarjali Andrej Dolžan, Zora Gojkovič in Liljana Šutanovac. Andrej je iz osnovne organizacije mladine pri Merkatorju Sadje-zelenjava. Njihova mladinska organizacija šteje približno 50 članov in na vsaki politični šoli je vsaj eden njen udeleženec. Zora je iz srednje šole za trgovinsko dejavnost. Iz vsakega razreda je na tej politični šoli predstavnik. Liljana pa je iz vojne bolnice Ljubljana Moste. Njihova osnovna organizacija mladine obsega približno 100 članov in na tej, 9. MPŠ je Liljana njihova edina predstavnica.

»To je dobra šola,« menijo moji sogovorniki, »marsikaj izveš; na primer to, kakšne pravice ima mladinec v posameznih družbenih in družbenopolitičnih organizacijah, kaj je dolžnost predsednika mladinske organizacije, kam bi se lahko obrnil po pomoč, kako poteka obveščanje itd.«

Dobro je tudi to, da se po enourni razlagi predavatelja vedno razvije živahna razprava, ki se večkrat zavleče tudi čez dogovorjeni čas. Je pa tako, da mora biti vedno nek 'Andrej', oziroma nekdo pogumen, ki razpravo začne. »Izveš tisto, kar te zanima,« pravi Andrej, »je pa tudi še kaj takega, na kar ne dobiš odgovora, ki ga želiš slišati. Moram poudariti, da je naša skupina zelo delavna in da se vsi več ali manj vključujejo v razjasnjevanje neznane ali premalo poznane. Morda zato, ker spremljamo življenje, kakršno je. Lahko pa se zgodi, da so v skupini tudi mladinci, ki nimajo ali vsaj ne občutijo, nobene obveznosti in jih zanima samo to, kako bodo preživel jutrišnji dan. Od takšnih ni mogoče pričakovati,

da bodo spremljali predavanja in posegali v razprave. Zato ni mogoče trditi, da je vsaka politična šola uspešna. Vendar to ne sme jemati poguma organizatorjem in porajati dvome o pravilnem načinu predstavljanja tem po tematskih sklopih. Od nekaterih slušateljev dosedanjih političnih šol sem na primer že slišal, da ti takšna šola ničesar ne da in da nimam tu kaj iskati. Pa ni tako, in to bom poskušal v okolju, kjer živim in delam, tudi dokazati.«

Kako organizirati šolo in kaj pripraviti v njenem okviru veliko pomagajo organizatorjem anketa, ki jo izvedejo med udeleženci MPŠ, ter njihova zapisana razmišljanja po vseh predavanjih in razpravah. Res je, da je teden dni časa premalo, da so nekateri problemi komaj načeti in bi v tej smeri veljalo razmišljati. Kaj pa je bilo na 9. MPŠ najbolj privlačno? »Pravzaprav vse,« pravi Liljana. Ker pa je v tej šoli zelo veliko šolarjev, je morda neke v ospredju usmerjeno izobraževanje, ki je pritegnilo tudi pozornost ostalih slušateljev. Po svoje je zanimiva tudi kadrovska politika.«

O usmerjenem izobraževanju so organizirali okroglo mizo, ki pa se je pokazala bolj kot kritika usmerjenega izobraževanja. Pravijo, da ni bilo ravno uspešna, da je bilo premalo konkretnih odgovorov. Vsekakor pa so dosegli, da bo mladinska organizacija sama sprožila akcijo, v kateri se bodo pozanimali, kaj je z učnimi programi in z učbeniki, ki jih ni. Navsezadnje je od vse okrogle mize že to pozitivno, da so mladi zavzeli nek odnos do sedanjih težav.

Kako bo v prihodnje? OK ZSMS Ljubljana Center načrtuje takšno MPŠ vsak mesec. Glede na še ostale obveznosti pa bo tega nekoliko manj: še tri MPŠ bi radi izpeljali do julija, tri pa v jesenskem času.

Ziva Drole

Dolenjske Toplice in okoliški kraji med NOB

Življenje in organiziranost otrok v revoluciji

Zgodovinski krožek Osnovne šole Baza 20 v Dolenjskih Toplicah se je zelo potrudil, ko je zbiral dragocene podatke za zgodovinsko nalogo Otroci med NOB. Naloga je izdelana za območje krajevne skupnosti Dolenjske Toplice, ki ga zajema tudi šolski okoliš. V uvodu so zapisali nekaj splošnih podatkov o dogajanju v krajevni skupnosti Dolenjske Toplice med NOB in še posebej poudarili organiziranost otrok, ki so bili vključeni v pionirsko organizacijo. Ta je bila najprej ustanovljena v Dolenjskih Toplicah, spomladi 1942. V letu 1943 pa so se v pionirsko organizacijo povezali otroci še v vaseh: Podhosta, Soteska, Kočevske Poljane, Obrh-Suhor in Meniška vas. Pri ustanovitvi pionirske organizacije v vasi so sodelovali skojevci, domačini aktivisti in za to zadolženi partizani, oni so tudi usmerjali delo posameznih pionirskih čet.

V nadaljevanju naloge so mladi zgodovinarji predstavili posamezne kraje in življenje mladih v njih. Na koncu so še dodali sezname ubitih, smrtno ponesrečenih in ranjenih otrok med NOB. Zapisali so tudi ime Alojza Šercelja iz Meniške vasi, ki so ga dvanajstletnega Italijani skupaj s starši in starejšo sestro odpeljali v koncentracijsko taborišče na Rabu, potem pa v Gonars, od koder se je z materjo in sestro vrnil po kapitulaciji Italije.

Pri izdelavi naloge so učenci zgodovinskega krožka upo-

rabili vrsto virov, ustnih in materialnih, ki jih seveda tudi navajajo. Skratka, veliko marljivosti in dobre volje je bilo treba in seveda budnost mentorice Tončke Cirkovski, ki je mlade vodila in usmerjala.

Zakaj smo se prav zdaj odločili, da spregovorimo o tej nalogi in predvsem njeni vsebini, saj ni ravno najnovejša in že kar nekaj časa čaka pri nas na uredništvu. Ni naključno, da smo prostor zanjo izbrali prav v tej številki TV-15. Pretekle dni se je namreč v Dolenjskih Toplicah, bližnjih Občicah in Črmošnjicah veliko dogajalo, o čemer lahko preberete na srednjih dveh straneh našega časopisa. Tu pa želimo predstaviti okolje vsakoletnih Roških smučarskih tekov za pokal TV-15, kakršnega so doživljali naši borci med NOB. Seveda bo to le drobec tistega, kar so zbrali topliški pionirji, pač tisto, kar lahko spravimo na eno časopisno stran. Če nam bo uspelo s tem bolj nazorno prikazati smučarske teke za pokal TV-15 v smislu prenašanja izročil NOB, če nam bo uspelo utrditi vezi, potem se moramo zahvaliti učencem zgodovinskega krožka iz Dolenjskih Toplic.

Naj dodamo še košček, ki se iz leta v leto obnavlja v Občicah. Tega nam dodaja Anita Hrovat v sestavku Velika preizkušnja.

Dolenjske Toplice

Dolenjske Toplice so bile osvobodene 24. maja 1942. leta in kraj so zasedli partizani. Tu so se okupatorji pozneje zadrževali od časa do časa.

V septembru in oktobru 1943 je bila v zdravilišču partizanska bolnišnica, ki jo je vodil dr. Peter Držaj. V kraju je bila leta 1943 ustanovljena Levstikova brigada, 1944. leta pa 1. brigada VDV.

Ko so bile Dolenjske Toplice še pod italijansko okupacijo, so otroci že bili vključeni v razne akcije. Ker so Italijani nadzorovali gibanje posameznih oseb, ki so jih sumili, da sodelujejo z narodnoosvobodilnim bojem, so za prenašanje pošte uporabili vaške otroke.

Po odhodu Italijanov so si otroci izdelali lesene puške, korakali po vasi in stražarili. Posnemali so prave partizane in se tudi imenovali »mali partizani«. Junija 1942. leta je Angela Sakelšak organizirala prvo večjo akcijo otrok – zbirali so stekleničke

za potrebe partizanske bolnišnice. Zbrane stekleničke so oprali in odpeljali v Podturn.

V letu 1942 so že bili povezani v pionirsko četo. Po roški ofenzivi je organizirano delo za nekaj časa prenehalo, čeprav so se posamezni otroci pridno vključevali v razne akcije. Junija 1943. leta je v Dolenjske Toplice prišla tovarišica Mara Sajevec, ki je imela s pionirji nekaj sestan- kov v razdejanem prosvetnem domu. Ker so v vasi ob- časno prihajali sovražnikovi vojaki, so se odločili, da bo- do imeli sestanke zunaj vasi, ob robu gozda na Dobravi – »Pod skalco«. Tja so odhajali otroci z izgovorom, da se gre- do igrati, in s seboj peljali tu- di tiste otroke, ki še niso bili povezani v pionirsko organi- zacijo. Tovarišica Mara jim je pripovedovala o grozotah okupatorja in o tem, da tudi otroci lahko pomagajo svoji domovini do svobode.

Zopet so začeli z organi-

ranimi akcijami: nabirali so zdravilna zelišča, jagode, kis, raznašali propagandni mate- rial in opravljali kurirsko službo. Veliko so pomagali pri domačih delih in na po- lijih, ker je bilo precej mo- škkih med partizani ali pa jih je odpeljal okupator.

Po kapitulaciji Italije je bi- lo povsod dovolj orožja in to- pliški pionirji so se oskrbeli s pravim orožjem, čeprav so jim partizani na zahtevo star- šev pobrali zapirake. Vendar pa so imeli pionirji že čez ne- kaj dni vse orožje, ki so ga skrivali pred starši. Ponosni na svojo oborožitev so orga- nizirali pohode proti Meni- ški vasi, Podhosti, Podturnu in Gradišču.

Karkoli so izvedeli o pre- mikih sovražnika, so sporoči- li partizanom ali domačim terencem. Ko je okupator požgal Strniševu, Šobarjevo in občinsko hišo, so imeli pionirji poleg žena glavno zaslugo, da so rešili Šobarje- vo hišo.

Pionirji* so pomagali pri prevozi ranjenec; večkrat so zbirali hrano in jo odnesli partizanom. Bili so tudi med

tistimi, ki so dežurali v cerk- venem zvoniku in opozarjali na morebitno nevarnost.

Ko je bila pri bombardira- nju poškodovana streha zdraviliškega hotela, so jo pionirji pomagali pokrivati. Leta 1943 so se organizirano v spredu in s transparenti udeležili zborovanja, ki je bi- lo v gozdu pri Dol. Sušicah.

V zimi leta 1943–44, ko so partizani prekopali cesto med Toplicami in Gradi- ščem, so zakurili velik kres in se veselili. Partizanka Mara Sajevec je otroke učila par- tizanskih pesmi in kar tek- movali so, kdo bo zvedel za novo pesem. Po Marinem odhodu je vodstvo pionirjev prevzel tovariš Zelnik – Deč- ko. Nastopili so tudi na mi- tingih v Dolenjskih Topli- cah, Poljanah in Jurki vasi.

Ko je iz angleškega letala skočil padalec, so ga otroci našli v gozdu pri Drganjih selih in organizirali njegov prenos, ker je bil ranjen. Od- krili so tudi vohuna, ki je preoblečen v žensko, prišel v vas.

Leta 1944 so ustanovili pionirski bataljon, ki je imel

Območje današnje krajevne skupnosti Dolenjske Toplice so 1941. leta okupirali Italijani. Spomladi 1942. leta je bilo osvobodeno celotno ozemlje razen Soteske, kjer so bili Italijani močno utrjeni v gradu. Po letu 1942 je bila večina tega ozemlja skoraj stalno osvobodena. Da se ne bi po italijanski kapitulaciji v soteškem gradu utrdili tudi Nemci, so partizani zato grad zažgali; Nemci in domobranci so v te vasi imeli občasne vpade in se tu zadrževali za krajši čas. Proti koncu 1944. leta in v začetku 1945. leta so območje pod Rogom pogosto obstreljevali s topovi. Še zlasti so bili hudi boji spomladi 1945. leta, ko so v dolino Krke vdrla številne nemške enote, vlasovci in domobranci.

Ker je bilo naše območje od spomladi 1942. leta polosvobodeno, so se tu skoraj vedno zadrževale partizanske enote. Velika večina prebivalstva je podpi- rala narodnoosvobodilno gibanje. Politično delova- nje ljudi, pogosti partizanski mitingi in medsebojna pomoč so ustvarili čvrsto vez med prebivalstvom in partizansko vojsko.

Okupatorji in domači izdajalci so se zaradi tega pogosto maščevali nad ljudmi. Mnoge so nasilno od- peljali v internacijo ali pa so jih postrelili kot talce, naredili pa so tudi veliko materialno škodo.

dve četi.

Bataljon je štel okoli 54 pionirjev. Komandant bata- ljonja je bil Jože Zupanc, ko- mandirja Rajko Henigman in Jože Zupančič, namestni- ka komandirjev pa sta bila Tone Bučar in Dolfe Zu- panc. Načelnik štaba je bil Jože Pršina. Imeli so tudi bolničarke.

Po osvoboditvi so pridno pomagali pri odstranjevanju ruševin in pri obnovi pro- svetnega doma – naložili in razložili so vso opeko. Poma- gali so pri nalaganju in pre- vozu peska in pri postavlja- nju apnenice, kjer so žgali apno za prosvetni dom. Tudi ko so dom gradili, so po svo- jih močeh pomagali pionirji – podajali opeko, mešali mal- to in podobno.

Bilo je marca 1944. leta, ko so ljudje visoko na nebu lah- ko opazovali eskadrilje tež- kih zavezniških bombnikov. Nenadoma se je pojavilo nemško letalo, samo nekaj strelcev in iz leteče trdnjave se je valil gost dim. Iz gore- čega letala so začeli skakati padalci. Kot enajst belih pik so lebdela padala in veter jih

je zanašal sem in tja. Ljudje so si želeli, da bi letalci padli čim bližje Dolenjskih Toplic, ki so bile svobodne. S ko- mandantom VOS tovarišem Albinom so šli pionirji iskat padalce. Našli so le enega v gozdu pri Drganjih selih. Ker je imel ranjene noge in roko, so naredili zasilna nosi- la in ga odnesli v Toplice, kjer so mu dali prvo pomoč, nato pa so ga odpeljali v par- tizansko bolnišnico.

Starejši pionirji so morali opravljati tudi razne prevo- ze, posebno še, če so imeli doma volovsko ali konjsko vprego. Pionirja Jožeta so poslali na novomeško želez- niško postajo po blago, ki je prišlo na naslov trgovine. Ko se je z naloženim vozom vra- čal iz mesta, so ga ustavili belogardisti. Zagotavljal jim je, da vozi blago za trgovino. Belogardisti niso bili zado- voljni z odgovorom; neje- voljni komandant je fanta oklofotal in ga pustil, da je peljal naprej. V Toplicah so ga že čakali partizani in prev- zeli tovor, v katerem je bil material za partizansko bol- nišnico.

Velika preizkušnja

Bila je sreda. Čas, ko bi morala biti pri novinarskem krožku. Imela sem čuden občutek, ker sem vedela, kje bi morala biti. Namesto pri- pnanja tekaških smuč, raz- bavanja in teka bi sedela v učilnici, se pogovarjala s so- šolkami, pisala in urejala oglasno desko ter opravljala druga opravila pri krožku. Zelo rada tečem na dolge proge, zato sem bila na se- znamu tekačev na smučeh, ki so bili prijavljeni za 6. Roški smučarski tek, in sicer za pokal TV-15. To sredo smo imelo vajo. Ne znam smuča- ti, zato sem se na smučeh počutila ko slon na kolesu. Res- čuden občutek. Vaja dela mojstra, toda če sem se še tako trudila, nisem mogla povsem zadovoljiti tovariša, ki mi je potrpežljivo razlagal napake. Tekla sem dva kro- ga. Ne vem, koliko približno je to bilo, vendar sem bila tako utrujena, da sem si mi- slila: »To pa niso matče sol- ze!« Smučim sem z veseljem predala Anici. Seveda sem se pozneje z vsemi štirimi branila stopiti nanje, kar se mi je še obrestovalo. Ostal mi je namreč nerazumljiv strah do tekmovalja, čeprav sem se ga prostovoljno ude- ležila.

Končno sobota! Že ob osmih smo se morali zbrati na avtobusni postaji. Ko je pripeljal avtobus, smo se po-

stari šolski navadi vsi zapo- dili proti zadnjim vratom. Na avtobusu je vladalo veselje, pomešano s tesnobo, ki jo mnogi občutijo pred tekmo- vanjem. Med te učence spa- dam tudi jaz. In ta tesnoba, pomešana s strahom, me je spremljala tudi na startu. Preden smo se mlajše pionir- ke postavile v vrsto, so pre- verili, ali smo vse in če ima- mo prave številke. Jaz sem imela številko 115. Starter je dejal: »Se pet minut do star- ta. Pripravite se, proga je dolga tri kilometre. Startajte pametno, da ne bi zaradi onemoglosti nastale poškod- be. Še tri minute je do star- ta...« Te minute so bliskovi- to minile. Nato sem zaslišala: »Tri, dva, ena, start!« S pali- cami sem se porinila in si po- navljala: »Korak raztegni, drsni korak, palice se izme- njujejo: leva noga, desna pa- lica, desna palica, leva no- ga.« Toda dolgo mi ni uspe- lo, da bi si to ponavljala Mi- sliti sem morala tudi na za- voj, držo v smuku in druge nadrobnosti, ki jih dobri smučarji podzavestno obvla- dajo. Meni pa je to delalo takšne težave, da po približ- no osemsto metrih nisem več vedela, katera noga je le- va, katera desna... V tej zmedenosti sploh nisem opazila, da tekmovalka za menoj vpije, naj se uma- knem. Prišlo smo na majhen

grič, nato pa precej strm spust. Tovariš nam je pred startom razložil: »Če hočeš prehitevati, zakliči 'smuk'. Tekmovalka se mora uma- kniti, sicer je diskvalificira- na. Isto je, če katera reče te- bi!« To sem si zapomnila, za- to se mi je čudno zdelo, ko je tekmovalka za menoj kričala le: »Umakni se!« Bila je pre- daleč, da bi me mogla prehi- teti. Opazila sem, da se po spustu hitro približujem Ire- ni. Zaklicala sem »Smuk!« Ker smo bile že precej utru- jene, se je sključeno umakni- la. Bila sem veselo razpolo- žena, zato sem še pomislila: »No, sedaj se mi bo še prikloni- la!« Pozneje pa sem bila že tako utrujena, da sploh ni- sem nič mislila, ali pa se ne spomnim. Kmalu sem sko- rajda z grozo zagledala strm hrib, ki se je vzpenjal pred nami, kajti bila sem že tako utrujena, da sem mislila, da ne bom mogla premakniti niti noge več. Vseskozi je snežilo, kepe snega so pada- le iz sive megle, ki je zakriva- la nebo. Pulover sem imela moker, mokri lasje so se mi lepili na čelo in po licih, mi silili v usta, ki so zajemala hladni zrak. Bila sem na kon- cu s svojimi močmi. Pred oč- mi se mi je zamegilo. Šele pozneje sem videla vejo, ki je nihala nad menoj. Verjetno me je udarila po obrazu. Končno spet dolina. Skoraj trikotna hišica poleg proge je bila kot črna ovca v morju belih ploskev. Zopet grič, na katerem sem razločila dve postavi. Bila sta dva fanta. Spodbujala sta nas: »Še ma-

lo dekleta, Do cilja je samo še dolina.« Cilj, cilj...« mi je odmevalo v glavi. Za vsa- kim ovinkom sem ga priča- kovala, vendar je bil še da- leč... Nato strma dolina! Ire-

Smučina za menoj je bila prazna. »Zadnja sem«, sem pomislila, »sicer pa nekdo mora biti.« Pobrala sem se in slavnostno prisopla na cilj. Seveda to ni šlo tako hitro.

S 6. Roških smučarskih tekov za pokal TV-15

na pred mano in še neka tek- movalka sta pogumno zavo- zili. Ujela sem ju in obe sta padli. Za njima pridem še jaz. Nisem mogla zaviti, zato sem se z vso silo zalepila v ubogo Alenko, ki se je že po- birala. Čudno sva se zapletli, nato pa sem v nogi začutila bolečino. Alenka je imela pa- lico pod mojimi smučmi, jaz pa zataknen pulover za nje- ne smuči. Ko je vstala, me je porinila v sneg. Bolečina v nogi se je povečala in nato popolnoma popustila. Odpe- la se mi je smučka. Nato sem zagledala dolino. Hitro – ko- likor se je dalo seveda – sem si zapela smuč in se ozrla.

Od tistega nesrečnega kraja dalje je bilo do cilja še pol kilometra. Na cilj sem pri- spela premražena in utruje- na. Komaj sem si odpela smuč in jih predala Anici. Čestitala sem najprej našim tekmovalkam, ki so se zelo dobro uvrstile. Ko me je to-

variš zagledal me je takoj po- slal v avtobus po kapo. Ste- vilko smo lahko obdržali. Ko sem prišla iz avtobusa, sem zagledala Alenko, ki sem jo šele na progi spoznala. Pri- družila se nama je še Saška, prav tako iz OŠ Grm. Veliko sva se pogovarjali, nato pa sva se morali ločiti. Od daleč sem zagledala Bojano, staro znanko. Pozdravili sva se in odšla sem v avtobus. Nato je prišlo sporočilo da pri cerkvi delijo vroč čaj. Vsi smo šli tja, nato pa zopet na avtobus in se odpeljali do naše šole, kjer je bila podelitev medalj in pokalov. Ker sem bila tu in sploh na tekmovalju prvič, sem vse opazovala z velikim zanimanjem. Ko je bilo tudi to končano, sem odšla iz šole, sicer utrujena, vendar obogatena z novimi vtisi, poznanstvi, prijetnimi in grenkimi dogodki. V dnu srca pa sem kljub vsemu ču- tila prijetno zadovoljstvo in veselje, ker sem se udeležila 6. Roškega smučarskega te- ka za pokal TV -15.

ANITA HROVAT
novinarski krožek
COŠ Baza 20 Dolenjske To-
plice

Se veliko je ostalo: o Podhosti, Soteski, Podturnu, Polja- nah, o otrocih iz Obrha in Suhorja ter Gornjih Sušic. Morda nam prostor ne bo dovoljeval, da bi objavili vse, potrudili pa se bomo, da kar največ teh sestavkov pride pred oči naših bralcev.

Živa Drole

Pohod na Stol

Letošnji, 19. zimski množični pohod v spomin na bitko Jeseniške čete 20. februarja 1942 na Stolu je minuli petek začelo 300 šolskih otrok iz radovljiske in jeseniške občine v sončnem vremenu, v soboto pa je kljubovalo sneženju več kot 2000 ljubiteljev gora iz vseh krajev Jugoslavije, zanje so alpinisti, gorski reševalci in miličniki z Jesenic pod vodstvom Pavla Dimitrova uhojili novo, varnejšo in krajšo pot od Valvasorjevega doma do lovske kočice nad Zabreško planino. V nedeljo se je vodstvo pohoda zaradi varnosti pohodnikov, ker je v noči s sobote na nedeljo zapadlo pol metra novega snega in ker so grozili plazovi, odločilo, da prizna udeležbo na pohodu vsem, ki so prišli do Valvasorjevega doma. Več kot 500 se jih je žalostno oziralo proti vrhu Stola in se z razumevanjem vračalo v dolino.

Valvasorjevim domom slovesnosti. Na petkovi je mladini obudil spomine udeležence bitke na Stolu Franc Konobelj-Slovenko, na sobotni pa je spregovoril predsednik PZS Tomaž Banovec, ki je med drugim dejal: »Pohod na Stol je postal tradicionalen, je prvi visokogorski zimski pohod, ki je v zimskem času na izredno težkem planinskem svetu dal idejo še za organizacijo drugih. Sedaj hodimo na Snežnik, Porezen, Blegoš, Tisje, poleg Dražgoš in Osankarice; v prihodnje pa bomo hodili še po drugih poteh slavne zgodovine slovenskega naroda in delavskega razreda. Tudi poleti in jeseni je podobno. V drugih republikah so z idejo Stola tudi pripravili pohode. Titov vrh slavimo na podoben način... Veseli bomo, da bo to leto odprta tudi nova prenovljena postojanka: Prešernova koča na Stolu. Prav množičnost pohodov je opozorila na

potrebo. Poleg tega smo ponosni, da toliko planinskih pohodov nosi imena po dogodkih in enotah iz NOB. Slovenski planinci bomo

ter hkrati utrjevali tovarišstvo in delovne sposobnosti za današnji čas.« Po govoru Tomaža Banovca je predsednik odbora za

Franc Konobelj-Slovenko čestita starešini s karavle »Karavanški kurirji« Ivu Klanici za plaketo ob 10-kratni udeležbi na pohodu.

skupaj z ostalimi v tem letu 25. maja ponovno odprli in množično spremljali pot legendarne 14. divizije; tako ne bo meseca ali tedna, da se s pohodi ne bi spominjali bojne preteklosti partizanov

pohod Janko Rabič podelil 90 planincem plakete za desetkratno udeležbo. V nedeljo je zaradi izredno slabega vremena kar sproti podelil 25 plaket v Valvasorjevem domu. Le opoldne, ko se je za poldruugo uro zvedrilo, je bila slovesnost spet pred domom in sta prejela dva planinca spominski plaketi; na tej slovesnosti je predsednik skupščine občine Radovljice Boris Šetina med drugim dejal:

»Vsako leto številnejši planinci obujamo spomin na dogodke 20. februarja 1942,

na zmago peščice hrabrih, ki je kljub izdaji zmogla odbiti sovražnika, po naglem vzponu v globokem snegu na vrh Stola in nato z ukano in umikom spet v dolino, prelisičiti v nadčloveka povzdignovano germansko soldatesko.

Sovražnik je svoj bes lahko izrazil le z vandalskim požigom Prešernove kočice. Simbol slovenskega planinstva, prva koča, ki jo je zgradilo slovensko, in ne nemško planinsko društvo leta 1910, je pogorela do tal, namočeni s krvjo partizanskega borca Jožeta Kodra, ki je v boju pri koči omahnil v smrt in še mrtev stražil pogorišče, iz katerega je v svobodi zrasla nova Prešernova koča, nov simbol planincev, darilo klenih jeseniških kovinarjev slovenskemu planinstvu. Velikašna gora, odeta v sneg in okovana v led, bo sedanjim in novim rodovom trajen izziv za dokazovanje vseh tistih odlih naših ljudi od delavnosti, vzdržljivosti, solidarnosti, sodelovanja z vsemi ljudmi na svetu do tekmovalnega duha in spoštovanja velikih vrednot NOB. Z gore se vračamo bogatejši za novo vez med preteklostjo in sedanjostjo ter sposobnejši, da se spopademo z vsemi težavami, ki nas pestijo, ter odločnejši, da jih premagamo. Odpornejši zoper kogarkoli, ki bi se mu zahotelo naše svobode in neodvisnosti.«

STAŠ

Kaj pa mi?

Zakaj se prav nam godi krivica? Zakaj smo zapostavljeni? Če smo nerazvita občina, nas prav to še toliko bolj upravičuje, da bi nas podpirali v naših hvalevrednih, pozitivnih prizadevanjih, predvsem da bi podprli našo kulturno in turistično dejavnost. Velika, neprecenljiva škoda nastaja, ko zamujamo takšne, enkratne prilike, ko je vendar po tradiciji najprimernejši čas za kulturno-turistične festivale, karnevale, kar pač niso kakšne navadne gostilniške maškera-de! Živimo vendar v časih sodobne razsvetljenosti, ko smo se povzdignili nad rovtarske predsodke, nad zaplankanost! Zakaj bi morali biti le mi izjema! Tudi mi hočemo biti odprti svetu, tudi glas naše turistične ponudbe se mora slišati, tudi naše notranje rezerve je treba ovrednotiti! Zakaj bi prav mi ne smeli pokazati in uveljaviti svoje karnevalske domiselnosti, »inovacij« in zakopanih talentov? Torej – protestiramo!

Na žalost niti tega protesta ne bo nihče bral in ne slišal, saj veste, da vsaka naša srenja vendar še nima svojega dnevnika in da srenjska glasila izhajajo poredko, a kulturna javnost se niti noče zavedati, da jih imamo. Menda jih je v naši mili domovini celo nekaj več kot občin, a jih je res težko prešteti, kaj šele prebrati. Težava, če ne celo občinska nesreča, pa je, da nekatera glasila ne bodo mogla iziti vsaj nekaj dni pred pustom in se sploh ne bodo mogla »karnevalsko« ovrednotiti. Jasno – kulturna škoda! Če torej pomislimo, da vse občine res ne bodo mogle prirediti lastnih veličastnih karnevalov (karneval seveda ni maškera-da), pač ni mogoče preceniti usodnih posledic. Bridka žalost obide človeka, obup se ga polasča spričo nekaterih pretresljivih novic, da so letos nekatere občine celo morale opustiti svoje »tradicionalne« karnevale, ker pač ni »razumevanja širše družbene skupnosti«. V naši domovini imamo sicer nekatere kulturne skupnosti, ki si jih zamišljajo kot neizčrpne skupne malhe, a beraške le v teri pogledu, da si vsi lastimo pravico posegati vanje. O tem je napisanih in izrečenih že kup zgodovinskih, učeno-dlakeopskih razprav, namreč da te skupne malhe morajo podpirati vse in vsakogar, predvsem pa tiste ali korita tistih, ki »samoupravno« in samolastniško terjajo svojo »neodtujljivo« pravico.

Krivca smo torej odkrili – kulturno-skupniško malho, ki jo vsi lačni kljuni žigosajo kot skrajno nekulturno, ker pač ne priznava vsem dovolj tiste »neodtujljive pravice« ali jim jo nekaterim, če že ne vsem, celo krati. In tako smo letos odkrili, da se nezasiščena krivica godi tudi ali celo ne le našim kulturnikom, predvsem občinskim. Namesto da bi vsaj vsaka naša občina, če že ne krajevna skupnost, priredila svoj »kulturno-turistični« karneval in pokazala svetu zakladnico svojih mask (sem), domačih šeg, zdrav in abotnosti, pa morajo opuščati svojo »kulturno dejavnost« celo s karnevali praznovane občine! Tako! Razkrinkajmo torej kulturne skupnosti in »širšo družbeno skupnost!« Kdo pa so pri vsem tem seme, je seveda postransko vprašanje.

efes

Osrednja proslava dneva borca

Letošnja osrednja slovenska prireditev ob dnevu borca se bo po vsebinski plati naslonila na obletnico pohoda 14. divizije na Štajersko ter na narodnoosvobodilni boj v tej pokrajini nasploh. Podobno kot pred leti na Ostrožnem pri Celju se bo tudi letos prireditve imenovala Štajerska v borbi.

Štajerska v borbi pomeni za mariborske borce velik izziv, kup nalog pa za pododbor 14. udarne divizije. Kot vsako leto so se tudi letos udeležili že 21. tradicionalnega srečanja borcev te legendarne partizanske enote, brez pomislekov pa so se odzvali povabilu mladine in odšli z njimi na pohod. Na dan mladosti nameravajo predati namenu transverzalo Po poteh štirinajste divizije, delo mariborskih tabornikov, katerih enota je poimenovana po partizanski diviziji. V akciji bodo sodelovala

tudi planinska društva.

Kot že običajno nameravajo tudi v letošnjem letu poskrbeti za kar najpristnejše odnose in stike s šolami, s tistimi pa, ki nosijo imena brigad 14. divizije, bodo podpisali posebne listine o sodelovanju. Sodelovanje naj bi bilo razširjeno še na občinske odbore ZZB NOV z območij, kjer žive borci divizije.

Iz Maribora je prišla tudi hvalevredna pobuda – uresničili naj bi jo skupaj s celjskim pododborom 14. divizije – o ustvarjanju pogojev in možnosti za razvoj območij, po katerih je hodila divizija v februarjskih dneh 1944. leta: Kozjanskega, Drameljskega, Konjiškega, Pohorja in Zgornje Savinske doline.

Nekoliko natančneje povedano to pomeni, da bo treba v najkrajšem času sklicati predsednike vseh občinskih odborov ZZB NOB z ome-

njenih območij. Nekaj pred novim letom je bil prvi tovrsten pogovor s predstavniki občin Slovenska Bistrica, Dravograd, Radlje ob Dravi, Slovenj Gradec, Slovenske Konjice, mariborskih občin Tezno in Tabor, Ruš in pa seveda celjskega pododbor. Brez dvoma je to velik dolg naše družbe do teh območij, ki – resnici na ljubo – bolj ali manj životarijo.

Pobuda mariborskih borcev se v jubilejnim letu torej že uresničuje in bo – z veliko mero potrpežljivosti in volje – brzkone rodila sadove, če bodo ustrezno razumevanje in voljo pokazali tudi drugi: občinske skupščine, gospodarstvo občin, družbenopolitične organizacije... Breme, ki so si ga naprtli mariborski borci, zagotovo ni lahko, le nekoliko pozno natovorenjeno.

Milenko Strašek

Graničarji so počastili slovenski kulturni praznik

Kot povsod po Sloveniji so se tudi v vojašnicah in karavlah ob letošnjem kulturnem prazniku spomnili največjega slovenskega pesnika Franceta Prešerna, čigar ime je nosila ena najslavnejših brigad – Prešernova brigada. Pesnikovi stih pa so bili vodilo in spodbuda našim borcem v boju za svobodo. O vsem tem so v dneh okoli Prešernovega dne spregovorili starešine svojim vojakom v enotah naših graničarjev na Gorenjskem. Vojaki, doma iz Slovenije, pa so svojim tovarišem ob priložnostnih počastitvah praznika pripovedovali in recitali Prešernove pesmi.

Osrednjo proslavo ob slovenskem kulturnem prazniku so graničarji pripravili v vojašnici heroja Antona Dežmana-Tončka. Ker je prav v tistih dneh divjalo vetrovno neurje, so morali prireditve prestaviti na 17. februar. Program so pripravile članice pevskega zbora društva upokojencev LIPA iz Radovljice pod vodstvom pevovodkinje Betke Demšar in v organizaciji neutrudne Jožice Rauh. Nastop v dvorani vojaškega kluba v vojašnici je bil res nadvse velik kulturni dogodek za vojake in starešine ter goste, ki so se odzvali vabilu na to proslavo iz krajevnih družbenopolitičnih organizacij. Članice zbora so se navdušenim poslušalcem predstavile z znanimi slovenskimi pesmimi in recitacijami iz zakladnice Prešernovih poezij ob spremljavi na kitari, ki jo je igrala Meta Horvat. Posebno je pritegnila pozornost Štefka Potočnik, ki je igrala na citre. Marsikdo v sivooljni uniformi je brččas prvič slišal ta lepi instrument. Prireditve je popestril recitator Franc Zupan, ki je zakrožil proslavo. Enako doživeto so jo občutili poslušalci iz drugih krajev naše domovine kot Slovenci, kar se je kazalo v navdušenem sprejemu in priznanjih, ki so ga bile deležne radovljiske pevke.

JR

Mesec kulture

Letošnji februarjski dnevi v Ilirski Bistrici so bili povsem v znamenju kulture. Bistričani so imeli na voljo sedem kulturnih prireditev in nekaj umetniških razstav. Pri slednjih velja omeniti razstavo slik, grafik in kiparskih del Slovencev, članov Društva za likovno umetnost iz Trsta. Tržaške goste je v imenu meščanov Ilirske Bistrice pozdravil Vladimir Čeligoj, tajnik občinske zveze kulturnih organizacij, o razstavi pa je spregovoril nekaj besed Milko Bambič, član tega mladega društva, ki z uspehom razstavlja.

Ob tej priložnosti sta bila prikazana tudi dva kratkometražna filma iz življenja in dela društva.

P. Nikolić

Pohod po smučinah 9. korpusa

Močan veter in sneženje nista pregnala pohodnikov

(Foto: J. A.)

Na Lokvah nad Novo Gorico je bil tradicionalni, tokrat že 19. Pohod po smučinah 9. korpusa. Udeležilo se ga je okoli 500 mladih in manj mladih. Tudi skoraj meter debela snežna odeja ni zaustavila ljubiteljev pohodov v naravi. Okoli 200 se jih je podalo do bližnje vasice Lazna, v osrčju Trnovskega gozda. Zaradi novega snega je odpadel pohod planincev na Poldanovec. Tisti najmlajši so se podali na sprehode v bližnjo okolico. Lju-

bitelji smučanja so se pomerili na odprtem prvenstvu Nove Gorice v veleslalomu, strelci pa v streljanju z vojaško pištolo. Vsi udeleženci so dobili posebne značke pa krožnik jote in čaj. Na slovesnosti pred začetkom prireditve pa je o pomenu bojev borcev 9. korpusa govoril predsednik medobčinskega sveta SZDL Marjan Tavčar. Delegacije borcev pa so odnesle vence k obeležjem iz NOB.

Janez Alič

tv-15 naš TOVARIŠ

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 – Glavni urednik: ZVONE KRŽIŠNIK; Odgovorni urednik: TONE URBAS; Novinarji – uredniki: ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino: BOJAN KUNTARIČ – notranja politika; MILENKO STRAŠEK – reportaže; BOJANA ŽOKALJ-JESIŠ – naša organizacija; Lektorica-redaktorica: KATJA HVALA; Tehnični urednik: DRAGO SETNIČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Vodja uprave: MILAN SENIČAR; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 317-049 – Uprava in naročniški oddelki: Moše Pijade 24, p. p. 598, 61001 Ljubljana – Letna naročnina 500 din, posamezna številka v prosti prodaji 10 din – Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772 – TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana. Miklošičeva 28 – Rokopisov in fotografij ne vračamo – Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije števec 42/1-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov – Korektore in tisk: CGP Delo, Ljubljana, Titova 35